

**AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ**

**HALI-KİLİM VE ESKİ KUMAŞ DESENLERİ
ANASANAT DALI**

**KUZEY MAKEDONYA ÖRME ÇORAPLARININ RENK, DESEN,
KOMPOZİSYON ÖZELLİKLERİ**

SANEM ALTINER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DOÇ. DR. MEHMET ALİ EROĞLU

ANTALYA, 2024

**AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ**

**HALI-KİLİM VE ESKİ KUMAŞ DESENLERİ
ANASANAT DALI**

**KUZEY MAKEDONYA ÖRME ÇORAPLARININ RENK, DESEN,
KOMPOZİSYON ÖZELLİKLERİ**

SANEM ALTINER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DOÇ. DR. MEHMET ALİ EROĞLU

ANTALYA, 2024

TEZ KABUL VE ONAY SAYFASI

SANEM ALTINER tarafından hazırlanan “Kuzey Makedonya Örme Çoraplarının Renk, Desen, Kompozisyon Özellikleri” başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından Halı Kilim ve Eski Kumaş Desenleri Anasanat/ Dalı’nda Yüksek Lisans/ Tezi olarak oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir. 16/08/2024

(Not: Sınav sonucu e-imza ile onaylanması halinde, bu belge yerine e-imzalı çıktılar konulmalıdır.)

Jüri Başkanı	Doç. Dr. Mehmet Ali Eroğlu	
Jüri Üyesi (Danışman)	Doç. Dr. Mehmet Ali Eroğlu	
Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi Ebru Atıcı	
Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi Zülbiye Sevgili Polat	

Bu çalışma, Akdeniz Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği’nin ilgili Maddeleri uyarınca yukarıdaki jüri tarafından uygun bulunmuştur.

Doç. Dr. Bekir Kirişcan
Güzel Sanatlar Enstitüsü Müdürü

ÖNSÖZ

“Kuzey Makedonya Örne Çoraplarının Renk, Desen, Kompozisyon Özellikleri” kaynak kişilerin verdiği bilgiler ışığında ve literatürdeki bilgilerle desteklenerek incelenmiştir.

Çalışma kapsamında farklı tarihlerde Kuzey Makedonya gidilerek saha araştırması yapılmış kaynak kişilerle görüşülmüş ve elde edilen veriler farklı yönleriyle incelenmiştir.

Araştırmam esnasında beni yalnız bırakmayan maddi manevi desteklerini esirgemeyen aileme sonsuz teşekkür ederim. Ayrıca, bu süreçte karşılaştığım zorluklar karşısında gösterdikleri anlayış, sabır ve sağladıkları moral destek için tüm aile üyelerime ve arkadaşlarıma teşekkür etmek istiyorum. Onların bu tez sürecindeki katkıları, çalışmalarımı daha da anlamlı kıldı.

Ayrıca Akademik danışmanım Doç. Dr. Mehmet Ali Eroğlu'na ise özel bir teşekkür borçluyum. Kendisi, bu tez çalışmasının her aşamasında bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşarak, araştırmalarımı yönlendirmede ve derinleştirmede büyük bir rol oynadı. Danışmanımın rehberliği, bu çalışmanın bilimsel derinliğini ve kapsamını büyük ölçüde artırdı.

Son olarak, bu tezi mümkün kılan herkese şükranlarımı sunarım. Umarım bu çalışma, Kuzey Makedonya'nın zengin kültürel mirasına ve el sanatlarına olan ilgiyi artırır ve bu alanda daha fazla araştırma yapılmasına ilham verir. Bu tez, hem akademik bir katkı sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda bölgesel sanatların ve geleneklerin daha geniş bir kitle tarafından tanınmasına ve takdir edilmesine olanak tanımayı hedeflemektedir.

Sanem Altınır, Mayıs, 2024

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ

Öğrencinin	Adı Soyadı	Sanem Altınır
	Numarası	202153005001
	Anasanat Dalı	Halı Kilim ve Eski Kumaş Desenleri
	Danışmanı	Doç. Dr. Mehmet Ali EROĞLU
	Tezin Adı	Kuzey Makedonya Örmeye Çoraplarının Renk, Desen, Kompozisyon Özellikleri

ÖZ

Bu yüksek lisans tezinde, Kuzey Makedonya'nın geleneksel el örgüsü çoraplarının renk, desen ve kompozisyon özellikleri açısından incelenmiştir. Çalışmanın ana amacı, çorapların bölgenin kültürel mirasındaki yerini derinlemesine anlamak ve bu zengin geleneği gelecek nesillere aktarmaktır.

Çorapların renk dağılımı incelenmesinde, çok renklilik ve desen çeşitliliği, Makedonya'nın çok kültürlü yapısını yansıtan unsurlar olarak öne çıkmıştır. Hammadde incelemeleri, özellikle yün ve sentetik ipliklerin kullanımının yaygın olduğunu göstermiştir. Ayrıca, tezde çorapların teknik detayları ve motif yerleşimleri de incelenmiş; her bir çorabın teknik özellikleri, kullanılan malzemeler ve motifler tablolastırılarak, Kuzey Makedonya'nın örmeye kültüründeki teknik çeşitlilik ve estetik zenginlik belgelenmiştir.

Çalışmanın ilgili bölümlerinde, Kuzey Makedonya el örmesi çoraplarının teknik incelemelerine ve Balkan kültürü hakkında kapsamlı bir literatür taramasına yer verilmiştir. Çorapların estetik özellikleri, bölgesel sembollerle ve toplumsal değerlerle güçlü bir bağlantı kurarak, bu geleneksel sanatların modern toplumlarda nasıl yaşatılabileceğine dair önemli ipuçları sunmaktadır. Bu tez, Kuzey Makedonya'nın

zengin kültürel mirasını koruma ve gelecek nesillere aktarma çabalarına önemli bir katkı sağlamaktadır.

Çalışmada, Kuzey Makedonya'nın geleneksel el örgüsü çoraplarının renk, desen ve kompozisyon özelliklerini detaylı bir şekilde incelemektedir. Çalışmanın ana amacı, bu çorapların bölgenin kültürel mirasındaki yerini derinlemesine anlamak ve bu zengin geleneği gelecek nesillere aktarmaktır. Araştırma kapsamında Üsküp, Tetova, Radoviş gibi önemli bölgeler gezilmiş ve toplamda 27 çorap örneği incelenmiştir. Bu çorapların yaş, renk, hammadde, tespit edildikleri bölgeler, fiziksel özellikler ve kullanılan desen-motif türleri çeşitli açılardan değerlendirilmiştir.

Çalışmanın ilgili bölümlerinde Kuzey Makedonya geleneksel el örme çoraplarının teknik incelemelerine ve Balkan kültürü hakkında kapsamlı bir literatür taramasına yer verilmiştir. Çorapların estetik özellikleri, bölgesel sembollerle ve toplumsal değerlerle güçlü bir bağlantı kurarak, bu geleneksel sanatların modern toplumlarda nasıl yaşatılabileceğine dair önemli ipuçları sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kuzey Makedonya, Örme Çorap, Kültürel Miras, Geleneksel Türk Sanatları

T.C.
AKDENİZ UNIVERSITY
INSTITUTE FINE ARTS

Student's	Name Surname	Sanem Altınır
	Number	202153005001
	Department	Carpet Rug and Old Fabric Patterns
	Supervisor	Doç. Dr. Mehmet Ali EROĞLU
	Thesis Title	Color, Pattern, and Composition Characteristics of Knitted Socks and Slippers from North Macedonia

ABSTRACT

This master's thesis provides a detailed examination of the color, pattern, and compositional characteristics of traditional hand-knitted socks from North Macedonia. The primary objective of this study is to deeply understand the place of these socks within the cultural heritage of the region and to contribute to the preservation and transmission of this rich tradition to future generations. The research involved fieldwork in significant locations such as Skopje, Tetovo, and Radoviš, where a total of 27 sock samples were analyzed. These samples were evaluated in various aspects, including their age, color, material composition, regions of origin, physical characteristics, and the types of patterns and motifs used.

In the color distribution analysis, the diversity of colors and patterns prominently reflected the multicultural nature of Macedonia. The material analysis revealed that wool and synthetic fibers were commonly used. Additionally, the thesis explores the technical details and motif placements of the socks; each sock's technical characteristics, materials used, and motifs were systematically documented, illustrating the technical diversity and aesthetic richness within North Macedonia's

knitting culture.

The relevant sections of the study also include technical analyses of traditional North Macedonian hand-knitted socks and a comprehensive literature review on Balkan culture. The aesthetic features of the socks, strongly connected with regional symbols and social values, offer important insights into how these traditional arts can be sustained in modern societies. This thesis makes a significant contribution to the efforts to preserve and transmit the rich cultural heritage of North Macedonia to future generations.

Keywords: North Macedonia, Knitted Socks, Cultural Heritage, Traditional Turkish Arts

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

TEZ KABUL VE ONAY SAYFASI	i
ÖNSÖZ	ii
ÖZ	iii
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER DİZİNİ	vii
TABLolar DİZİNİ	ix
GÖRSELLER DİZİNİ	xi
GİRİŞ	15
1. BÖLÜM 1: BALKANLAR VE KUZEY MAKEDONYA’NIN TARİHÇESİ VE KÜLTÜREL YAPISI.....	17
1.1. Balkanlar'ın Coğrafi Konumu, Tarihçesi ve Kültürel Çeşitliliği	17
1.2. Kuzey Makedonya'nın Coğrafyası, Tarihi ve Kültürel Yapısı	23
2. BÖLÜM 2: EL SANATLARI, ÖRÜCÜLÜK VE ÇORAP ÖRÜCÜLÜĞÜ.....	37
2.1. El Örmesi Çoraplar Hakkında Genel Bilgi	42
2.1.1. El Örmesi Çorapların Tarihçesi ve Kültürel Önemi	42
2.1.2. El Örmesi Çorapların Teknik Özellikleri	47
2.1.2.1. Çorapları Oluşturan Bölümler.....	47
2.1.2.2. Çoraplarda Kullanılan Araçlar	50
2.1.2.3. Çoraplarda Kullanılan İplikler	52
2.1.3. El Örmesi Çorapların Boyama Teknikleri ve Renkleri	56
2.1.4. El Örmesi Çoraplarda Kullanılan Teknikler	57
2.2. El Örmesi Çorap Örme İşlemi	60
2.2.1. El Örmesi Çorap Çeşitleri	62
2.2.1.1. Renklerine Göre El Örmesi Çoraplar	63
2.2.1.2. Desen ve Motiflerine göre	65
2.2.1.3. Etnik Yapıya ve Kullanıma Göre El Örmesi Çoraplar	65
2.2.2. Çoraplarda Desen, Motif ve Kompozisyon Özellikleri.....	67
3. BÖLÜM 3: KUZEY MAKEDONYA ÖRME ÇORAPLARININ GÖRSEL VE TEKNİK ANALİZİ	70
3.1. Alan Araştırmasında Tespit Edilen Diğer Örnekler	124
4. BÖLÜM 4: BULGULAR VE TESPİTLER	136
4.1. Çorap Örneklerinin Yaş Dağılımı Grafiği.....	138
4.2. Çorap Örneklerinin Renk Dağılım Grafiği.....	139
4.3. Çorap Örneklerinin Hammadde Dağılım Grafiği	140
4.4. Çorap Örneklerinin Tespit Edildiği Bölge Dağılım Grafiği.....	142

4.5. Çorap Örneklerinin Desen ve Motif Türlerinin Dağılım Grafiği	145
SONUÇ	147
KAYNAKÇA	151
KAYNAK KİŞİLER.....	154
EKLER.....	155
ÖZ GEÇMİŞ.....	158

TABLOLAR DİZİNİ

Sıra	Başlık	Sayfa
Tablo 1.	Kuzey Makedonya El Örmesi Çorap İnceleme Tablosu, Örnek 1	71
Tablo 2.	Kuzey Makedonya El Örmesi Çorap İnceleme Tablosu, Örnek 2	73
Tablo 3.	Kuzey Makedonya El Örmesi Çorap İnceleme Tablosu, Örnek 3	75
Tablo 4.	Kuzey Makedonya El Örmesi Çorap İnceleme Tablosu, Örnek 4	77
Tablo 5.	Kuzey Makedonya El Örmesi Çorap İnceleme Tablosu, Örnek 5	79
Tablo 6.	Kuzey Makedonya El Örmesi Çorap İnceleme Tablosu, Örnek 6	81
Tablo 7.	Kuzey Makedonya El Örmesi Çorap İnceleme Tablosu, Örnek 7	83
Tablo 8.	Kuzey Makedonya El Örmesi Çorap İnceleme Tablosu, Örnek 8	85
Tablo 9.	Kuzey Makedonya El Örmesi Çorap İnceleme Tablosu, Örnek 9	87
Tablo 10.	Kuzey Makedonya El Örmesi Çorap İnceleme Tablosu, Örnek 10	89
Tablo 11.	Kuzey Makedonya El Örmesi Çorap İnceleme Tablosu, Örnek 11	91
Tablo 12.	Kuzey Makedonya El Örmesi Çorap İnceleme Tablosu, Örnek 12	93
Tablo 13.	Kuzey Makedonya El Örmesi Çorap İnceleme Tablosu, Örnek 13	95
Tablo 14.	Kuzey Makedonya El Örmesi Çorap İnceleme Tablosu, Örnek 14	97
Tablo 15.	Kuzey Makedonya El Örmesi Çorap İnceleme Tablosu, Örnek 15	99
Tablo 16.	Kuzey Makedonya El Örmesi Çorap İnceleme Tablosu, Örnek 16	101
Tablo 17.	Kuzey Makedonya El Örmesi Çorap İnceleme Tablosu, Örnek 17	103
Tablo 18.	Kuzey Makedonya El Örmesi Çorap İnceleme Tablosu, Örnek 18	105
Tablo 19.	Kuzey Makedonya El Örmesi Çorap İnceleme Tablosu, Örnek 19	107
Tablo 20.	Kuzey Makedonya El Örmesi Çorap İnceleme Tablosu, Örnek 20	109
Tablo 21.	Kuzey Makedonya El Örmesi Çorap İnceleme Tablosu, Örnek 21	111

Tablo 22.	Kuzey Makedonya El Örmesi Çorap İnceleme Tablosu, Örnek 22	113
Tablo 23.	Kuzey Makedonya El Örmesi Çorap İnceleme Tablosu, Örnek 23	115
Tablo 24.	Kuzey Makedonya El Örmesi Çorap İnceleme Tablosu, Örnek 24	117
Tablo 25.	Kuzey Makedonya El Örmesi Çorap İnceleme Tablosu, Örnek 25	119
Tablo 26.	Kuzey Makedonya El Örmesi Çorap İnceleme Tablosu, Örnek 26	121
Tablo 27.	Kuzey Makedonya El Örmesi Çorap İnceleme Tablosu, Örnek 27	123
Tablo 28.	Kuzey Makedonya'daki Geleneksel El Örgüsü Çorap Örneklerinin Tespit Edildiği Yerler, Kaynak Kişiler ve Örülme Tarihleri	137

GÖRSELLER DİZİNİ

Sıra	Tanımlama	Sayfa
Görsel 1	Sava ve Tuna Nehirleri Sınırları Çizilen Balkan Haritası	17
Görsel 2	Balkan Kent Devletleri Haritası	18
Görsel 3	Kuzey Makedonya / Radoviş / Kocalı Köyü	23
Görsel 4	Kuzey Makedonya El Örmesi Çoraplarda Görülen Çiçek Motiflerine Örnekler	24
Görsel 5	Kuzey Makedonya El Örmesi Çoraplarda Görülen Mimari Yapıya Benzer Motiflere Örnek	24
Görsel 6	Anadolu'dan Balkanlara Göç Haritası Kaynak	28
Görsel 7	Kuzey Makedonya / Üsküp / Eski Osmanlı Çarşısından Yeni Üsküp'teki Batı Kökenli Yapıların Görünümü	30
Görsel 8	Radoviş Yörük Köylerinden Alikoç ve Kocalı Köyü Arasında Görülen Kilise Çan Kulesi	30
Görsel 9	Üsküp / Makedonya Meydanı'nda bulunan Büyük İskender Anıtı	31
Görsel 10	Kuzey Makedonya / Üsküp / Eski Osmanlı Çarşısı ile Yeni Üsküp'ü Birbirine Bağlayan “Makedonya Medeniyetler Köprüsü”	32
Görsel 11	Kuzey Makedonya / Üsküp / Eski Osmanlı Çarşısı ile Yeni Üsküp Birbirine Bağlayan “Taş Köprü”	33
Görsel 12	Sırma Süslemesi Yelek Örnekleri, Kuzey Makedonya, Üsküp, Eski Osmanlı Çarşısı	34
Görsel 13	Ravodiş / Kocaali Geleneksel Kıyafetlerde (Göynek) Kullanılan Yaka İşlemesi	35
Görsel 14	Üsküp / Eski Osmanlı Çarşısında Tespit Edilen Makedon Çorap Örneği	36
Görsel 15	Hız. Meryem'in Örgü Örerken Tasvir Edildiği Bir Tablo, 1405, Bertram	40
Görsel 16	Antik Mısır'dan Bir Çocuk Çorabı Örneği, Jevry Wall Müzesi	44
Görsel 17	Anadolu Çoraplarında Süsleme Örnekleri	46
Görsel 18	Çorabı Oluşturan Bölümler	50
Görsel 19	El Örmesi Çorap Örücülüğünde Beş Şiş Kullanımı	51
Görsel 20	Yün İplik Örneği	53

Görsel 21	Pamuk İplik Örneği	54
Görsel 22	Sentetik/Simli İplik Örnekleri	55
Görsel 23	Basit Artırma Örnekleri	58
Görsel 24	Çift Artırma Örnekleri	58
Görsel 25	İlmek Bitirme Örnekleri	59
Görsel 26	Zincir Çeşitlerine Örnekler	59
Görsel 27	Kuzey Makedonya’da Tespit Edilen Bazı El Örmesi Çorap Örnekleri	68
Görsel 28	Kuzey Makedonya Geleneksel El Örmesi Çorap Görseli ve Motif Detayları, Yüzey Alan Şeması ve Motif Detayları, Örnek 1	70
Görsel 29	Kuzey Makedonya Geleneksel El Örmesi Çorap Görseli ve Motif Detayları, Yüzey Alan Şeması ve Motif Detayları, Örnek 2	72
Görsel 30	Kuzey Makedonya Geleneksel El Örmesi Çorap Görseli ve Motif Detayları, Yüzey Alan Şeması ve Motif Detayları, Örnek 3	74
Görsel 31	Kuzey Makedonya Geleneksel El Örmesi Çorap Görseli ve Motif Detayları, Yüzey Alan Şeması ve Motif Detayları, Örnek 4	76
Görsel 32	Kuzey Makedonya Geleneksel El Örmesi Çorap Görseli ve Motif Detayları, Yüzey Alan Şeması ve Motif Detayları, Örnek 5	78
Görsel 33	Kuzey Makedonya Geleneksel El Örmesi Çorap Görseli ve Motif Detayları, Yüzey Alan Şeması ve Motif Detayları, Örnek 6	80
Görsel 34	Kuzey Makedonya Geleneksel El Örmesi Çorap Görseli ve Motif Detayları, Yüzey Alan Şeması ve Motif Detayları, Örnek 7	83
Görsel 35	Kuzey Makedonya Geleneksel El Örmesi Çorap Görseli ve Motif Detayları, Yüzey Alan Şeması ve Motif Detayları, Örnek 8	84
Görsel 36	Kuzey Makedonya Geleneksel El Örmesi Çorap Görseli ve Motif Detayları, Yüzey Alan Şeması ve Motif Detayları, Örnek 9	86
Görsel 37	Kuzey Makedonya Geleneksel El Örmesi Çorap Görseli ve Motif Detayları, Yüzey Alan Şeması ve Motif Detayları, Örnek 10	88
Görsel 38	Kuzey Makedonya Geleneksel El Örmesi Çorap Görseli ve Motif Detayları, Yüzey Alan Şeması ve Motif Detayları, Örnek 12	92
Görsel 39	Kuzey Makedonya Geleneksel El Örmesi Çorap Görseli ve Motif Detayları, Yüzey Alan Şeması ve Motif Detayları, Örnek 13	94
Görsel 40	Kuzey Makedonya Geleneksel El Örmesi Çorap Görseli ve Motif Detayları, Yüzey Alan Şeması ve Motif Detayları, Örnek 14	96
Görsel 41	Kuzey Makedonya Geleneksel El Örmesi Çorap Görseli ve Motif Detayları, Yüzey Alan Şeması ve Motif Detayları, Örnek 15	98
Görsel 42	Kuzey Makedonya Geleneksel El Örmesi Çorap Görseli ve Motif Detayları, Yüzey Alan Şeması ve Motif Detayları, Örnek 16	100

Görsel 43	Kuzey Makedonya Geleneksel El Örmesi Çorap Görseli ve Motif Detayları, Yüzey Alan Şeması ve Motif Detayları, Örnek 17	102
Görsel 44	Kuzey Makedonya Geleneksel El Örmesi Çorap Görseli ve Motif Detayları, Yüzey Alan Şeması ve Motif Detayları, Örnek 18	104
Görsel 45	Kuzey Makedonya Geleneksel El Örmesi Çorap Görseli ve Motif Detayları, Yüzey Alan Şeması ve Motif Detayları, Örnek 19	106
Görsel 46	Kuzey Makedonya Geleneksel El Örmesi Çorap Görseli ve Motif Detayları, Yüzey Alan Şeması ve Motif Detayları, Örnek 20	108
Görsel 47	Kuzey Makedonya Geleneksel El Örmesi Çorap Görseli ve Motif Detayları, Yüzey Alan Şeması ve Motif Detayları, Örnek 21	110
Görsel 48	Kuzey Makedonya Geleneksel El Örmesi Çorap Görseli ve Motif Detayları, Yüzey Alan Şeması ve Motif Detayları, Örnek 22	112
Görsel 49	Kuzey Makedonya Geleneksel El Örmesi Çorap Görseli ve Motif Detayları, Yüzey Alan Şeması ve Motif Detayları, Örnek 23	114
Görsel 50	Kuzey Makedonya Geleneksel El Örmesi Çorap Görseli ve Motif Detayları, Yüzey Alan Şeması ve Motif Detayları, Örnek 24	116
Görsel 51	Kuzey Makedonya Geleneksel El Örmesi Çorap Görseli ve Motif Detayları, Yüzey Alan Şeması ve Motif Detayları, Örnek 25	118
Görsel 52	Kuzey Makedonya Geleneksel El Örmesi Çorap Görseli ve Motif Detayları, Yüzey Alan Şeması ve Motif Detayları, Örnek 26	120
Görsel 53	Kuzey Makedonya Geleneksel El Örmesi Çorap Görseli ve Motif Detayları, Yüzey Alan Şeması ve Motif Detayları, Örnek 27	122
Görsel 54	Kuzey Makedonya’da Tespit Edilen El Örmesi Çorap Örneği	124
Görsel 55	Kuzey Makedonya’da Tespit Edilen El Örmesi Çorap Örneği	125
Görsel 56	Kuzey Makedonya’da Tespit Edilen El Örmesi Çorap Örneği	126
Görsel 57	Kuzey Makedonya’da Tespit Edilen El Örmesi Çorap Örneği	127
Görsel 58	Kuzey Makedonya’da Tespit Edilen El Örmesi Çorap Örneği	128
Görsel 59	Kuzey Makedonya’da Tespit Edilen El Örmesi Patik Örneği	129
Görsel 60	Kuzey Makedonya’da Tespit Edilen El Örmesi Patik Örneği	130
Görsel 61	Kuzey Makedonya’da Tespit Edilen El Örmesi Çorap Örneği	131
Görsel 62	Kuzey Makedonya’da Tespit Edilen El Örmesi Çorap Örneği	132
Görsel 63	Kuzey Makedonya’da Tespit Edilen El Örmesi Çorap Örneği	133
Görsel 64	Kuzey Makedonya’da Tespit Edilen El Örmesi Çorap Örneği	134

Görsel 65	Kuzey Makedonya’da Tespit Edilen El Örmesi Çorap Örneği	135
Görsel 66	Çorap Yaklaşık Yaşlarına Göre Adet Dağılım Grafiği	138
Görsel 67	Çoraplarda En Sık Kullanılan Renklerin Pasta Grafiği	139
Görsel 68	Çoraplarda Kullanılan Hammaddelerin Dağılımı	140
Görsel 69	Çorapların Tespit Edildiği Bölgelere Göre Dağılım	142
Görsel 70	Çorapların En ve Boy Dağılımı Grafiği	143
Görsel 71	Çorapların Adetlerine Göre Desen ve Motif Türleri Dağılım Grafiği	145

GİRİŞ

Bu çalışma, Anadolu ve Balkanlar'daki geleneksel el sanatlarının zengin tarihî ve kültürel mirasını kapsamlı bir şekilde incelemektedir. Özellikle Kuzey Makedonya'nın Üsküp, Tetova, Kalkandelen, Gostivar ve Radoviş bölgelerindeki geleneksel el örmesi çoraplar, bu çalışmanın ana odağını oluşturmaktadır.

İnsanoğlu, eski çağlardan bu yana yaşamın her alanında yer alan tekstil ürünlerini elde etmek için örme tekniğini kullanmış ve bu teknik, günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Anadolu ve Balkanlar'da yüzyıllar boyunca süregelen el sanatları, desen, biçim ve renk anlayışı ile titiz bir işçilik anlayışının ürünü olarak dikkat çekmiştir. Bu bağlamda el örmesi çoraplar, bölgesel kimlik ve kültürel ifadenin önemli unsurları olarak öne çıkmaktadır.

Araştırmada, bu bölgelerden derlenen 27 adet geleneksel el örmesi çorap örneği detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bu çorapların desenleri, renkleri, boyutları ve kullanılan hammaddeler titizlikle incelenmiş; ilgili literatürden elde edilen bilgiler ışığında, kapsamlı inceleme yazıları yazılmış, çeşitli veri görselleştirme teknikleri kullanılarak tablolar oluşturulmuş ve çizimler hazırlanmıştır. Çorapların teknik çizimleri, Adobe Illustrator programı kullanılarak gerçekleştirilmiş; bu sayede, çorapların her bir detayı daha net bir şekilde belgelenmektedir. Çalışmada ayrıca, Balkanlar, Kuzey Makedonya ve Üsküp'ün kültürleri, el sanatları ve örücülük konularına ilişkin literatür araştırması sonucu elde edilen bilgilere yer verilmektedir.

Çalışmanın ilgili bölümlerinde grafiklerle desteklenen incelemeler, incelenen çorap örneklerinin estetik, teknik ve kültürel özelliklerini ayrıntılı bir şekilde ortaya koymuştur. Bu incelemeler, bölgedeki etnik ve kültürel çeşitliliği ve bu zenginliklerin çorapların motiflerine, renklerine ve kompozisyonlarına nasıl yansıdığını gözler önüne sermektedir.

Bu çalışmada, literatür taraması yoluyla Balkanlar ve Kuzey Makedonya'nın geleneksel el sanatları, özellikle el örgüsü çoraplar üzerine yapılan araştırmalar derinlemesine incelenmiştir. Yapılan taramalarda, geleneksel el sanatlarının tarihsel gelişimi, sosyal ve kültürel bağlamı, kullanılan teknikler ve motiflerin anlamları

üzerine birçok kaynağa ulaşılmıştır. Özellikle, çorap motiflerinin bölgesel kimlik ve kültürel mirasla nasıl iç içe geçtiği, bu eserlerin taşıdığı sembolik anlamlar ve günlük hayattaki işlevleri üzerinde durulmaktadır.

Araştırma sırasında, Kuzey Makedonya'nın farklı etnik gruplarının ve kültürel topluluklarının çorap motiflerine olan etkileri incelenmiş, bu motiflerin nasıl çeşitlendiği ve bu çeşitliliğin nasıl korunduğu üzerine detaylı incelemeler yapılmıştır. Bu incelemeler yöre halkı ile yapılan sözlü görüşmelerden elde edilen veriler ve bu verilerin literatür kaynaklarıyla desteklenmesi sonucu çıkarılmıştır. Elde edilen bulgular, çoraplarda kullanılan motiflerin, renklerin ve dokuma tekniklerinin, bölgedeki kültürel zenginliği nasıl yansıttığını ortaya koymaktadır. Ayrıca, literatür taramasında yer alan kaynaklardan elde edilen bilgiler, Balkanlar'daki el sanatlarının korunması ve sürdürülebilirliği konusunda yapılan çalışmaları da kapsamaktadır.

Yapılan incelemeler sonucunda elde edilen bilgiler, çorapların sadece birer giysi unsuru olmanın ötesinde, toplumsal ve kültürel bir iletişim aracı olarak da işlev gördüğünü göstermektedir. Bu tezde, incelenen çorapların teknik ve estetik özelliklerinin yanı sıra, bu ürünlerin sembolik değerleri ve toplumsal anlamları da detaylı bir şekilde değerlendirilmiştir. Özellikle, çorapların motif yerleşimleri, kullanılan malzemeler ve renklerin, bölgedeki etnik ve kültürel çeşitlilikle nasıl örtüştüğü üzerinde durulmaktadır.

Bu çalışma, Kuzey Makedonya'nın geleneksel el örgüsü çoraplarının kültürel, estetik ve teknik yönlerini belgelemekte; bu ürünlerin tarihsel ve sosyokültürel bağlamlarını inceleyerek, bölgenin zengin kültürel mirasının korunmasına ve gelecek nesillere aktarılmasına katkı sağlamaktadır. Literatürden elde edilen veriler ve yapılan incelemeler, geleneksel el sanatlarının modern toplumlarda nasıl devam ettirilebileceğine dair önemli ipuçları sunmaktadır.

BÖLÜM 1: BALKANLAR VE KUZEY MAKEDONYA’NIN TARİHÇESİ VE KÜLTÜREL YAPISI

1.1. Balkanlar'ın Coğrafi Konumu, Tarihçesi ve Kültürel Çeşitliliği

Balkanlar, Avrupa'nın güneydoğusunda, Güney Doğu Avrupa olarak da bilinir. Coğrafi olarak, Balkanların kuzey sınırını Tuna ve Sava nehirleri oluşturmaktadır (Bkz. Görsel 1). Bu nehirler, Osmanlı İmparatorluğu ile Avrupa devletleri arasındaki doğal sınırlar olarak işlev görür ve Avrupalılar tarafından savunma hattı olarak kullanılmaktadır. Böylece Balkanlar, Avrupa için stratejik bir tampon bölge haline geldiği bilinmektedir. Ayrıca, Türklerin Balkanlara yerleşimi ve Türk kültürünün burada gelişimi, coğrafi ve tarihi şartlar sayesinde kolaylaşmıştır (Kodaman & Birsell, 2014, s. 52).

Görsel 1. Sava ve Tuna Nehirleri Sınırları Çizilen Balkan Haritası

Kaynak: Kodaman & Birsell, 2014, s. 52

Balkanlar, Mezopotamya ve Mısır gibi bereketli yerleşim alanlarının ardından, tarım için uygun toprakları ve iklimi sayesinde çeşitli kavimler, imparatorluklar ve devletler tarafından tercih edilen vazgeçilmez bir bölge haline gelmiştir (Akova, 2012, ss. 179-180).

Balkanlar, etnik grupların karmaşık ve dağınık bir şekilde yerleşik olduğu bir bölgedir. Bu çeşitlilik, bölgede irili ufaklı yeni kent devletlerinin yanı sıra, ulus-devlet olma yolunda ilerlemeye çaba sarf eden bir dizi küçük devletin ortaya çıkmasına olanak sağlamaktadır. Bu süreç, Balkanlar'ın tarihsel ve kültürel zenginliğini daha da karmaşık bir hale getirmekte ve bölgedeki politik dinamikleri şekillendirmektedir (Bkz. Görsel 2.).

Balkanlar'ın coğrafi ve stratejik konumu, etnik ve kültürel çeşitliliği, bu bölgede birçok farklı topluluğun kendi kimliklerini ve bağımsız yapılarını oluşturma çabası içinde olmalarını tetiklemektedir. Bu süreç tarihsel olarak bölgede sık sık sınırların yeniden çizilmesine ve yeni ulus devletlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Her bir etnik grup ve kültür, bu topraklarda kendi yönetim biçimlerini ve sosyal yapılarını oluşturmaya çalışmakta, bu da Balkanlar'ın siyasi ve kültürel manzarasının sürekli olarak evrilmesine katkıda bulunmaktadır (Kocalar, 2018, s. 430).

Görsel 2. Balkan Kent Devletleri Haritası

Kaynak: Kodaman & Birsell, 2014, s. 55

Balkanlar, Avrupa ve Asya arasındaki köprü işlevi görmesiyle büyük imparatorluklar için stratejik bir öneme sahip olmaktadır, böylece farklı kültür ve medeniyetlerin bir araya gelmesi Balkanlar'ın sosyal ve kültürel yapısını zenginleştirmektedir. Bu durum, bölgenin sürekli bir değişim ve çatışma içinde olmasına neden olmaktadır, ancak aynı zamanda kültürel çeşitliliği ve tarihi derinliği ile dikkat çeken bir kültürel mozaik oluşturmaktadır (Altınar, 2021a).

Balkan Yarımadası, Türkiye Cumhuriyeti Devleti için de stratejik ve tarihi bir öneme sahiptir. Bu bölge, tarih boyunca Yunan, Roma, Bizans ve Osmanlı gibi imparatorlukların etkisi altında kalarak sosyal ve kültürel dokusunu şekillendirmiş ve birçok farklı egemen güç tarafından yönetilmiştir. Ayrıca, eski Yugoslavya'nın dağılmasıyla ortaya çıkan ve Arnavutluk'u da içine alan Batı Balkanlar olarak bilinen yapı, coğrafi konumu itibarıyla Avrupa'nın güneydoğusunda stratejik bir konumda yer almakta ve tarihsel birikimi ile dilsel ve kültürel çeşitliliğin temel kaynaklarından biri olmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun yaklaşık 550 yıl hüküm sürdüğü Balkanlar, İslamiyet ile Hristiyanlık arasındaki ince sınır çizgileri ile önemli bir coğrafi ve stratejik bölge olarak kabul edilmekte ve tarih boyunca birçok medeniyetin doğuşuna ve çöküşüne sahne olan bu bölge, çatışmalar, savaşlar ve göçler ile anılmaktadır (Akova, 2012, s. 170; Bülbül, 2013, s. 35).

Balkanlar'da yaşayan Türk ve Müslüman halkların Türkiye'ye kitlesel göçleri, çeşitli ülkelerden kaynaklanan etnik grupların hareketliliğini ve bu süreçte taşınan kültürel değerleri kapsamaktadır. Özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun bu bölgede uzun yıllar hüküm sürmesi, Türk kültürünün ve dilinin bölgedeki sosyal yapılara derinlemesine nüfuz etmesine olanak tanımıştır. Bu tarihi sürecin detaylı incelenmesi, Osmanlı'nın Balkanlar üzerindeki etkilerini anlamak için çeşitli tarihî kaynaklar ve araştırmaların incelenmesini gerektirmektedir (Akova, 2016, ss. 2-5).

Balkanlar'daki bu kitlesel göçlerin, bölgeden Türkiye'ye olan insan hareketliliği üzerindeki etkilerini literatürden elde edilen bilgiler ve alan araştırması sırasında yapılan sözlü görüşmelerden de anlaşılmaktadır. Göç eden halklar, kendi kültürel değerlerini ve dillerini koruyarak yeni yerleşim yerlerine entegre olma süreçlerini sürdürmektedirler. Osmanlı İmparatorluğu'nun bölgedeki varlığı, Türk ve Müslüman

kimliklerinin nasıl şekillendiğini ve bu kimliklerin günümüz Balkan kültürel yapısına nasıl yansıdığını anlamamıza yardımcı olacaktır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun 14. yüzyıldan itibaren Balkanlar'daki hakimiyeti, bölgede derin kültürel ve sosyal etkiler bırakmıştır. Özellikle düğünler gibi dini ve sosyal törenler, Osmanlı'nın kültürel mirasını yansıtan önemli etkinlikler arasında yer almaktadır. Camiler ve diğer sosyal yapıların, toplumsal hayatın merkezinde önemli rol oynadığı, bölgenin dilsel, dini ve etnik çeşitliliğini zenginleştirdiği bilinmektedir (Toparlak, 2018, ss. 67-69).

Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar'daki etkisi sadece mimari ve kültürel etkinliklerle sınırlı kalmamış, aynı zamanda bölgenin yönetim yapısına da derinlemesine nüfuz etmiştir. Bu dönemde, Osmanlı yönetimi altında farklı etnik ve dini grupların idaresini sağlamak amacıyla Millet Sistemi gibi yenilikçi yönetim mekanizmaları geliştirilmiştir. Bu sistem, her bir dini topluluğa özgü idari ve yasal özerklikler tanıyarak, bölgedeki çeşitliliğin korunmasına ve sosyal uyumun sağlanmasına katkıda bulunmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar'da uyguladığı Millet Sistemi, farklı etnik ve dini gruplara kendi dini ve yasal işlerini özerk bir şekilde yönetme hakkı tanıyarak, bu grupların kültürel çeşitliliğini korumalarını ve bölgesel istikrar ile dini toleransı artırmalarını sağlamıştır. Bu sistem, bölgedeki siyasi ve sosyal baskılara karşı bir tampon görevi görmüş ve etnik dengeler üzerinde önemli bir etkiye sahip olmuştur (Akin, 2021, ss. 120-124; Altınar, 2021a).

19. yüzyılda Balkan vilayetlerinde yaşanan savaşlar ve yapılan reformlar, idari, sosyal ve kültürel yapılar üzerinde önemli değişimlere yol açmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun merkezîyetçilik ve modernleşme politikaları çerçevesinde gerçekleştirilen Islahat Fermanı gibi önemli reform hareketleri, idari ve sosyal yapıları yeniden düzenleyerek bölge üzerinde kalıcı etkiler bırakmıştır. Bu reformlar, kültür, sanat ve eğitimin gelişimine önemli katkılar sağlamış, ekonomik alanda modern tekniklerin benimsenmesi ve ticaretin gelişmesi bölgeyi ekonomik olarak dönüştürmüştür. Aynı zamanda, çatışmalar ve göçler demografik yapıyı ve toplumsal

dinamikleri değiştirerek, Balkanlar'ın kültürel ve sanatsal üretimini derinden etkilemiş ve bölgenin günümüzdeki sosyal ve kültürel yapısını anlamak için değerli ipuçları sunmuştur (Altınar, 2021a; Byktolu & Karakuş, 2021, ss. 205-217).

“XIX. yüzyılda özellikle Tanzimat Dönemi sonrasında bütün vilayetlerde olduğu gibi Balkan vilayetlerinde de pek çok modern eğitim kurumu açıldı. Bunların yanı sıra geleneksel medreseler ve sıbyan mektepleri de eğitim hayatında önemli yere sahip oldu. Ayrıca iptidai mektepleri, idadiler, rüşdiyeler ve ğretmen yetiştiren Darü'l Mualimin okulları açıldı. 1869 yılı Maarif-i Umumiye Nizamnamesi erevesinde Müslüman eğitim kurumlarıyla birlikte gayrimüslim unsurların da özel okul amasına izin verildi” (Byktolu & Karakuş, 2021, s. 212).

Literatürden elde edilen bilgilen doğrultusunda, özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar'da uyguladığı Millet Sisteminin, farklı etnik ve dini gruplara kendi dini ve yasal işlerini özerk bir şekilde yönetme hakkı tanıyarak, bu grupların kültürel çeşitliliğini korumalarını ve bölgesel istikrar ile dini toleransı artırmalarını sağladığı bilinmektedir. Bu sistem, bölgedeki siyasi ve sosyal baskılara karşı bir tampon görevi görmüş ve etnik dengeler üzerinde önemli bir etkiye sahip olmuştur. Ancak farklı kaynaklarda edilen bilgilere göre bu yapının, zamanla Osmanlı içindeki milliyetçilik akımlarının yükselişi ve zayıflaması ile sarsılmaya başladığı anlaşılmaktadır.

19. yüzyılın sonlarına doğru Osmanlı İmparatorluğu'nda artan milliyetçi hareketler, imparatorluğun siyasi yapısını zayıflatmış ve farklı etnik grupların kendi bağımsızlıklarını ve ulusal devletlerini kurma çabalarını güçlendirmiştir. Bu süreç, etnik ve dini gruplar arasındaki mevcut gerilimleri daha da artırmış ve çatışmaları tetiklemiştir. İmparatorluk içerisindeki bu dönüşümler, Balkanlar'daki kompleks sosyal ve siyasi yapının daha da karmaşık hale gelmesine neden olmuş, Balkanlar'da ulus-devletlerin şekillenmesine önemli ölçüde katkıda bulunmuş ve bölgedeki uzun süreli çatışmaların temelini atmıştır (Akın, 2021, ss. 120-124; Aslan, 2022, ss. 1252-1253).

Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar zerindeki hâkimiyeti ve sonrasında yaşanan tarihsel süreçler, bölge içindeki ve dışındaki siyasi, ekonomik ve sosyal

ilişkilerin yanı sıra bilim, sanat ve eğitim alanlarında da belirgin bir ilerleme sağlamıştır. Kurulan eğitim kurumları ve medreseler, bilimsel düşünce ve kültürel etkinliklerin yayılmasına öncülük etmiş, Osmanlı mimarisi ve sanatı ise Balkanlar'ın estetik ve kültürel dokusunu zenginleştirerek farklı etnik ve dini gruplar arasında bir köprü işlevi görmüştür. Bu kültürel zenginlik, Balkanlar'daki toplulukların birbirleriyle ve diğer bölgelerle olan etkileşimlerini anlamada kritik bir rol oynamış, bölgesel kimliklerin oluşmasına ve toplumsal dayanışmanın güçlenmesine katkı sağlamıştır (Bayraktar, ss. 224-226; Kocalar, 2018, ss. 430-432).

Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar üzerindeki kültürel etkisi, diğer alanlarda olduğu gibi giyim kültürü üzerinden de gözlemlenebilmektedir. Müslüman ve gayrimüslim topluluklar arasındaki farklı giyim tarzları, sosyal ve dini aidiyetleri görsel bir şekilde ifade etmekte ve bu da bölgesel kültürel çeşitliliği arttırmaktadır. Osmanlı döneminde uygulanan kıyafet düzenlemeleri, toplulukların hem kimliklerini korumasına yardımcı olmuş hem de sosyal statülerini belirginleştirmiştir. Bu giysiler, Balkanlar'ın zengin kültürel dokusunun somut bir ifadesi olarak tarih boyunca ve günümüzde de değerini korumaktadır (Altınar, 2021a).

Çeşitli kumaşlar, desenler ve süslemeler kullanılarak oluşturulan bu giysiler, Balkanlar'ın kültürel mozağini gösteren önemli öğelerdir ve günümüzde müzelerde sergilenmekte ve tarihî araştırmalarda kullanılmaktadır (Başaran, 2021, ss. 1375-1376).

“Osmanlı’nın hüküm sürdüğü değişik vilayetlerin giyim kuşamına bakıldığında, farklı kültürlerin, çok etnik ve çok dinli yapının, kılık kıyafete yansımalarının muazzamlığı görülmektedir. Balkanlar’dan Anadolu’ya, Afrika’ya ve Orta Doğu’ya uzanan kültür çeşitliğinin, toplumların ince zevkinin ve estetik anlayışının yansıdığı renk renk, farklı biçimlerde kıyafetlerin ve baş süslemeleriyle, aksesuarların görkemli çeşitliliği ve estetik güzelliği karşısında hayranlık duymamak imkansızdır” (Başaran, 2021, s. 1376).

Birçok ulusun kültürel etkileşiminin yanında özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar'daki hakimiyeti, bölgenin kültürel, sosyal ve siyasi yapısını belirgin bir biçimde şekillendirmiş ve diğer milletlerin etkilerine rağmen

Geleneksel Türk Sanatları kapsamında derin izler bırakmıştır. Bu etkinin boyutları, Kuzey Makedonya'daki saha araştırmasında gözlemlenmiş, literatürdeki bulgularla da desteklenmektedir. Özellikle Üsküp, Tetova (Kalkandelen), Gostivar ve Radoviş'e bağlı Kocali, Alikoç, Süpürgeli, Pırnalı, Kılavuzlu, Çalıklı gibi Yörük yaşam alanlarındaki incelemeler, Osmanlı'nın bölgedeki etkilerinin somut örneklerini ortaya koymaktadır. Osmanlı döneminde geliştirilen idari ve sosyal yapılar, mimari eserler ve kültürel pratikler, Kuzey Makedonya'nın tarihi ve kültürel yapısında halen görülebilen öğelerdir. Bu detaylar, Kuzey Makedonya'nın Coğrafyası, Tarihi ve Kültürel Yapısı'nı ele alırken bölgenin çok katmanlı tarihini anlamamıza katkıda bulunmakta ve bize geçmişle bugün arasında köprüler kurma imkânı sunmaktadır.

1.2 Kuzey Makedonya'nın Coğrafyası, Tarihi ve Kültürel Yapısı

Kuzey Makedonya Cumhuriyeti, Güneydoğu Avrupa'daki Balkan Yarımadası'nda, Sırbistan, Kosova, Bulgaristan, Yunanistan ve Arnavutluk ile sınır komşusudur. 25.713 km² alanda, yaklaşık 2,1 milyon nüfusa sahip olan ülke, Osmanlı ve Hristiyan kültürel etkileri taşımakta, bu da nüfusun ulusal yapısını renklendirmekte ve zenginleştirmektedir (Koteva, 2022, s. 40).

Görsel 3. Kuzey Makedonya / Radoviş / Kocali Köyü

Kaynak: Altınar, 2020

Kuzey Makedonya'nın coğrafi yapısı, zengin florası ve geleneksel Balkan mimarisi, özellikle Geleneksel Türk Sanatları kapsamında yürütülen alan

araştırmasında çorap motiflerine ilham kaynağı olarak bir bağlantı sergilemektedir. Üsküp, Tetova (Kalkandelen), Gostivar ve Radoviş gibi bölgelerde, dağlık ve engebeli arazilerle kaplı yerleşim yerlerinin coğrafi olarak izole bir yapıda olması, geleneksel taş ve kerpiçten yapılmış evler de çorap motiflerinde kendini göstermektedir. Alan araştırması sırasında, bölgedeki bitki türlerinin çorap motiflerine nasıl ilham kaynağı olduğu gözlemlenmiştir. Özellikle Kuzey Makedonya'daki Yörük köylerinde tespit edilen çorap örneklerinde görülen bölgenin florasından örnek alındığı düşünülen motifler, yerel halkın tanımlamaları ve kaynak kişilerden elde edilen bilgilerle birleştirilerek desteklenmektedir (Altınar, 2021a) (İdris, 2023; Süleyman, 2023; Tahir, 2023).

Görsel 4.Kuzey Makedonya El Örmesi Çoraplarda Görülen Çiçek Motiflerine Örnekler

Görsel 5.Kuzey Makedonya El Örmesi Çoraplarda Görülen Mimari Yapıya Benzer Motiflere Örnek

Bu motiflerin ve zengin kültürel mirasın arkasında yatan tarihsel süreçler, Kuzey Makedonya'nın tarihinin daha iyi anlaşılması için kritik bir öneme sahiptir. Geleneksel el sanatlarında gözlemlenen bu zengin motifler ve desenler, bölgenin geçmişten günümüze uzanan kültürel evrimini yansıtmaktadır. Bu bağlamda, Kuzey Makedonya'nın tarihçesini ele alırken, bu kültürel ifadelerin altında yatan tarihsel dinamikleri ve etkileşimleri keşfetmek önem kazanmaktadır.

Alan araştırmasından elde edilen bilgiler kapsamında Kuzey Makedonya'nın stratejik konumu, çeşitli medeniyetlerin etkileşim ve kültürel alışveriş noktası olarak işlev görmesini sağladığı anlaşılmaktadır. Antik dönemden Osmanlı İmparatorluğu'na kadar pek çok kültürden etkilenmiş olan bölge, zengin mimari ve kültürel mirasıyla dikkat çekmektedir. Osmanlı döneminde inşa edilen camiler, medreseler, hanlar ve hamamlar, Makedonya'nın kültürel ve tarihsel peyzajını bugün bile şekillendirmeye devam etmektedir. Bu yapılardaki Türk mimari stiline etkileri, bölge mimarisinde belirgin bir şekilde görülmektedir. Yaşar Süleyman ve Abdurrahim Ali ile yapılan sözlü görüşmelerden, bu yapıların topluluk üzerindeki etkileri ve bölgenin kültürel kimliğinin korunmasında oynadıkları rol hakkında, bölgenin çok kültürlü yapısına olan katkılarını anlaşılmaktadır (Ali, 2023; Süleyman, 2023) (Altın, 2021a).

Alan araştırması sırasında gidilen bölgelerdeki yöre halkı ile yapılan görüşmeler sonrası elde edilen bilgiler ışığında, bu yörelerdeki folklorun da benzer bir entegrasyon göstermekte olduğu anlaşılmaktadır. Kuzey Makedonya'nın coğrafyası, tarihi ve kültürel çeşitliliği, Kuzey Makedonya'da alan araştırması kapsamında gidilen Yörük köylerinde somut bir şekilde tecrübe edilmekte ve bu da bölgenin tarih boyunca bir kültürler arası kesişme noktası olarak kaldığını vurgulamaktadır (Altın, 2021a).

Özellikle Cengiz Tahir, Emine Derviş ve İsmail İdris ile yapılan sözlü görüşmeler, bu kültürel sentezi ve bölgenin tarihi boyunca kültürel çeşitliliğinin nasıl bir zenginlik oluşturduğunu vurgulamaktadır. Bu bilgiler, Kuzey Makedonya'nın tarihsel olarak kültürel bir buluşma noktası olduğu tezini güçlendirmekte ve bölgesel kimliği daha iyi anlamamıza yardımcı olmaktadır (Altın, 2021a; E. Derviş, 2023; İdris, 2023; Tahir, 2023). Bu kapsamda bölge tarihini daha iyi anlamak için yapılan literatür araştırmaları da gidilen bölgelerde yapılan gözlemler ve kaynak kişilerden

sözlü görüşme yöntemi aracılığı ile elde edilen bilgilerle uyum sağlamakta ve bu bilgileri desteklemektedir.

Kuzey Makedonya'nın, tarih boyunca doğu ile batı arasındaki ticaret, kültür ve sanat köprüsü olarak önemli bir rol oynadığı literatürdeki kaynaklarda da belirtilmektedir. Kuzey Makedonya antik çağlardan itibaren Romalılar, Bizanslılar ve Osmanlılar gibi çeşitli medeniyetlerin etkisi altında kalmış, Osmanlı döneminde önemli bir vilayet olarak görülmesi sebebiyle bu bölgelere cami, medrese, han ve hamam gibi yapılar inşa edilmiştir. Bu yapıların, bölgenin kültürel ve mimari dokusunu şekillendirdiği, Türk kültürü, dili ve sanatının Kuzey Makedonya'da derin izler bıraktığı bilinmektedir. Aynı zamanda Kuzey Makedonya'daki Türk topluluğunu, geleneklerini ve kültürel kimliklerini koruyarak bölgenin çok kültürlü yapısına katkıda bulunduğu da kaynaklarda geçmektedir (Turan, 2019, ss. 21-22).

Kuzey Makedonya'nın tarihi, 1371 ile 1913 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu'nun etkisi altında şekillenmektedir. Bu dönemde, bölge nispeten istikrarlı bir dönem yaşamaktadır, Sultan I. Murad'ın Birinci Kosova Meydan Muharebesi'nde şehit düşmesi sonrası Yıldırım Bayezid'in tahta geçmesiyle Üsküp ve çevresi, Paşa Yiğit'in yönetimine verilmekte ve Üsküp ile Niş arasında Türk ve Tatar göçmenler yerleştirilmektedir. Osmanlı'nın bu idari düzenlemeleri, bölgedeki sosyal ve ekonomik yapının önemli ölçüde dönüşümüne katkı sağlamakta, huzur ve istikrarın sürdürülmesine önemli bir katkıda bulunmaktadır. Bu durum, Osmanlı İmparatorluğu'nun bölge üzerindeki etkili hâkimiyetinin bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir (Uzunçarşılı, 2015, ss. 262-263).

Bu tarihi bağlamın doğruluğu, alan araştırması sırasında Yörük köylerinde sözlü görüşme yapılan bir kaynak kişi tarafından da desteklenmektedir. Söz konusu kaynak, atalarının 13. ve 14. Yüzyıllarda, Yıldırım Bayezid döneminde Karaman'dan göç ettirildiğini ifade etmektedir. Ayrıca, Türkiye'de, özellikle Konya/Karaman civarında halen akrabalarının olduğunu ve kendisini “Yörük Türkü” olarak tanımladığını belirtmektedir (Aliov, 2023). Bu bilgiler, Osmanlı İmparatorluğu'nun bölgedeki idari ve sosyal düzenlemelerinin, günümüzdeki kültürel ve demografik yapıya nasıl etki ettiğini göstermektedir. Böylece, Osmanlı'nın Balkanlar üzerindeki etkileri, bugünkü

Yörük topluluklarının kimlik ve köken anlayışları üzerinden de anlaşılabilir.

Alan araştırması sırasında sözlü görüşme yapılan kaynak kişi dil bilimci ve araştırmacı Turgut Selman tarafından elde edilen bilgiler, Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuzey Makedonya'da uyguladığı idari düzenlemelerin, bölgenin sosyal ve ekonomik yapısını nasıl etkileyip şekillendirdiğini ve nasıl bir dönüşüm yaşandığını açıklamaktadır. Selman, bu düzenlemelerin bölgede huzur ve istikrarı nasıl sağladığını ve Osmanlı yönetiminin bu istikrarı sürdürülebilir kılma konusunda bulunduğu katkıların önemini özellikle vurgulamaktadır. Bu idari politikaların, sosyal yapıyı destekleyici ve ekonomik gelişmeyi teşvik edici nitelikte olduğu, bölge halkının yaşam standartlarının yükseltilmesinde önemli bir rol oynadığı kaynak kişi tarafından aktarılmıştır. Ayrıca, Osmanlı yönetiminin getirdiği bu düzenlemelerin, bölgesel çatışmaları azalttığını ve sosyal uyumu arttırdığını, böylece uzun vadede bölgenin genel refah seviyesinin yükselmesine olanak sağladığını da ifade etmiştir. Bu bağlamda, Selman'ın aktardığı bilgiler, Osmanlı'nın idari stratejilerinin bölgedeki etkilerini anlamak açısından değerli bir kaynak olarak kabul edilmelidir (Selman, 2023).

Günümüzde Kuzey Makedonya'da yaşayan Türk toplulukları, uzun tarihsel süreçler boyunca bölgedeki varlıklarını sürdürmektedir ve kendi kültürel miraslarını yaşatmaktadırlar. Türklerin Kuzey Makedonya'ya göçü, Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar'daki hâkimiyeti öncesine dayanmakta ve en yoğun göç dalgası I. Bayezid döneminde gerçekleşmiştir. Bu dönemde Anadolu Yörükleri, Anadolu'nun çeşitli bölgelerinden Balkanlar'a göç etmiş ve stratejik olarak planlanan yerleşimlerle bölgenin canlandırılmasına ve güvenliğin sağlanmasına katkıda bulunmuşlardır. Göç hareketleri, XVI. yüzyılın sonuna kadar devam etmiş ancak XVII. yüzyılda yavaşlamış ve sona ermiştir (Adiller, 2013, s. 182; M. A. Eroğlu & F. Akpınarlı, 2023, s. 1490).

Konuyla ilgili olarak Anadolu'da son göçerler olarak adlandırılan Sarıkeçili yörükleri ile ilgili araştırma yapan, Akdeniz Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi öğretim üyesi Doç. Dr. Mehmet Ali Eroğlu ile yapılan sözlü görüşmede şu bilgiler aktarılmıştır:

“10 yıldır Anadolu'da yörük yaşamının ve konar göçer yaşamın son temsilcileri olan

Sarıkeçili yörükleri ile ilgili çalışmalar yapıyorum. Sarıkeçililer, kışın Mersin, Gülnar, Aydıncık ve civarında; yazın ise Konya'ya bağlı Seydişehir, Bozkır, Akkise, Hadim, Ahırlı ve Karaman yaylarında yaşamaktadırlar. Alan araştırmaları sırasında Sarıkeçililer dedelerinden duyduğu bilgilere göre Konya'ya yerleşen akrabalarının bir kısmının Balkanlara yerleştiği bilgisini aktarmışlardır. Yörük alan araştırmasının devamı niteliğinde gerek Balkanlardaki sempozyum ve bilimsel faaliyetlerle gerekse Balkanlardaki Türk Kültür ve Sanatı'nın izlerinin araştırıldığı alan çalışmalarında Balkanlardaki Yörük köylerinin kaynaklarda da belirtildiği üzere Konya'dan Balkan topraklarına geldikleri anlaşılmaktadır. Anadolu ve Balkanlardaki Yörük gruplarındaki örf adet, kültürel benzerliklerin yanı sıra, halı, kilim ve çoraplardaki desen ve motif benzerlikleri iki kültürde de görmek mümkündür. Özellikle damat ve gelin çoraplarındaki benzerlikler dikkat çekici seviyededir" (Eroğlu, 2023).

Görsel 6. Anadolu'dan Balkanlara Göç Haritası

Kaynak: kodaman & Birsnel, 2014, s. 56

Kuzey Makedonya'nın tarihi yapısı ve kültürel dinamikleri ile ilgili olarak; literatür taraması ve alan araştırmasında yapılan sözlü görüşmelerden elde edilen bilgilere göre, Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuzey Makedonya üzerindeki uzun süreli hâkimiyeti, bölgenin sosyo-ekonomik ve kültürel yapısını derinden etkilemiş olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, Osmanlı İmparatorluğu'nun bölgeye getirdiği idari ve sosyal

düzenlemelerin, Kuzey Makedonya'nın tarihsel gelişiminde önemli bir rol oynadığı ve bu dönemde yaşanan değişimlerin, günümüzde bile bölgenin kültürel mirasında ve toplumsal yapısında bıraktığı izleri görmek mümkündür.

Kuzey Makedonya'nın etnik yapısı, tarihsel süreç boyunca birçok farklı medeniyet ve kültürün kesişim noktası olması sebebiyle büyük bir çeşitlilik göstermektedir. Bu çeşitlilik, Makedonlar, Arnavutlar, Türkler, Romanlar ve diğer etnik grupların bir arada yaşamasıyla daha da belirginleşmekte ve Kuzey Makedonya'nın kültürel zenginliğini yansıtmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun bölge üzerindeki kültürel ve yönetsel etkileri de kalıcı olmuş, bu tarihsel geçişler ve çeşitlilik bölgenin sosyal ve mimari yapıları üzerinde derin bir iz bırakmıştır. Makedonya'daki etnik ve kültürel mozaik, yönetsel ve ekonomik etkileşimlerle şekillenmiş, bu durum bölgenin mimari ve kültürel kimliğini etkilemiştir. Osmanlı döneminin mimari mirası, bu kültürel geçmişin somut bir göstergesi olarak günümüze kadar ulaşmıştır ve Makedonya'nın zengin kültürel dokusunun anlaşılması için kritik bir öneme sahiptir. Modern ve geleneksel mimari yapılar, bölgenin kültürel kimliğini yansıtır ve etkileme konusunda önemli bir rol oynamaktadır (Eklemezler, 2023, s. 4).

Alan araştırması sırasında Kuzey Makedonya'da, Osmanlı döneminden kalma kültürel miraslar özellikle tarihi yapılarda da görülmesinin yanı sıra, son dönemde yapılan batı kökenli mimari yapılar da dikkat çekmektedir. Osmanlı dönemine ait cami, medrese ve han gibi yapılar, bölgenin tarihi ve kültürel mirasını gözler önüne sererken, batı kökenli mimari yapılar ise modern dönemin etkilerini yansıtmaktadır. Bu iki farklı mimari tarzın bir arada bulunması, bölgenin zengin kültürel dokusunu ve tarih boyunca süregelen kültürel etkileşimleri göstermektedir (Altınar, 2021a).

Görsel 7. Kuzey Makedonya / Üsküp / Eski Osmanlı Çarşından Yeni Üsküp'teki Batı Kökenli

Yapıların Görünümü

Kaynak: Altınır, 2021a

Görsel 8. Radoviş Yörük Köylerinden Alikoç ve Kocalı Köyü Arasında Görülen Kilise Çan Kulesi

Kaynak: Altınır, 2021a

Kuzey Makedonya'nın modern ve geleneksel mimarisi, bölgenin kültürel kimliğini yansıtmaktadır. Geleneksel mimari, Osmanlı etkisiyle şekillenmiş olup, taş ve ahşap işçiliği, renkli süslemeler ve geometrik desenlerle karakterize edilmektedir. Modern mimari ise, bağımsızlık sonrası ve Yugoslavya'nın dağılmasından sonra ortaya çıkmış olup, fonksiyonel ve minimalist tasarımlarla öne çıkmaktadır. Geleneksel yapılar, bölgenin tarihi ve kültürel mirasını korumakta ve turizme de katkı sağlamaktadır (Özkan & Harmankaya, 2023, s. 526) (Balat, 2023, s. 45).

Özellikle araştırmanın ilk durağı olan Üsküp'te bulunan Eski Osmanlı Çarşısı, Osmanlı'nın mimari özelliklerini yansıtan ve turistlerin sıklıkla ziyaret ettiği bir

bölgedir. Yakın tarihte (yaklaşık son 20-30 yıl önce), Kuzey Makedonya yönetimi Üsküp Osmanlı Çarşısı'na alternatif olarak, bu çarşının sonunda bulunan taş köprüden (Bkz. Görsel 11 **Görsel 10**) ve Makedonya medeniyetler köprüsünden (Bkz. Görsel 10) sonraki alanda olan bölüme büyük heykeller yaptırmıştır (Bkz. Görsel 9). Ancak, Üsküp Osmanlı Çarşısı, geleneksel dokuma, camiler, hanlar gibi yapılarla ve Osmanlı-Balkan kültürünü yansıtan ürünlerin satıldığı birçok mekânla hâlâ turistlerin ilgisini çekmeye devam etmektedir. Alan araştırmasında görüşülen kaynak kişilerden ve bölgede bulunan bilgilendirme panolarından elde edilen bu bilgiler literatürde bulunan benzer araştırma kaynaklarıyla da örtüşmektedir (Altınar, 2021a).

Görsel 9. Üsküp / Makedonya Meydanı'nda bulunan Büyük İskender Anıtı

Kaynak: Altınar, 2021

“Eski Üsküp Çarşısı, Osmanlı İmparatorluğu'nun mimari özelliklerini yansıtan önemli bir tarihi yerleşim alanıdır. Bu çarşı, Üsküp denildiğinde ilk akla gelen, turistlerin sıklıkla ziyaret ettiği ve alışveriş yaptığı bir bölge olarak öne çıkmaktadır. Kuzey Makedonya yönetimi, son 20-30 yılda, Üsküp Osmanlı Çarşısı'na alternatif olarak, 2-3 kilometre uzaklıkta bulunan bir bölgeye çok sayıda büyük heykel inşa etmiştir. Bu heykellerin büyük bir kısmı dini ve mitolojik temalara sahiptir. Heykellerin bulunduğu alanların ışıklandırılması ve dikkat çekici hale getirilmesiyle, Üsküp'teki Osmanlı izlerinin gölgelenmesi ve ilgiyi bu yeni bölgeye kaydırma hedeflenmiştir.” (M. A. Eroğlu & F. Akpınarlı, 2023, ss. 1484-1485)

Görsel 10. Kuzey Makedonya / Üsküp / Eski Osmanlı Çarşısı ile Yeni Üsküp’ü Birbirine Bağlayan
“Makedonya Medeniyetler Köprüsü”

Kaynak: Altınar, 2021

Kuzey Makedonya'nın mimari yapıları, bölgenin tarihini ve kültürel kimliğini araştırmada kritik bir role sahip olacaktır. Bu yapılar, geçmişten günümüze uzanan bir mirası temsil ederken, bölgesel kimliklerin ve kültürel sürekliliğin somut göstergeleri olarak işlev görmektedir. Mimari, sosyal yapılar ve tarihsel süreçlerle iç içe geçmiş bir ilişki ağına sahiptir ve bu bağlamda, bölgenin geleneksel el sanatları da kültürel kimliğin ince ve detaylı ifadeleri olarak önem kazanmaktadır. Geleneksel el sanatları, bölgenin zanaatkarlık geleneğini, estetik anlayışını ve toplumsal değerlerini yansıtarak, kültürel antropoloji ve etnografik çalışmalar için zengin bir kaynak sunmaktadır.

Görsel 11. Kuzey Makedonya / Üsküp / Eski Osmanlı Çarşısı ile Yeni Üsküp Birbirine Bağlayan
“Taş Köprü” Altınar, 2021

Kuzey Makedonya tespit edilen, geleneksek el sanatları, bölge halkının günlük yaşamından alınan ilhamla şekillenmekte ve her bir eser, halkın geçmişteki ve günümüzdeki yaşam tarzları arasında bir köprü görevi görmektedir. Örneğin, ahşap işçiliği, seramik yapımı ve tekstil sanatları gibi alanlarda ustalıkla yapılan el işleri, Makedonya'nın kültürel çeşitliliğini ve tarih öncesi dönemlerden itibaren gelişen zanaatkarlık geleneğini vurgulamaktadır. Bu sanatsal faaliyetler, sosyo-ekonomik yapının ve kültürel kimliklerin dinamiklerini ortaya koyarak, antropolojik ve sosyolojik analizler için değerli veriler sağlamaktadır.

Kuzey Makedonya'daki geleneksel el sanatları, bölgenin kültürel kimliğini yansıtmakta ve korumaktadır. Özellikle sırma süslemeleri ve çintıyan şalvar gibi giysiler, Türklerin kültürel belleğinde önemli bir yer tutmakta ve düğünler, bayramlar gibi toplumsal etkinliklerde sergilenerek kültürel bellek sürekliliğini sağlamaktadır. Sırma süslemeleri, kadın giysilerinde yaygın olarak kullanılmakta, metallerin ince şeritler halinde işlenmesiyle giysilere zarafet ve incelik katmakta, böylece Kuzey Makedonya'nın kültürel mirasının bir parçası olarak etnografik zenginliği sergilemektedir (Özkan & Harmankaya, 2023, ss. 533-538).

Bu el sanatları ve gelenekler, bölgenin sosyal ve kültürel yapısını, insanların günlük yaşamlarını ve toplumsal ilişkilerini şekillendiren unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Geleneksel el sanatları, sadece geçmişin izlerini taşımakla kalmaz, aynı zamanda günümüzde de aktif olarak yaşatılmakta ve nesilden nesile aktarılmaktadır. Bölgedeki halk, bu sanatsal ve kültürel mirası koruma çabaları sayesinde, kimliklerini ve kültürel zenginliklerini sürdürmektedir. Ayrıca, bu el sanatları ve gelenekler, bölgenin turistik çekiciliğini de artırarak, kültürel mirasın tanıtılmasına ve ekonomik olarak desteklenmesine katkıda bulunmaktadır. Bu durum, Kuzey Makedonya'nın kültürel mirasının korunması ve tanıtılması açısından önemli bir rol oynamaktadır.

Görsel 12. Sırma Süslemesi Yelek Örnekleri, Kuzey Makedonya, Üsküp, Eski Osmanlı Çarşısı

Kaynak: Altınır, 2021

Sırma süslemelerinin yanı sıra, Kuzey Makedonya'da örücülük sanatı da bölgenin el sanatları tarihinde önemli bir yer tutmaktadır. Örücülük, Kuzey Makedonya'nın kültürel mirasının bir diğer önemli parçası olarak, genellikle yerel tekstil ürünlerinde kendini göstermektedir. Bu el sanatı, yüzyıllar boyunca gelişmiş ve bölge halkının giyim kuşamından ev tekstillerine kadar pek çok alanda kullanılmıştır. Özellikle geleneksel giysilerde ve ev dekorasyonlarında kullanılan örgü teknikleri, Kuzey Makedonya'daki el sanatlarının inceliğini sergilemektedir. İşlemeler ve nakışlar gibi, örücülük de bölgenin, estetik ve kültürel değerleri yansıtan birer el sanatı olarak, sosyal ve kültürel kimliklerin ifadesinde bir rol oynamaktadır. Bu el sanatı formunun korunması ve devam ettirilmesi, bölgenin el sanatları geleneğinin ve kültürel zenginliğinin gelecek kuşaklara aktarılmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Görsel 13. Ravodiş / Kocaali Geleneksel Kıyafetlerde (Göynek) Kullanılan Yaka İşlemesi

Kaynak: Altınır, 2021

Kuzey Makedonya'daki çoraplar, Balkanlar'ın kültürel mozağini yansıtan önemli bir giyim kültürü ögesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Balkan ülkelerinin yakın konumları, bu coğrafyada sürekli bir sanatsal ve sosyolojik etkileşim içinde olunmasını sağlamaktadır. Araştırmalar, Kuzey Makedonya'da gözlemlenen çorap desenlerinin Kosova gibi komşu ülkelerde de benzer şekillerde bulunmasını, bu kültürel etkileşimin bariz bir kanıtı olarak göstermektedir. Bu benzerlikler, estetik öğelerin yanı sıra ortak kültürel mirası ve tarihsel bağları da yansıtmaktadır. Çoraplar ve diğer giyim eşyaları, bölgenin kimlik, tarih ve kültürel etkileşimlerini somut bir şekilde ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, Kuzey Makedonya ve çevresindeki ülkeler arasındaki kültürel etkileşimler, bölgenin zengin kültürel dokusunun bir yansıması olarak anlaşılmaktadır (M. A. Eroğlu & F. Akpınarlı, 2023, s. 1490).

Osmanlı dönemi etkisi altında gelişen ve Balkanlar'ın birçok yerinde rastlanan çorap örücülüğünün bir temsilcisi olan ürünlere Üsküp'teki Eski Osmanlı Çarşısı'ndaki birçok mağazada rastlamak mümkündür. Kuzey Makedonya ve çevresindeki kültürel etkileşimlerin somut bir yansımasını olarak kabul edilebilecek bu ürünlerin bazı çok renkli ve süslemeli iken bazıları da düz renkte, sadece günlük kullanım için üretilen modellerdir (Bkz. Görsel 14). Bu tür gündelik nesneler aracılığıyla bölgenin sanatsal ifadelerini ve kullanılan malzemelerin çeşitliliğini gözlemlemek, bu eserlerin bölgedeki insanların günlük yaşamlarındaki yerini ve önemini de ortaya koymaktadır.

Görsel 14. Üsküp / Eski Osmanlı Çarşısında Tespit Edilen Makedon Çorap Örneği

Kaynak: Altınar, 2021

Kuzey Makedonya ve çevresindeki ülkeler arasındaki zengin kültürel dokunun bu tür gündelik nesneler aracılığıyla nasıl bir etkileşim içinde olduğunu gözlemlemek, bu alanlardaki sanatsal ifadelerin ve kullanılan malzemelerin çeşitliliğini, ayrıca bu eserlerin bölgedeki insanların günlük yaşamlarındaki yerini ve önemini ortaya koymaktadır. Özellikle çorap örücülüğü, bölgenin tarih boyunca birçok farklı kültür tarafından etkilenmiş olmasının canlı bir göstergesi olarak hem estetik hem de fonksiyonel açıdan büyük bir değer taşımaktadır. Bu çerçevede, çorapların örülme teknikleri, kullanılan renkler ve motifler üzerine yapılacak detaylı çalışmalar, Kuzey Makedonya'nın kültürel zenginliğinin daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunacaktır.

BÖLÜM 2: EL SANATLARI, ÖRÜCÜLÜK VE ÇORAP ÖRÜCÜLÜĞÜ

Kuzey Makedonya'da yapılan araştırma, geleneksel el örmesi çorapların sadece birer kullanım eşyası olmadığını, aynı zamanda bölgenin kültürel mozaïği hakkında değerli bilgiler sağladığını ortaya koymaktadır. Alan araştırmasından elde edilen bilgiler ışığında, el örmesi çorapların incelenmesi, el sanatları, örücülük ve özellikle çorap örücülüğü hakkında literatürden edinilen bilgilerle birlikte değerlendirilmesi, bu verilerin doğrulanması ve el örmesi çorapların kültürel açıdan öneminin daha iyi anlaşılması adına faydalı olacaktır. Bu bağlamda öncelikle el sanatları kavramının tam olarak anlaşılması gerekmektedir.

Literatürdeki bilgilere göre el sanatları, bireylerin bilgi ve becerilerine dayanarak doğal hammaddeler kullanılarak elle ve basit araçlarla üretilen ürünler olarak tanımlanmaktadır. Bu sanatların, toplumların kültürlerini, geleneklerini ve göreneklerini yansıtmanın yanı sıra, bireylerin duygu, düşünce ve becerilerini de ifade ettiği bilinmektedir. Ayrıca, ekonomik anlamda gelir getirici faaliyetler olarak önem taşıyan el sanatları, kültürel mirasın korunması ve aktarılmasında merkezi bir role sahip olabilmektedir. Bu süreçte, el sanatları ürünleri üreten bireyler, kişisel tecrübelerini, duygu ve düşüncelerini eserlerine yansıtarak, toplumsal bir diyalog ve ifade ortamı oluşturmaktadır. Aynı zamanda el sanatları, bir ulusun kültürel kişiliğinin en canlı ve anlamlı belgeleri olarak kabul edilmekte ve estetik değerlerinin yanı sıra kültürel ve tarihsel anlamlarıyla da önem taşımaktadır (Akpınarlı & Özkahveci, 2006, s. 125; Onuk & Akpınarlı, 2003, s. 519) (Çetin, 1990, ss. 35-36).

“Geleneksel kültürü yeni kuşaklara aktarma görevinin yanında el sanatları, yaşadıkları ve üretildikleri zamana, olaylara tanıklık ederler, ekonomik katkıları vardır, geçmişten günümüze köprü vazifesi görür, yapanın ruh sağlığını etkiler, boş vakitlerin değerlendirilmesini sağlar ve insan ilişkilerini düzenler.” (Gürcüm & Çifçi, 2017, ss. 16-17).

Literatürden elde edilen bilgilerdeki gibi el sanatlarının bir ulusun kültürel kişiliğini yansıtmaları her toplum için geçerli olmayabilir. Kuzey Makedonya'da yapılan alan araştırması, özellikle örme çorap kültürünün bölgenin çok kültürlülüğünden ve kozmopolit yapısından etkilendiğini göstermektedir. Farklı etnik grupların iç içe

yaşadığı bu bölgelerde, geleneksel el sanatları yalnızca bir toplumun değil, birden fazla kültürel etkinin izlerini taşımaktadır. Örneğin, dokunan el örmesi çoraplarda hem Türk hem de Balkan motiflerine rastlanmaktadır. Bu motifler bölgenin tek bir toplum kültürünün aksine bölgenin çok kültürlü yapısını ve diğer kültürler ile tarihsel etkileşimlerini yansıtmaktadır. Halklar iç içe yaşadıkları için, diğer coğrafi bölgelerdeki gibi, tespit edilen sanat unsurları bu alanda o yörenin spesifik ve karakteristik özelliklerini yansıtmamaktadır. Bu durum, Kuzey Makedonya'daki el sanatlarının, belirli bir etnik grubun karakteristik özelliklerini yansıtmaktan ziyade, bir kültürel mozaik oluşturduğunu göstermektedir (Altınar, 2021a).

Bu kapsamda özellikle Geleneksel Türk El Sanatları'nın tarihini incelemenin de araştırmaya sağlayacağı katkılar göz önünde bulundurulduğunda, bu sanatın Türk toplumlarında maddi ve manevi birer miras olarak çıkış noktalarına, özellikle hangi dönemlerde gelişim gösterdiğine de değinmek gerekmektedir.

Türk toplumlarının kültürel mirasını maddi ve manevi değerler bütünü olarak oluşturur ve Selçuklu döneminden itibaren önemli bir gelişim gösterdiği bilinmektedir. Geleneksel el sanatları, her bir eserin kendine özgü tekniklerle üretilmesi, kullanılan malzemeler ve estetik değerlerle Türk tarihindeki kültürel ve sanatsal evrimi anlamak için kritik bir araç olarak kabul edilmektedir. Selçuklu dönemi, bu sanat dallarının özellikle mimari ve küçük sanat eserlerinde yenilikçi tekniklerin ve süsleme stillerinin geliştirildiği bir dönem olarak bilinmektedir. Bu dönemdeki el sanatlarında görülen estetik ve teknik yeniliklerin, erken dönem Osmanlı sanatına da zemin hazırladığı bilinmektedir (Balkanal, 2021, ss. 220-221).

El Sanatları kapsamında özellikle örücülüğün tarihini incelemenin araştırmaya sağlayacağı katkılar göz önünde bulundurulduğunda, ilk insanla birlikte örücülüğün temelleri atılmış, zamanla şekillenerek günümüze kadar ulaşmıştır. Tüm bu verilerden yola çıkılması gerekirse diğer el sanatlarının kökenleri gibi bitkisel örücülük ve örgünün kökenleri de çok eskilere dayanmaktadır.

Literatürdeki bilgilere göre örgünün kökenlerinin Doğu'da olduğunu kabul edilmektedir. Özellikle, Güney Amerika'da eski Peru halkının M.Ö. III. ve M.S. III.

yüzyılları arasında, stilize edilmiş mitolojik desenlerle çok renkli çalışmalar yaptıkları ve iğne ilmeği kullandıkları tespit edilmiştir. Bu bulgular, örgü sanatının sadece bir giyim yapma yöntemi olmanın ötesinde, aynı zamanda bir ifade biçimi olarak kültürel ve sanatsal değerler taşıdığını göstermektedir (Özkahveci, 2001, s. 13).

Bir başka kaynaktan elde edilen bilgilere göre, örme tekniği 12. yüzyılda Mısırlılara ait örgü parçalarda görülmekte, ancak bu tekniğin tarihçesi çeşitli belirsizliklerle dolu olduğundan bahsedilmektedir. Bu belirsizliklerin, örme tekniğine benzer ve sıklıkla karıştırılan nalbinding veya tek iğne tekniği ile ilgili olduğu düşünülmektedir. Nalbinding, yapı olarak düz örgüye benzer fakat ilmek bacakları çapraz yer alırken düz örgüde bu bacaklar paraleldir. Bu teknik farklılıklar, geçmişte arkeologlar ve müze yetkilileri tarafından yanlış anlaşılmalara ve tanımlamalara sebep olmuştur. Örme tekniklerinin evrimi, tarih boyunca eski örnekler üzerinde yapılan modern uzman incelemeleri ile daha iyi anlaşılmaktadır (Tavman, 2000, s. 257).

Bir başka kaynakta; Almanya'nın Frankfurt kentindeki eski kayıtlarda, 1365 yılında “Örgücü Katherine” ve 1484 yılında “Örgücü Hans” isimli kişilerden bahsedildiği bilgisi bulunmaktadır. 1475-1524 yılları arasında örücüler olarak tabir edilen el örmesi ürünler üreten kişilerin bulunduğu bu kentin “Haubenstricker” tabir edildiğinden bahsedilmektedir. Ayrıca, 1405 yılında Bertram tarafından Buxtehuder Kilisesi için yapılan bir tabloda, Meryem Ana'nın dört örgü şışı kullanarak küçük Hazreti İsa için bir elbise ördüğü ve 1500 yılında Stoss tarafından yapılan bir tabloda ise geniş ilmekli file işi örgü yaptığı tasvir edilmektedir. Bu örnekler, 14. yüzyıldan itibaren Avrupa'da örgü işi giyim eşyalarının yaygın olarak üretildiğini ve kullanıldığını göstermektedir (Dölen, 1992, s. 333).

Görsel 15. Hz. Meryem'in Örgü Örerken Tasvir Edildiği Bir Tablo, 1405, Bertram

Kaynak: Baldwin, 2015, s. 2

Birbirine benzer tanımlamaların olduğu literatür kaynakları incelendiğinde, özellikle örücülük sanatı kapsamında öne çıkmakta olan el örmesi yün çoraplar, başlıklar ve benzeri giysilerin 16. yüzyıla kadar yaygın olarak kullanıldığı bilinmektedir. İnsanların, doğayı keşfettikçe ve hayvanları evcilleştirdikçe veya bitkilerden elyaf elde ettikçe, örtünme ve barınma ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla bu tekniği geliştirdikleri, daha sonra bu ürünlere renk ve desenler ekleyerek estetik ihtiyaçlara cevap veren, kültürlerinin bir parçası haline gelen bir sanat formuna dönüştürdükleri anlaşılmaktadır (Akpınarlı & Kasaplı, 2005, s. 9; Dölen, 1992, s. 333; Kademoğlu, 2022, s. 2).

Örme tekniklerinin ve ürünlerinin tarihi süreç içindeki evrimi, çeşitli sanatsal ve tarihsel kanıtlar aracılığıyla daha net bir şekilde anlaşılmaktadır. Bu tür bilgiler, örgünün yaygın kullanımını ve sosyal önemini ayrıntılı bir şekilde ortaya koymakta,

aynı zamanda örgünün kültürel ve tarihsel bir perspektiften incelenmesine olanak sağlamaktadır. Bu tarihsel süreçler ışığında örücülük sanatında kullanılan araçlar ve teknikleri konusunda yapılan literatür araştırmaları, alan araştırmasında tespit edilen tekniklerin ve kullanılan araçların anlaşılmasında önemli bir role sahip olacaktır.

Örme işlemi, tek bir ipliğin kendi üzerine bükülüp kıvrılarak, elde kullanılan basit aletlerle çeşitli ilmeklerle tutturulması veya düğümlendirilmesi işlemi olarak tanımlanmaktadır (Akbiç, 1970, s. 36). Ayrıca, Akpınarlı (Akpınarlı, 1995, s. 4) örücülüğü şöyle tanımlamıştır: yün, tiftik, ipek, pamuk gibi liflerden elde edilen ipliklerin, şiş, tığ, mekik, iğne, fırkete gibi özel araçlarla kendi üzerine bükülüp çeşitli ilmeklerle tutturulması veya düğümlenmesi işlemidir.

El sanatları içinde yer alan örücülük sanatı, zengin konu, üslup ve tekniği ile önemli bir yer tutmaktadır. Örücülük sanatı, kullanılan araç ve gerece göre el ve makine örücülüğü olarak ikiye ayrılırken; el örücülüğü de araç ile yapılan ve araçsız yapılan örücülük diye ikiye ayrılmaktadır (Akpınarlı & Özkahveci, 2006, s. 126).

Örücülük sanatı, kullanılan araç ve tekniklere göre iki ana gruba ayrılmaktadır: araçlı ve araçsız örücülük. Araçlı örücülük, şiş, mekik, tığ, iğne ve fırkete gibi basit el aletleri kullanılarak yapılan örgüleri kapsamakta olup, özellikle detaylı ve düzenli örgü desenleri oluşturmak için tercih edilmektedir. Araçsız örücülük ise, el düğümü (makrome), kordonlar, sepet örgüler ve hasır şeritler gibi daha serbest ve yapısal olmayan örgü tekniklerini içermekte, genellikle daha büyük ve dekoratif öğeler üretmek için kullanılmakta ve doğal malzemelerle çalışmayı gerektirmektedir. Her iki grup da örücülüğün uygulama alanlarının genişliğini ve bu sanatın insan yaşamındaki fonksiyonel ve estetik rolünü yansıtmaktadır (Veziroğlu, 2018, ss. 6-7).

Örücülük, el sanatlarının en eski ve en yaygın formlarından biridir. Bu sanat formunun çeşitliliği, kullanılan araçların ve materyallerin geniş yelpazesi ile daha da artmaktadır. El örücülüğü ve makine örücülüğü olarak iki ana kategoride incelenebilen bu sanat, özellikle el örücülüğü kategorisinde, insan elinin ortaya koyabileceği detaylar ve inceliklerle dikkat çekmektedir. Bu ayrım, örücülük sanatının esnekliğini ve adaptasyon kabiliyetini göstermektedir. Özellikle araştırmaya konu Kuzey

Makedonya çoraplarında da şiş örücülüğü ve tığ örücülüğü teknikleri birlikte kullanılmaktadır.

El örücülüğü tekniklerinden olan şiş örücülüğü; yün, tiftik, ipek, pamuk vb. materyallerle meydana gelen ipliğin şiş aracı ile kendi üzerine bükülüp kıvrılarak meydana getirdiği ilmeklerle tutturulması olarak tanımlanmaktadır. Bu teknikle oluşturulan ve örücülük sanatı içinde önemli bir yeri olan aynı zamanda geleneksel özellik taşıyan sanat türlerinden biri çorap örücülüğüdür (Diyarbakirli, 1972, s. 116).

Literatürden elde edilen bilgilerden anlaşıldığı üzere şiş örücülüğü, el örücülüğünün en detaylı ve incelikli formlarından biri olarak kabul edilmektedir. Kullanılan iplik türüne ve şişin boyutuna bağlı olarak farklı dokular ve desenler oluşturulabilmektedir. Bu teknik, özellikle çorap gibi kıyafet tamamlayıcı ürünlerde sıklıkla tercih edilmektedir. Bu, ürünlerin kullanım özellikleri kadar estetik açıdan da zengin bir görünüme sahip olmalarını sağlanmaktadır.

2.1. El Örmesi Çoraplar Hakkında Genel Bilgi

2.1.1. El Örmesi Çorapların Tarihçesi ve Kültürel Önemi

Çorap kelimesinin kökeni, dilbilim açısından ilgi çekici bir tarihe sahiptir. Antik Yunan döneminden itibaren çeşitli kültürler arasında bu giysiye verilen isimlerin evrimi, kelimenin ve nesnenin kültürlerarası yolculuğunu göstermektedir.

Antik Yunan'da hayvan postlarından elde edilen çoraplara verilen 'skyhos' kelimesi, zamanla İngilizceye 'sock' olarak geçmiştir. Aynı zamanda, Farsça 'gorap' kelimesinden Arapçaya 'curab' olarak, oradan da Türkçeye 'çorap' olarak geçiş yapmış ve tüm Balkan dillerine yerleşmiştir (Kademoğlu, 2022, s. 9). Bu dil süreci, çorap kelimesinin köken olarak Farsçaya dayandığını ve zaman içinde nasıl farklı dillere adapte olduğunu göstermektedir. Bu, çorapların sadece fonksiyonel bir giysi parçası olmanın ötesinde, bir dil ve kültür taşıyıcısı olarak da önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır.

“Çorap, genel bir ifade ile; insanın kendisini dış etkilere korumak ve giyimini tamamlamak için ayağına giydiği giyim eşyası olarak tanımlanabilir. Başka bir deyişle ‘ayağa giyilen örme şey’ diye de tarif edilir” (Çerkez, 1995, s. 7).

Literatürde çoraplar genel olarak, ayağa giyilen, baldırın yarısına ya da dize kadar çıkarılan, dış etkenlerden koruma ve giysileri tamamlama amacıyla kullanılan örgü giyecekler veya aksesuarlar olarak tanımlanmaktadır. El örgüsü çoraplar ise burun, taban, topuk, bileklik, konç ve başlık bölümlerinden oluşmakta, genellikle yün kullanılarak, iki veya dört tığ ile örülmektedir. Anadolu’da, özellikle ipliğe gümüş ve altın tel eklenmiş “dallı” çoraplar gelinler tarafından, “Abani” adı verilen çoraplar ise damatlar tarafından giyilmekte, bu da çorapların günlük kullanımın ötesinde, düğün gibi özel törenlerde de büyük bir öneme sahip olduğunu göstermektedir (Akpınarlı & Ortaç, 2008, s. 640; Züber, 1971, s. 29) (Yakartepe & Yakartepe, s. 2573)..

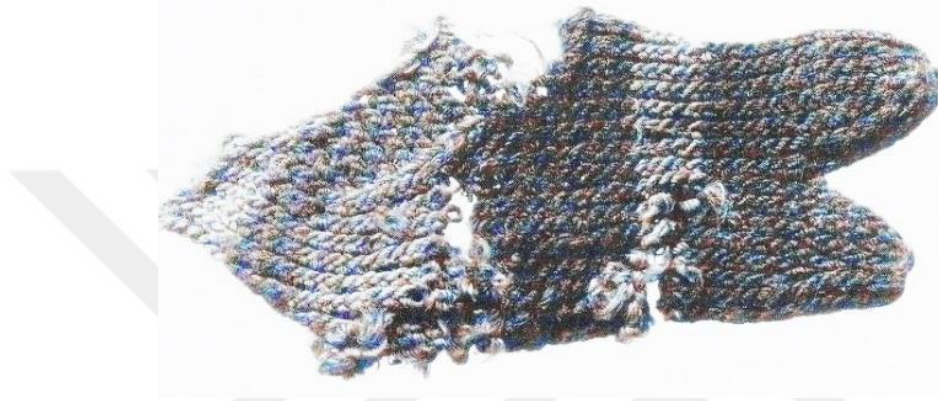
Alan araştırmasında Kuzey Makedonya’da ziyaret edilen Üsküp, Radoviş, Tetova (Kalkandelen), Gostivar bölgelerindeki kaynak kişilerden elde edilen ışığında bu bölgelerdeki çoraplarda da benzer tanımlamalar olduğu, çorapların “damat çorabı”, “gelin çorabı”, “çeyizlik çorap” olarak farklı boy, renk, motif ve süslemelerle üretildiği bilgisine ulaşılmıştır. Ayrıca çoraplarda literatürde bahsedilen altın ve gümüş tellerin kullanıldığı görülmüş, bu tür çoraplarında gelinler tarafından giyildiği veya çeyizlik olarak saklandığı bilgisine ulaşılmıştır (Altınar, 2021a).

Çorap örücülüğünün, kullanılan araç gerecin kolaylıkla temin edilebilir olması ve uygulanan tekniklerin kolaylığı sayesinde, toplumların geleneksel özelliklerini yansıtan ürünler arasında yaygınlaşarak önemli bir konumda olduğu bilinmektedir. Toplumların, duygularını çoraplarda kullandıkları motifler ve renklerle ifade ettikleri görülmektedir (Balkan, 2016, s. 151; Yakartepe & Yakartepe, s. 2573).

Kaynaklara göre, günümüzde Yale Üniversitesi’nde saklanan en eski çorap örneği, H. 526 tarihine atfedilen ve Dura Europos’ta Fırat Nehri’nin kıyısında bulunan üç adet örgü parçası olarak bilinmektedir. Ayrıca, Londra’daki Victoria and Albert Müzesi’nde, Kopt mezarlarından çıkarılmış ve 4. ile 5. yüzyıllara tarihlenen düz pamuklu malzemeden yapılmış çorap çiftleri bulunmaktadır. Bu çoraplar kahverengi-mor ve kırmızı renkte olup, dönemin tekstil sanatının ve örücülük tekniklerinin örnekleri olarak kabul edilmektedir (Akpınarlı, 1995, ss. 4-5).

Leicester’daki Jevry Wall Müzesi’nde sergilenen ve 6. yüzyıla ait bir çocuk

çorabı, Nil Nehri'nin sağ kıyısında, eski Antinoöpolis'in güneyinde bir obrukta keşfedilmiştir. 12 cm ayak tabanına sahip olan bu çorap, mavi, kırmızı, menekşe, sarı ve yeşil renkli şeritlerle süslenmiştir. Bu detaylar, çorapların estetik amaçlarla da kullanıldığını ve antik dönemde renkli giysilerin popüler olduğunu göstermektedir. Buluntu, çorapların tarih boyunca geçirdiği evrimi ve antik toplumların günlük yaşamındaki yerini anlamamızda değerli bir örnektir (Rutt, 1987, s. 32).

Görsel 16. Antik Mısır'dan Bir Çocuk Çorabı Örneği, Jevry Wall Müzesi, 6. Yüzyıl

Kaynak: Rutt, 1987, s. 32

Çorapların ilk kullanımına dair kesin bir tarih ve yer belirlemek zor olsa da yazılı kaynaklar ve arkeolojik bulgular, bu giyim öğesinin tarih öncesi dönemlerden itibaren var olduğunu ortaya koymaktadır. H. Örcün Barışta ve Feriha Akpınarlı'nın araştırmalarında, Orta Asya'da yapılan arkeolojik kazılarda Türklere ait ilk yazılı çorap belgelerinin bulunduğu belirtilmektedir. M.Ö. 7. ve 8. yüzyıllarda Hunlar tarafından kullanılan, konç kısmı koçboynuzu motifleri ile süslü yün çoraplar, Anadolu Türk örgü sanatının ve çorapların tarih öncesi varlığını göstermekte, estetik ve kültürel ifade aracı olarak çorapların önemini vurgulamaktadır (Barışta, 1986, s. 868).

Eski Yunan'da M.Ö. 8. yüzyılda yaşamış olan şair Hesiodos, hayvan kılından örülen bir ayakkabı astarı olan Piloı hakkında yazmıştır. Romalılar, ayak, bilek ve bacaklarını korumak amacıyla deri veya kumaş bantlar kullanıyorlardı (Veziroğlu, 2018, s. 4).

Birçok kültürel ve tarihsel araştırmanın odak noktası olan çoraplar, arkeolojik kazılarda bulunan ve muhafaza edilen örneklerle tarih öncesi insan yaşamına dair

değerli bilgiler sunar. Özellikle, renkli ve estetik özellikleri ile dikkat çeken çoraplar, giyim kültürünün yanı sıra sosyal statü ve estetik anlayışları da yansıtmaktadır.

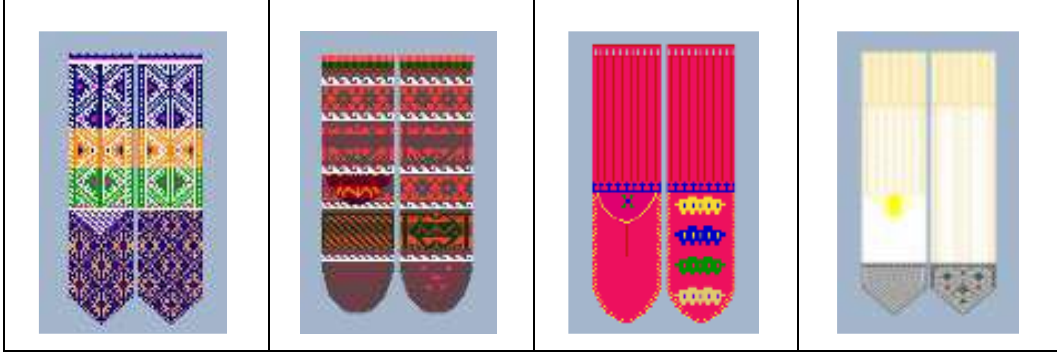
Kademoğlu'na (2002) göre, bugünkü anlamda giyilen çorap türlerinin, M.S. döneminde Romalı tiyatrocuların sahnede giydikleri ve “Skyhos” (soket) adı verilen çoraplar olduğu iddia edilmektedir. Bu çoraplar başlangıçta deriden yapılmış olup, Mezopotamya'da kullanılan çorapların etkisiyle geliştirilmiş olduğu iddia edilmektedir. Daha sonraları ise, daha rahat çoraplar üretildiği ve böylece çorapların gelişimine önemli bir katkı sağlandığı ifade edilmektedir. 13. yüzyıla kadar deri ve keten gibi sert maddelerden yapılan çoraplar, bu yüzyılda bulunan yeni örgü teknikleri sayesinde yumuşak ve elastik yünlü çorapların üretimine olanak tanımaktadır. Bu dönemdeki yenilikler, çorapların kullanımını daha da yaygınlaştırmış ve çeşitli sosyal katmanlarda kabul görmesine yardımcı olmaktadır (Kademoğlu, 2022, s. 10).

12-15. yüzyıllar arasında, tahminen 13. yüzyılda üretilmiş olan çoraplar, mavi-beyaz renkte pamuk iplikle örülmüş ve parmaklardan yukarıya doğru, lastik kısmına kadar devam eden bir örgü tekniğiyle yapılmıştır. Bu çorapların çoğunun Mısır'dan geldiği düşünülmektedir. Ayrıca, bu döneme ait çorapların birçoğunda, süsleme olarak kullanılan Arap el yazısı bulunan şeritler dikkat çekicidir. Bu yazılar, “Kufi” olarak bilinen, en eski Arap yazı şeklini andıran stilistik özellikler taşır. Bu detaylar, çorapların sadece giyim öğesi olarak değil, aynı zamanda kültürel ve sanatsal bir ifade aracı olarak da kullanıldığını gösterir, İslamiyet Dönemi'nin zengin tekstil mirasına ışık tutmaktadır (Rutt, 1987, ss. 35-36).

Çorapların ilk kullanılmaya başladığı dönemleri alan araştırması kapsamında daralttığımızda ise Akpınarlı'nın (1995) Anadolu'da çorapların keçe çorap ve örme çorap olarak yapıldığı, çorabın ilk örneklerinin ise keçe çorap olduğu ve 17. yüzyıla kadar iki türlü çorabın kullanıldığı tespit edildiği bilgisine ulaşılmaktadır (Akpınarlı, 1995, s. 6).

Anadolu kültüründeki çorap geleneği, sadece yerel olarak değil, geniş bir coğrafi alanda da etkisini göstermiştir. Özellikle Balkanlar ve çevresindeki topluluklarda benzer örme teknikleri ve süslemelerle yapılan çoraplar, kültürel etkileşimin somut bir

örneği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Görsel 17. Anadolu Çoraplarında Süsleme Örnekleri

Kaynak: Akpınarlı, 1995, s. 189

Konuyla ilgili yakın tarihli yapılan Balkan araştırmalardan birinde incelenen çorap örnekleri, bu giysilerin tasarım ve işlevsellik açısından gösterdiği çeşitlilik üzerine önemli bilgiler sunmaktadır. Bu çoraplar, genel yapıları itibarıyla geniş ve kısa olup, renkli ve düz desenli örgülerin entegrasyonu ile teknik bir beceri sergilemektedir. Çeşitli örgü tekniklerinin ve beş şiş kullanımının yanı sıra, yün, sentetik ve pamuk gibi farklı iplik türlerinin kullanımı, bu ürünlerin fonksiyonel çeşitliliğini artırmaktadır. Geometrik, bitkisel, figürlü ve sembolik motiflerin kullanımı, çorapların sadece giyim ögesi olmanın ötesinde kültürel ifade araçları olarak da kullanıldığını göstermektedir. Bu motifler, bölgesel örgü geleneklerinin ve kültürel değerlerin bir yansıması olarak çorapların toplumsal ve kültürel kimlikteki yerini belirlemektedir (M. A. Eroğlu & H. F. Akpınarlı, 2023, ss. 1106-1107).

Alan araştırmamızda Kuzey Makedonya'nın Üsküp, Radoviş, Valandova, Gostivar, Tetova bölgelerinde tespit edilen el örmesi çorapların incelenmesi, çeşitli tekniklerin ve malzemelerin bir arada kullanıldığı zengin bir kültürel çeşitliliği ortaya koymaktadır. Literatürdeki bilgilerdekine benzer biçimde, beş şişle örülen çoraplarda kullanılan yün ve sentetik ipliklerin harmanlanmasının çoraplara dayanıklılık kazandırdığı bilgisine ulaşılmıştır. Araştırma, bu çoraplarda kullanılan geometrik ve bitkisel motiflerin, bölgenin zengin kültürel ve coğrafi yapısıyla nasıl uyum sağladığını ve toplum içindeki simgesel değerlerini nasıl yansıttığını belgelemektedir (Altınar, 2021a).

2.1.2. El Örmesi Çorapların Teknik Özellikleri

2.1.2.1. Çorapları Oluşturan Bölümler

Literatür ve alan araştırmasından elde edilen bilgilere göre; bir çorap, yapısı itibarıyla incelendiğinde altı ana bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler, çorabın hem fonksiyonel hem de estetik özelliklerini belirler ve çorap yapımında kullanılan tekniklerin anlaşılmasını sağlamaktadır. Bir çorabın genel olarak incelenebileceği ana bölümler şunlardır:

Başlık (Lastik): Çorabın bacak kısmında bulunan lastik, çorabın kaymasını önlemek ve bacağa sıkıca oturmasını sağlamak için tasarlanmıştır. Lastikli modeller, elastik bantlar kullanarak çorabın kullanım sırasında hem rahatlığını hem de işlevselliğini artırır, aynı zamanda estetik bir görünüm sunar. Lastiksiz modeller ise daha gevşek bir yapıya sahiptir ve rahatlık sağlamak amacıyla tasarlanmıştır, ancak bu tür modeller bacakta düşme eğiliminde olabilir. Her iki çeşit de çorabın genel tasarımında önemli bir rol oynar ve kullanıcının tercihlerine göre şekillendirilir. Bu yapısal özellikler, çorabın genel kullanım rahatlığı ve fonksiyonelliğine doğrudan etki eder (Atay, 1987, s. 295).

Alan araştırmasında incelenen çoraplarda da lastikli ve lastiksiz modellerin çeşitli örneklerine rastlanılmıştır. Lastikli modellerde, özellikle elastik bantların kullanımı, çorapların bacağa daha sıkı oturmasını ve gün boyu konfor sağlamasını garantilemektedir. Diğer yandan, lastiksiz modellerin daha gevşek yapısı, kullanıcıya özellikle sıcak havalarda daha fazla rahatlık sunmuş, ancak bazı durumlarda çorapların bacakta kayma sorununa yol açtığı gözlemlenmektedir. Bu gözlemler, çorap seçiminde kullanıcının rahatlık ve işlevsellik arasında nasıl bir denge kurduğunu anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Konç (Gövde): Çorabın ayak bileğinden baldıra kadar uzanan ve başlık ile topuk kısmı arasında kalan bölümüdür. Çorabın en uzun kısmı olan konç, çeşitli desenlerle süslenmiş olabilir veya desensiz olarak tasarlanabilmektedir. Trabzon yöresinde kısa konçlu çoraplara “çülki”, Tunceli'nin Çemişgezek ilçesine bağlı Sakyol (Pulur) köyünde ise uzun konçlu çoraplara “dizleme çorap” adı verilmektedir. Bu bölüm, çorabın estetik ve fonksiyonel özelliklerini belirleyen ve yerel kültürel

özellikleri yansıtan desenlerle kişiselleştirilebilen önemli bir faktördür. Çorabın konç kısmının tasarımı, bölgesel giyim kültürünün ve el sanatlarının zenginliğini gösterirken, aynı zamanda kullanıcının ihtiyaç ve tercihlerine göre şekillendirilmektedir. Bu çeşitlilik, çorapların sadece bir giyim ögesi olmanın ötesinde, bir bölgenin kültürel kimliğini ve estetik anlayışını da taşıdığını ortaya koymaktadır (Koşar, 1977, s. 58).

Kuzey Makedonya’da tespit edilen çorapların ve Trabzon ve Tunceli'deki farklı konç uzunluklar sahip çoraplar gibi farklı kullanım amaçları için farklı uzunluklarda örüldükleri tespit edilmiştir. Örneğin Radoviş/Kocaali köyünde tespit edilen ve yörede damat çorabı olarak geçmekte olan bir çorap örneğinin konç uzunluğu diğer örneklerden daha fazladır. Farklı konç uzunluklarına sahip bu çoraplar, giyim kültürünün ve el sanatlarının zenginliğini gösterirken, kullanıcıların ihtiyaç ve tercihlerine göre farklılık göstermektedir.

Topuk (Ökçe): Çorabın taban ve konç (gövde) arasında yer alan, çorabın ayağın topuk kısmını saran bölgeye verilen isim olarak bilinmektedir. Bu kısım, çorabın ayağa iyi oturmasını sağlar ve tabandan kaymasını önlemektedir. Örneğin, Malatya'nın Başak köyünde topuk kısmına “ökçe” denir. Örmeye işlemi sırasında topuk kısmı öncelikle ayrılmış ip ile hazırlanır, konç kısmı tamamlandıktan sonra ökçe örülerek çorap tamamlanmaktadır. Topuk yapımı genellikle basit topuk, yuvarlak dönüşlü topuk ve köşeli topuk olmak üzere üç farklı şekilde örülmektedir (Atay, 1987, s. 295; Şahin, 1992, s. 80).

Alan araştırması sırasında elde edilen bilgilere göre, topuk bölgesinin örülmesi yöresel tekniklerle çeşitlilik göstermektedir. Özellikle Ravodişe bağlı yörük köylerinden biri olan Alikoç köyündeki kaynak kişiler, topuk kısmına ekstra dayanıklılık ve rahatlık sağlamak amacıyla özel teknikler kullanıldığı bilgisini aktarmıştır. Bu yöntemler, çorapların kullanım ömrünü uzatmakta ve çorabın ayağı daha iyi kavramışını sağlamaktadır. Yöre sakinleri, topuk kısımlarında kullanılan örgü tekniklerinin, yürüme sırasında konfor sağlaması ve topuk bölgesindeki aşınmayı minimuma indirmesi açısından önemli olduğunu belirtmektedirler. Kaynak kişiler topuğu örerken çorabın diğer bölümlerine nazaran daha sıkı ördüklerini böylelikle

yüzeyle en çok temas eden bölge olan topuğun daha dayanıklı olmasını sağladıkları bilgisini aktarmışlardır (E. Derviş, 2023) (H. Derviş, 2023) (Altınar, 2021a).

Ayaküstü ve Taban: Çorapların ayağı saran bölümleri, ayak tabanını örten alt kısma “taban” ve ayak üstünü örten üst kısma “ayaküstü” adı verilmektedir. Ayaküstü kısmı, genellikle çorabın konç kısmı ile uyumlu desenlerle işlenerek estetik bir bütünlük elde edilmektedir. Bu özellik, çorabın sadece fonksiyonel bir giysi parçası olmanın ötesinde, estetik bir nesne olarak da değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır (Koşar, 1977, s. 58).

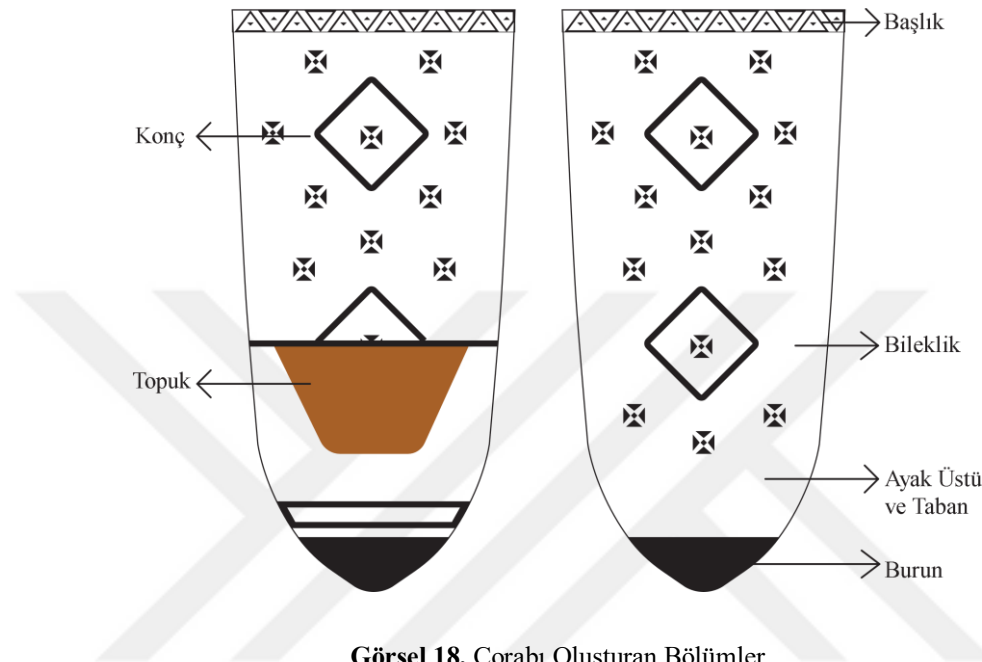
Alan araştırması sırasında kaynak kişilerden elde edilen bilgiler ışığında; çoraplarda tabanın desensiz, az desenli, yatay veya dikey çizgilerden oluştuğu, üst kısmın ise çorabın en çok görülen yerlerinden olup çok desenli bir yüzey olduğu bilgisi aktarılmıştır. Genellikle çorabın konç kısmında bulunan desenlerin büyük bir çoğunluğunun bu bölümde tekrar ettiği görülmektedir (Altınar, 2021a).

Burun: Çorabın parmakları saran kısmı olarak tanımlanan burun bölümü, şekil ve örgü yapısı açısından çeşitlilik göstermektedir. Bu kısım, genellikle topuk kısmına benzer bir örgü yapısı ile hazırlanır ve sonrasında açık kalan parçalar ilmek tekniğiyle birleştirilir veya dikiş tekniği ile dikilmektedir. Parmak uçlarında, burun kısmındaki dikiş çizgi şeklinde görülmektedir (Atay, 1987, s. 298).

Alan araştırması sırasında, Hatice Derviş ile yapılan sözlü görüşmeler sonrasında, burun kısmında “çilek çiçeği” olarak tabir edilen küçük zikzaklar kullanıldığı görülmekteyken, konç veya ayaküstü bölümlerindeki gibi detaylı motiflerin bu bölümlerde kullanılmadığı tespit edilmiştir (H. Derviş, 2023) (Altınar, 2021a).

Bileklik: Bilek hizasında bulunan ve topuk ile konç kısımlarını birbirine bağlayan bu bölge, çorabın bacak ve ayak kısımlarını birleştiren önemli bir geçiş noktası olarak işlev görmektedir. Bileklik olarak adlandırılan bu kısım, çorabın hem estetik hem de fonksiyonel bütünlüğünü sağlamakta ve çorabın ayağa daha iyi oturmasına yardımcı olmaktadır (Koşar, 1977, s. 58).

Alan araştırması sırasında incelenen çorap örneklerinin büyük bir çoğunluğunda konç ve ayaküstü bölümlerinde uygulanmış olan desen-kompozisyon örneği çoraplarda bileklik denilen bölümde de görülmektedir. Bazı köylerde ise bileklik bölümünün konç kısmına göre daha dar örüldüğü söylenmektedir (Altınar, 2021a).

Görsel 18. Çorabı Oluşturan Bölümler

Kaynak: Altınar, 2021b

2.1.2.2. Çoraplarda Kullanılan Araçlar

Geleneksel el örmesi çorap örücülüğünde kullanılan örgü şişleri, çeşitli malzemelerden yapılmaktadır. Bu şişler, çelik, plastik ve alüminyum gibi malzemelerden üretilmekte ve özellikle çift şiş, beş şiş ve yuvarlak şiş olarak çeşitlendirilmektedir. Çift şişler, düz örgülerin yapımında tercih edilirken, beş şişler daha çok çorap örücülüğünde kullanılmakta ve çorapların örgü tekniklerinde esneklik sağlamaktadır (Onuk & Akpınarlı, 2003, s. 11; Yazar, 2011, s. 23).

Kuzey Makedonya’da yapılan alan araştırmasında sözlü görüşmelerden elde edilen bilgiler ışığında, tespit edilen çorap örneklerinde 5 şiş tekniği kullanıldığı, ancak günümüzde geleneksel el örmesi çorap örücülüğünde kullanılan şişlerin üretiminin artık yapılmadığı bilgisine ulaşılmıştır. Bu sebeple örücülükte kullanılan malzemelerden özellikle şişlerin ve tığların bilgileri ve görselleri literatür kaynaklarından yararlanılarak verilmiştir.

Şiş: Çorap örme işlemi için kullanılan araçlardandır, çeşitli malzemelerden yapılabilmektedirler. Çift şişler, genellikle düz örgülerin yapımında kullanılarak örme sürecinde rahatlık ve kolaylık sağlamakta, beş şiş ise çorap örmek için tercih edilmekte ve hem dairesel hem de düz örgü yapılmasına olanak tanımaktadır. Şişlerin kalınlığı, kullanılan ipliğin türüne göre değişkenlik göstermektedir; ince orlon iplikler daha ince şişlerle, kalın yün iplikler ise daha kalın şişlerle örülmektedir (Onuk & Akpınarlı, 2003, s. 11; Yazar, 2011, s. 23).

Görsel 19. El Örmesi Çorap Örücülüğünde Beş Şiş Kullanımı

Kaynak: Soysaldı & Çolak, 2018, s. 1203

Bu yöntem, çeşitli örgü desenleri ve yapılarının elde edilmesine olanak tanımaktadır. Özellikle geleneksel özellikler taşıyan sanatsal el örmesi çoraplarında, genellikle beş şiş veya çift şiş kullanılmakta ve çoraplar genellikle burun kısmından örülmeye başlanmaktadır. Bu teknik, el örgüsü çorapların estetik ve fonksiyonel yönlerini belirginleştirmekte ve çorapların dayanıklılığını ve konforunu artıran özellikler kazandırmaktadır (Akpınarlı, 1995, s. 35).

Tığ: 15-20 cm uzunluğunda, bir ucu çengelli diğer ucu düz olan bir örme aracı olarak bilinmektedir. Genellikle metal veya plastikten üretilen bu araç, ipliğin kalınlığına ve örme tekniğine uygun olarak ince, kalın veya uzun (şiş tığ) çeşitlerinde bulunmaktadır. Tığ örücülüğü, tığ kullanılarak ipliklerden ilmekler oluşturulup, bu ilmeklerin içinden yeni ilmekler geçirilerek yapılan bir örme tekniğidir. Bu teknik,

özellikle detaylı ve dekoratif örme işlerinde tercih edilmekte ve el işçiliği ürünlerin üretiminde önemli bir yere sahiptir. Tığ işi, giyim eşyalarından ev dekorasyonuna kadar pek çok alanda kullanılmakta olup, zengin doku ve desen detayları ile örülen ürünleri benzersiz kılmaktadır (Akpınarlı & Kasaplı, 2005, s. 11).

Alan araştırması sırasında yöre sakinlerinden sözlü görüşme aracılığı ile elde edilen bilgiler, çorap örücülüğünde tığ ve şişin bir arada kullanıldığı ortaya koymaktadır. Bölgedeki çoraplar, genelde şişle örülüp, üzerine desenler tıgla işlenerek tamamlanmaktadır. Bu teknik, çorapların hem estetik hem de işlevsel özelliklerini artırmakta ve zengin bir görsellik sunmaktadır. Ayrıca, özellikle çorapların lastik bölümleri olan başlıklarda tığ kullanımı bazı çoraplarda görülmektedir. Bu yöntem, lastik bölümlere daha esnek ve dekoratif bir görünüm kazandırmak için tercih edilmektedir. Böylece, hem çorapların üst kısmının rahatça esnemesi sağlanmakta hem de estetik bir zenginlik katılmaktadır.

2.1.2.3. Çoraplarda Kullanılan İplikler

Anadolu'da çoraplar, yün, tiftik, pamuk, deve yünü ve keçi kılı gibi çeşitli doğal lifler kullanılarak geleneksel el sanatları çerçevesinde üretilmektedir. Bu lifler, alan araştırmaları ve literatür bilgilerine dayanarak ipliğe dönüştürülmekte ve farklı örgü teknikleriyle çoraplar üretilmektedir. Her bir lif türü, çorapların dokusunu, sıcaklık seviyesini ve dayanıklılığını etkilemekte, çeşitli iklim koşullarına ve kullanım gereksinimlerine uygun çorapların üretilmesini sağlamaktadır (Kademoğlu, 2022, s. 16).

Kuzey Makedonya el örmesi çoraplarının üretiminde hammaddesine göre tercih edilen iplikler, kullanım amacına ve üretim tekniğine göre; yün, pamuk, sentetik olmak üzere 3 farklı hammadde grubundan oluşmaktadır.

Yün İplik: El örmesi çoraplar için kullanılan ana malzemelerden yün, iki farklı türde karşımıza çıkmaktadır: yün ve yapağı. Yapağı, ilkbahar kırkımından elde edilen, kirli, uzun elyaflı ve esnek bir yapıya sahip olan yündür. Yapağıdan üretilen el örmesi çoraplar, kıllı ve sert yapıları nedeniyle doğrudan cilde temas ettiklerinde rahatsızlık verebilir; ancak bu malzeme ile işlenen motifler daha net ve belirgin olur, bu da

çorapların yünden yapılanlara göre daha dayanıklı olmasını sağlar (Özbel, 1976, s. 10).

Alan araştırmasında sözlü görüşmelerden elde edilen bilgilere göre, el örmesi çorapların üretiminde kullanılan ince bükümlü yün, çorapların dayanıklılığını ve kullanım kolaylığını artırmaktadır. Yün ile birlikte pamuk ve simli ipliklerin kombinasyonu, çeşitli tasarımların oluşturulmasını sağlamaktadır. El örmesi yün çoraplar, sıcak tutma özelliği ile birlikte serin tutma kapasitesine de sahiptir; bu nedenle yıl boyunca kullanılmaktadır. Ayrıca, yünün leke tutmama ve kolay temizlenme özellikleri, bu malzemenin çorap üretiminde sıklıkla tercih edilmesinin temel sebeplerinden biri olarak belirlenmiştir. Yün iplik kullanımına bir başka sebep olarak Kuzey Makedonya coğrafyasının dağlık olması, özellikle araştırmanın yapıldığı Yörük köylerinde koyun yetiştiriciliğinin fazla olması gösterilebilir. (Altınar, 2021a).

Görsel 20. Yün İplik Örneği

Kaynak: Demir, t.y.

Pamuk İplik: Pamuk ipliği, kesintisiz ve bükümlü doğal liflerden oluşan bir iplik çeşidi olarak bilinmektedir. Bu iplik türü, yüksek dayanıklılık, nefes alabilirlik,

ince ve yumuşak dokusu ile dikkat çekmektedir. Pamuk ipliğinin pürüzsüz yapısı ve insan cildine uyumluluğu, sağlık açısından avantajlar sağlamaktadır. Bu nedenle çorap üretimi başta olmak üzere birçok tekstil ürününde tercih edilen bir materyal olarak bilinmektedir. En yaygın kullanılan renk beyaz olup, pamuk ipliğiyle üretilen çoraplar, estetik ve hijyen açısından ideal seçenekler sunmaktadır (Özbel, 1945, s. 9).

Alan araştırmamız sırasında elde edilen veriler, pamuk ipliği kullanılarak üretilen el örmesi çorapların, özellikle yörenin sıcak yaz aylarında tercih edildiğini göstermektedir. Ayrıca, bu çorapların üretiminde kullanılan pamuk ipliği, doğal renklerle boyanarak çeşitli desen ve motiflerle süslenerek kullanıldığı gibi, hiç boyanmadan pamuğun ham rengi (beyaz) kullanılarak üretilen çoraplarda görülmektedir (Altınar, 2021a).

Görsel 21. Pamuk İplik Örneği

Kaynak: Aytaç, 2018, s. 218

Sentetik İplik: Naylon ve orlon gibi kimyasal lifler, tekstil endüstrisinde yaygın olarak kullanılmakta olup, yapay yolla elde edilen ve doğal olmayan maddelerden üretilmektedirler. Bu tür iplikler, renk çeşitliliği, parlaklık ve sağlamlık gibi özelliklerle öne çıkmakta, ayrıca kolay elde edilebilirlikleriyle tercih edilmektedirler.

Naylon ve orlon ipliklerden yapılan ürünler, kolay temizlenme ve hızlı kuruma özellikleri sayesinde kullanıcılar için pratik bir seçenek sunmaktadır. Bu avantajlar, özellikle el örmesi çoraplar gibi giyim ürünlerinde bu tür liflerin geniş bir kullanım alanı bulmasına katkıda bulunmaktadır. Yapay liflerin bu pratik ve ekonomik özellikleri, kullanımlarının genişlemesini sağlamaktadır (Akpınarlı, 1995, s. 19).

Alan araştırmasında elde edilen verilere göre, özellikle yakın tarihli çoraplarda naylon, orlon gibi sentetik ipliklerin kullanımının yaygınlaştığı görülmektedir. Kaynak kişiler, bu tür ipliklerin tercih edilmesinin başlıca sebepleri olarak ekonomik faktörleri işaret etmektedirler. Doğal ipliklerin üretimi için gereken zamanın, daha kazançlı olan tarım faaliyetleri, özellikle tütüncülüğe yönlendirildiği belirtilmektedir. Bazı iplik türlerinde gümüş ve altın yaldızlı sentetik teller kullanıldığı, bunların bazılarının tamamen sentetik olduğu, bazılarının ise sentetik-pamuk veya sentetik-yün karışımı olduğu bilgisi de kaynak kişiler tarafından aktarılmaktadır (Altınar, 2021a) (E. Derviş, 2023).

Görsel 22. Sentetik/Simli İplik Örnekleri

Kaynak: Aytaç, 2018, s. 218

2.1.3. El Örmesi Çorapların Boyama Teknikleri ve Renkleri

İplik boyama teknikleri literatürde genellikle hayvansal, bitkisel ve sentetik olmak üzere üç ana kategori altında incelenmektedir. Hayvansal boyalar, çeşitli böcek kabuklarından elde edilirken, bitkisel boyalar doğal kaynaklar olan kök, kabuk ve yaprak gibi unsurlardan üretilmekte ve abraş etkisi ile renklerinin tonlarında değişiklikler göstermektedir. Sentetik boyalar ise kimyasal süreçler sonucunda üretilmekte, parlak ve mat renkler sunmakta ve zamanla renklerinde değişimler meydana gelmektedir. Özellikle Anadolu'da Yörük, Türkmen ve Avşar aşiretleri arasında geleneksel olarak kullanılan bitkisel boyalar, renk sabitleme amacıyla anilin boyaları ile birlikte kullanılmakta ve canlı renkler sağlamaları nedeniyle halen değerli bir alternatif olarak değerlendirilmektedir. Bu yöntemler, kumaş ve diğer malzemelere estetik ve fonksiyonel özellikler katmakta ve farklı kültürel özellikler yansıtmaktadır (Güler ve diğerleri., 2010, s. 17; Özbek, 1976, s. 9) (Güçlü, 2021, s. 65) (Akpınarlı ve diğerleri., 2019, s. 19).

Kök boya işlemi sırasında yün ipliklerin boyanmasını sağlamak için kullanılan mordanlama süreci, boyanın ipliğe daha iyi tutunmasını ve istenen renk tonlarının elde edilmesini sağlamaktadır. Bu süreç, ipliklerin önce nemlendirilmesi, sonra boyanarak veya önce boyanıp sonra mordanlanarak gerçekleştirilmektedir. Yün iplikler, gerekli renk tonuna ulaşana kadar boyalı su içinde bekletilmekte ve sonrasında yıkanarak kullanıma hazırlanmaktadır. Mordan maddeler doğal ve kimyasal olmak üzere ikiye ayrılmakta; doğal mordanlar arasında pelit ve koruk suyu bulunurken, kimyasal mordanlarda şap ve krem tartar yer almaktadır. Bu maddeler, boyaların dayanıklılığını artırmaktadır (Aytaç, 1982) (Genç, 2008, s. 200) (Karadağ & Genç, 2005).

Alan araştırmasında, yöre sakinleriyle yapılan sözlü görüşmelerden, günümüzde kullanılmayan geleneksel çile halinde boyama tekniği hakkında bazı bilgiler aktarılmaktadır. Bu teknikte, yünlerin eğrilmeden önce yıkanmadığı, açılarak tek veya çift kat olarak eğildiği bilinmektedir. Çileler halindeki yünlerin, yıkanmadan boyama kabına konularak işlendiği ve daha sonra suyla durulanarak kurutulduğu bilgisi aktarılmıştır. Ancak günümüzde bu tekniklerin kullanılmadığı tespit edilmiş olup, yöre halkının çoğunlukla hazır boyanmış iplikler veya sentetik iplikler tercih ettiği

bilinmektedir (Altınır, 2021a) (E. Derviş, 2023).

Alan araştırması sırasında kaynak kişilerle görüşüldüğünde, zaten üretimi yok olmuş olan çorapların ve boyama tekniklerinin unutulduğu görülmektedir. Eski örneklerin tamamen koyunun doğal yün rengi olan krem ve beyaz tonları, siyah ve tonları, kahverengi ve tonları olarak kullanıldığı, daha sonra nenelerinin ağaç kabuklarından ve çeşitli yapraklardan kazanlarda yün boyadıklarını, son 30-40 yıl öncesine kadar da tüm dünyada yaygınlaşan kimyasal içerikli toz boyalar ile tanıştıklarını söylemektedirler. Yine kaynak kişiler orlon ipliklerin üretilmesiyle birlikte tamamen ip boyama sürecinin bitirildiğini, günümüzde tamamen kimyasal boyalı ipliklerle birlikte yün ve pamuk ipliklerinin de kullanıldığı bilgisi aktarılmıştır (A. Derviş, 2023) (Altınır, 2021a).

Alan araştırmasından elde edilen bilgilerden, Yörüklerin beyaz, Makedonların ise kahverengi çorap tercih ettiği bilgisine ulaşılmıştır. Ali Koç köyünde yapılan alan araştırmasında yerel halkla gerçekleştirilen sözlü görüşmeler sırasında, “kırmızı renkleri çok severiz, alaca çoraplara 'al deriz' şeklinde ifadelerden kırmızı renkli çoraplara “alaca” veya “al” çoraplar denildiği anlaşılmaktadır. Araştırmada ayrıca, ala çorapların gençlerden yaşlılara kadar herkes tarafından giyildiği, sadece yaşlıların tercih ettiği çorapların ise beyaz renkte olduğu anlaşılmaktadır (Altınır, 2021a).

2.1.4. El Örmesi Çoraplarda Kullanılan Teknikler

Örme işlemi, sıra halinde ilmekler oluşturularak ve farklı örgü teknikleri tek başına ya da bir arada kullanılarak gerçekleştirilmektedir. Örgü teknikleri, temel şiş örgüsü, tığ işi ve süsleme teknikleri olmak üzere üç ana kategoride incelenmekte ve bu teknikler çeşitli tekstil ürünlerinde kullanılmaktadır. Düz örgü, yüzeyine düz “V” şeklinde desenler kazandırırken, ters örgü kabarık dokular oluşturmakta; ilmek atma ve alma teknikleri genişliği, ilmek döndürme ve çaprazlama teknikleri ise çapraz ve bükümlü motifler yaratmaktadır. İlmek uzatma ağ benzeri yapılar, ilmek bırakma ise delikli desenler eklemekte ve her teknik örgü ürünlerine özgün bir yapı ve desen kazandırmaktadır (Çetin, 1990, s. 40).

Bu tekniklere ek olarak, örme işleminin kullanılabilirliğini ve görselliğini

arttırmak için tercih edilen artırmalar ve ilmek bitirme teknikleri de vardır. Bu teknikler, örgü tasarımlarında şekil ve yapısal çeşitlilik sağlamak için kullanılmaktadır. Örgülerin fonksiyonel ve estetik özelliklerini artırarak daha detaylı ve çeşitli tasarımların oluşturulmasına olanak tanımaktadır. Arttırmalar basit ve çift arttırma olarak ikiye ayrılmaktadır.

Basit artırmalar arasında, örgüdeki ilmek sayısını artırarak genişletme sağlayan teknikler bulunmaktadır; bunlar arasında basit ilmek alarak artırma, şişe ilmeği dolayarak artırma ve ilmek içinden ilmek alarak artırma gibi yöntemler yer almaktadır. Bu yöntemler, özellikle desenli veya ajurlu örgülerde kullanılarak örgünün estetik ve fonksiyonel çeşitliliğini artırmaktadır (Kademoğlu, 2022, s. 24).

Görsel 23. Basit Artırma Örnekleri

Kaynak: Durant, 1955, ss. 20-31; Kademoğlu, 2022, s. 24

Çift artırmalar, örgünün simetrik genişlemesine imkân tanıyan yöntemler arasında yer almaktadır. İlmek içinden çift artırma ve barajlı çift artırma gibi teknikler, örgüdeki desenlerin ve biçimlerin daha belirgin ve düzenli olmasını sağlamaktadır. Bu teknikler, örgü tasarımlarında estetik ve simetri katkısıyla önemli bir rol oynamaktadır (Kademoğlu, 2022, s. 25).

Görsel 24. Çift Artırma Örnekleri

Kaynak: Durant, 1955, s. 134; Kademoğlu, 2022, s. 25

İlmek kapatma ve bitirme teknikleri, örgünün sonlandırılması için iki ilmeği birlikte örerek veya ilmek içinden ilmek geçirerek yapılmakta, bu sayede ilmeklerin sökülmesi engellenmekte ve düzgün bir kenar oluşturulmaktadır. Zincir, yuvarlak ve fistolu piko gibi dekoratif bitirme teknikleri ise örgünün kenarlarını süsleyerek estetik bir son dokunuş eklemektedir (Kademoğlu, 2022, s. 25).

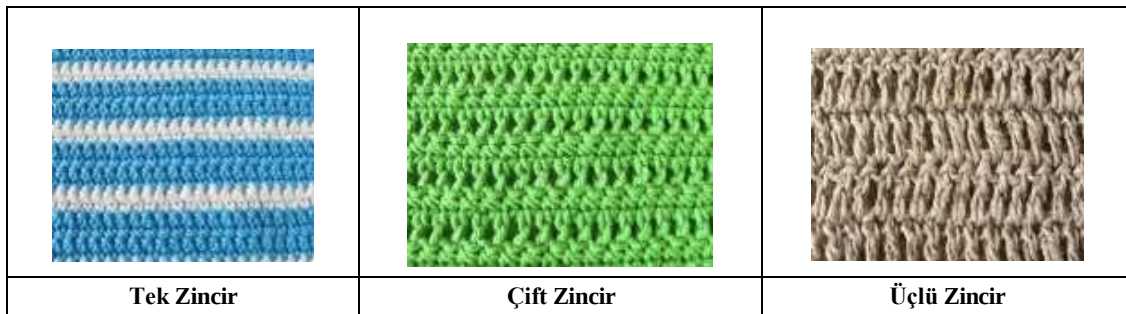
Bu teknikler, örgü ürünlerine hem estetik hem de işlevsel bir değer kazandırmaktadır. Düzgün kenarlar ve dekoratif bitişler, örgünün kalitesini artırmakta ve son ürüne profesyonel bir görünüm sağlamaktadır.

Görsel 25. İlmek Bitirme Örnekleri

Kaynak: Kademoğlu, 2022, s. 25; Sease, 2012, s. 115

Basit Zincir, temel zincir üzerine yüz ilmek atılarak ve tığdaki ilmeğin içinden geçirilerek oluşturulmakta ve genellikle aralıkları belirlemek için kullanılmaktadır. Çift ve Üçlü Zincir teknikleri ise daha sıkı ve kalın yapılar oluşturarak, detaylı desenler elde edilmesini sağlamaktadır. Bu teknikler, örgü projelerinde şekil ve yapısal çeşitlilik sunmakta ve örgülerin fonksiyonel ile estetik özelliklerini artırmaktadır (Kademoğlu, 2022, s. 28).

Görsel 26. Zincir Çeşitlerine Örnekler

Kaynak: Kademoğlu, 2022, s. 28; Welsh, 2021, s. 45

Literatür bilgilerinden anlaşılacağı üzere örme işlemi, temel olarak sıra halinde ilmekler oluşturularak gerçekleştirilmekte ve bu işlem, farklı örgü tekniklerinin tek başına ya da bir arada kullanılmasıyla çeşitli örgü çeşitlerini ortaya çıkarmaktadır. Bu teknikler, temel şiş örgüsü, tığ işi ve süsleme teknikleri olmak üzere üç ana kategori altında incelenmekte ve el örgüsü çoraplar, kazaklar, şallar gibi çeşitli giyim ürünlerinde kullanılmaktadır. Her teknik, özgün bir yapı ve desen sunarak örgü ürünlerine farklı bir kimlik kazandırmaktadır. İstenen son ürünün özelliklerine göre hangi tekniğin kullanılacağı belirlenmekte ve örgü tekniklerinin seçimi, istenen son ürünün estetik ve fonksiyonel özelliklerine göre yapılmaktadır. Bu bilgiler, alan araştırmasında sözlü görüşme sonrası elde edilen bilgilerle de tutarlılık göstermektedir (Altınır, 2021a).

2.2. El Örmesi Çorap Örme İşlemi

Çorapların örülmesinde ucu kancalı 5 şiş kullanılmış olup, bu teknik özellikle Kuzey Makedonya'daki köylerde yaygın olarak uygulanmaktadır. Alan araştırması sırasında elde edilen verilere göre, özellikle konç kısmının sonunda bazı çoraplarda tek şiş kancası ile tığ kullanılan örülen bölümler tespit edilmektedir. Kaynak kişilerin verdiği bilgilere göre çorap örme işlemi, ilk önce yumaklardan ceviz büyüklüğünde menik adı verilen ipler hazırlanarak başlamaktadır. Sonrasında örme işlemi iki şekilde yapılabilmektedir: birinci yöntem burun kısmından, ikinci yöntem ise başlık kısmından örmeye başlamaktır. Bu teknik, köylerde yaşayan zanaatkar kadınların el becerilerini ve geleneksel yöntemleri kullanarak çorapları daha dayanıklı ve estetik hale getirmelerini sağlamaktadır. Özellikle kaynak kişi Emine Derviş, bu yöntemleri kullanarak çorapların konç kısmına özgün desenler ve motifler eklediği bilgisini aktarmaktadır. Ayrıca, bu tekniklerin köylerde nesilden nesile aktarıldığı ve geleneksel dokuma kültürünün bir parçası olarak yaşatıldığı tespit edilmiştir (Altınır, 2021a; E. Derviş, 2023; İdris, 2023).

Literatüre göre çorap örme işlemi, burundan başlayarak beş şişle gerçekleştirilmekte ve başlangıç ile bitiş tüm çoraplarda aynı olmaktadır. Farklılık, motiflerin örülmesinde ve kullanılan ipliklerde ortaya çıkmaktadır. Topuk kısmına gelindiğinde topuk ipi geçirilip bırakılmakta, ardından konç ve lastik örülmektedir.

Son olarak yarım bırakılmış topuk kısmı örülerek çorap örme işlemi tamamlanmaktadır (Şahin, 1992, s. 85).

Alan araştırması sırasında Kuzey Makedonya’da gözlemlenen çorap örme teknikleri, literatürde yer alan bilgilerle büyük ölçüde örtüşmektedir. Beş şiş ile örme tekniği ve motiflerin işleniş, hem geleneksel hem de güncel uygulamalarda görülmektedir. Örneğin, Mehmet Ali Eroğlu'nun (2023) çalışmaları, çorap örme tekniklerinin nesilden nesile aktarıldığını ve bu tekniklerin bölgesel estetik değerleri korumada önemli rol oynadığını göstermektedir. Ayrıca, yerel zanaatkârlar Hatice Derviş ve Ayşe Kılıç ile yapılan görüşmeler, bu tekniklerin hâlâ aktif olarak kullanıldığını ve kültürel mirasın yaşatıldığını doğrulamaktadır. Bu bulgular, el sanatlarının hem tarihsel hem de kültürel değerinin korunması ve sürdürülmesi açısından kritik bir öneme sahip olduğunu ortaya koymaktadır (Altınar, 2021a; E. Derviş, 2023; M. A. Eroğlu & H. F. Akpınarlı, 2023; İdris, 2023) .

Akpınar’lının (1995) çorap örme işlemi hakkındaki kaynağı incelendiğinde ise bu işlemi; başlık kısmından başlanarak yapılan örme işlemi de tam tersi olacak şekilde yapıldığından bahsedilmektedir. İlmekler şiş üzerine atıldıktan sonra başlık kısmı lastik örgü ile başlanmaktadır. Genellikle kadın ve çocuk çoraplarında lastik örgü 1 ters 1 düz olarak, erkek çoraplarında ise 2 ters 2 düz olarak yapılmaktadır. Başlık kısmının örülmesinden sonra sırasıyla konç, ayak üstü, taban, burun ve en sonda topuk kısmı örülerek örme işlemi tamamlanmaktadır. Bazı el örmesi çoraplarda lastik kısmı yapılmadan direk konçtan örülmeye başlanan çoraplar da görülmektedir (Akpınarlı, 1995, s. 65).

Alan araştırması sırasında özellikle Yörük köylerinden elde edilen bulgular, Kuzey Makedonya'nın zengin kültürel mirasını ve el sanatlarının önemini vurgulamaktadır. Çorap örme teknikleri hem burundan hem de başlık kısmından başlanarak yapılan geleneksel yöntemlerle, yöre kadınları tarafından nesilden nesile aktarılmaktadır. Bu tekniklerin detayları, kullanılan malzemeler ve motifler, sadece estetik değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel değerlerin korunmasında da önemli bir rol oynamaktadır (Altınar, 2021a).

Özellikle, bu bölgede kullanılan motif ve desenler, Türk ve Balkan kültürlerinin bir araya gelmesiyle oluşan bir kültürel mozaği temsil etmektedir. Hatice Derviş ve Ayşe Kılıç gibi yöre halkı ile yapılan görüşmeler, bu el sanatlarının topluluk içinde ne kadar değerli olduğunu ve kültürel mirasın korunmasında ne kadar büyük bir rol oynadığını doğrulamaktadır. Geleneksel el sanatlarının hem tarihsel hem de kültürel açıdan korunması ve sürdürülmesi, bu toplulukların kimliklerini ve geçmişlerini gelecek nesillere aktarmasında kritik bir öneme sahiptir. Bu bağlamda, bu el sanatları, Kuzey Makedonya'nın kültürel manzarasında canlı bir yer tutmakta ve bölgenin etnografik zenginliğini sergilemektedir (A. Derviş, 2023) (Altınar, 2021a).

2.2.1. El Örmesi Çorap Çeşitleri

Çoraplar çeşitlerine göre, renklerine, hammadmesine, desen, motif ve süslemelerine, kullanım amaçlarına göre ve etnik kökenlerine göre farklı gruplarda incelenebilmektedir.

Balkanlar'da el örmesi çoraplar, yüzyıllardır süregelen zanaatkarlık geleneğiyle üretilmekte ve bu çorapların renkleri ile süslemeleri, karakteristik özelliklerini belirlemektedir. Renk seçimleri ve desenler, yerel gelenekler, doğal çevre ve zanaatkarların kişisel hikayelerinden esinlenerek oluşturulmaktadır. Örneğin, çeşitli renkler, evlilik, doğum veya festivaller gibi önemli yaşam olaylarını simgelemek amacıyla kullanılmakta, motifler ise topluluğun sembolik değerlerini yansıtan yerel flora veya geometrik tasarımları içermektedir. Bu motifler, toplulukların inanç ve değerlerini yansıtan önemli kültürel semboller olarak kabul edilmektedir (Altınar, 2021a).

Anadolu'da da bu çoraplar, sadece bir giysi parçası olmanın ötesinde, giyildikleri bölgenin kültürel ve sosyal dokusuna dair derinlemesine bilgiler sunan giyilebilir sanat eserleri olarak değerlendirilmektedir. El örmesi çoraplar hem estetik zevkleri hem de kültürel kimlikleri ifade etmekte ve yerel halkın günlük yaşamında önemli bir yer tutmaktadır. Ayrıca, Kuzey Makedonya'daki gibi Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde yaşayan göçebe veya yarı göçebe topluluklarında çoraplar, sadece bir giyim eşyası olmaktan öte, toplumsal ve kültürel mesajlar ileten bir araç olarak kabul edilmektedir (Akpınarlı, 1995, ss. 74-79).

2.2.1.1. Renklerine Göre El Örmesi Çoraplar

Kuzey Makedonya Yörük köylerinde görüşülen yerel halk; el örmesi çorapların bazıları renksiz, özellikle yas veya matem dönemlerinde kullanıldığı bilgisini aktarmıştır. Yas veya matem dönemlerinde, renksiz çoraplar giyilerek yasın ve matem döneminin dışı vurumu sağlanmaktadır. Renksiz çorapların kullanımı, topluluğun acısını ve kaybını ifade etmenin bir yolu olarak kabul edilmektedir. Bu çoraplar, sade ve gösterişsiz bir yapıya sahip çoraplardır, bu da yas tutma sürecinin tevazu ve hüznle ilişkili olduğunu vurgulamaktadır (Altınır, 2021a).

Kuzey Makedonya’da ak çoraplar olarak tabir edilen çoraplar, özellikle düğünler ve diğer özel törenlerde kullanılmaktadır. Beyaz renkte olan bu çoraplar, temizliği ve saflığı simgelemektedir. Kaynak kişi Emine Derviş’in aktardığı bilgilere göre, bu çoraplar genellikle genç kızlar ve kadınlar tarafından çeyiz hazırlığında tercih edilmektedir. Özellikle düğünlerde gelinlerin bu tür çorapları giydiği bilinmektedir. Bu çorapların yapımında kullanılan işçilik, onları diğer çorap türlerinden ayırmaktadır. Ak çorapların giyilmesi, özel günlerin önemini vurgulamaktadır (E. Derviş, 2023).

Literatür bilgilerine göre “ak çorap”lar; doğal renkte olan (beyaz, krem) ipliklerle düz örülen ve konç kısımları ajur olan çoraplar olarak tanımlanmaktadır. Özellikle damat ve erkek çorapları bu şekilde örüldüğünden bahsedilmektedir (Özbel, 1976, ss. 8-9).

Kuzey Makedonya’da kara çoraplar, günlük kullanımda yaygın olarak tercih edilmektedir ve özellikle erkekler ve işçiler tarafından kullanılmaktadır. Üsküp Eski Osmanlı çarşısındaki bu tür ürünlerin satışını yapan Adnan Berisha’nın verdiği bilgilere göre, bu çoraplar dayanıklılığı ve kir göstermemesi nedeniyle pratik bir seçim olarak kabul edilmektedir. Köylerde yaşayan erkekler, tarla işleri ve günlük faaliyetlerde bu çorapları giymektedir. Kara çoraplar, sert hava koşullarına karşı da koruma sağlamaktadır. Özellikle kış aylarında sıcak tutma özelliği nedeniyle sıkça tercih edilmektedir (Berisha, 2023) (Altınır, 2021a).

Anadolu’da bu çoraplar siyaha boyanmış veya kara koyun yününden örülmüş çoraplar olarak bilinmektedir ve çoğunlukla benzer örneklerine Balıkesir, Afyon,

Kütahya bölgelerinde rastlanmaktadır (Özbel, 1976, ss. 8-9).

Araştırmanın yapıldığı Kuzey Makedonya Üsküp Eski Osmanlı Çarşısında ve Ravodiş'e bağlı Yörük köylerinde alaca çoraplar, renkli ve desenli yapılarıyla dikkat çekmektedir ve günlük yaşamda kadınlar ve genç kızlar tarafından kullanılmaktadır. Alan araştırması sırasında görüşülen Hatice İdris'ten alınan bilgilere göre, bu çoraplar kırsal kesimlerde oldukça yaygındır ve çeşitli motifler içermektedir. Alaca çoraplar, bölgenin kültürel zenginliğini ve estetik anlayışını yansıtmaktadır. Kadınlar, bu çorapları özel günlerde ve günlük yaşamlarında giyerek, kültürel miraslarını yaşatmaktadır (Berisha, 2023; İdris, 2023).

Bu tür çoraplar hakkında literatürde; ebruli şeklinde boyanmış ipliklerle örülen çoraplar olarak tanımlanırken, Anadolu'da çoğunlukla Konya civarında örüldüklerinden bahsedilmektedir (Özbel, 1976, ss. 8-9).

Kaynak kişi Emine Derviş ile yapılan görüşmelerde, bu tür çorapların sadece kırmızı renkleri nedeniyle değil, aynı zamanda desenli ve ilgi çekici olmaları nedeniyle de tercih edildiği belirtilmiştir. Diğer kaynaklardan alınan bilgilerden farklı olarak, Emine Derviş'in arşivinde bu tür çorapların iki çeşidi tespit edilmiştir. Kadınlar için olan ala çoraplar çeşitli kompozisyonlarda, konç kısmı ayak bileğinin bir kısmını kaplayacak şekilde, renkli ve gösterişli olarak örülmektedir. Erkekler için üretilen çoraplar ise benzer şekilde gösterişli ve çok renklidir, ancak kompozisyon olarak hemen hemen tek bir desene sahiptir. Erkek çoraplarının üzerinde yer alan yedi dağ çiçeği motifi, hemen hemen tüm erkek çoraplarında aynı kompozisyon yerleşimiyle kullanılmaktadır. Alaca çorapların erkek için olanlarını, kadın çoraplarından ayıran en büyük fark, erkek çoraplarının kadın çoraplarına göre daha uzun bir konç bölümüne sahip olmasıdır. Dize kadar uzanan alaca erkek çorapları, yörede “damat çorapları” olarak da anılmaktadır. Bu çorapların kirlenmemesi için üzerlerine bizim kültürümüzde tozluk adı verilen aksesuar, yörede “eye” olarak adlandırılmaktadır (E. Derviş, 2023).

2.2.1.2. Desen ve Motiflerine göre

Kısa ve uzun nakışlı çoraplar, bölgesel giyim tercihlerine göre ayrılır. Kadınlar genellikle daha yalın tasarımlı kısa çorapları, erkekler ise süslü uzun çorapları tercih etmektedirler, ancak bazı yörelerde bu durum tam tersine olabilmektedir. Uzun çoraplar genellikle Türkmen ve Yörükler tarafından, kısa çoraplar ise Kürtler tarafından kullanılmaktadır. Ayrıca, dörtten fazla renk içeren nakışlı çoraplar bazı bölgelerde “ala çorap” olarak adlandırılmaktadır (Özbel, 1976, ss. 8-9).

Nakışlı ve işlemeli çoraplar, genellikle süslü olarak örülme ve özel günlerde kullanılmaktadır. Ayşe Kılıç'a göre, bu çoraplar kadınlar tarafından düğünlerde ve özel günlerde giyilmektedir. İnce işçilikle yapılan nakışlar, çoraplara estetik bir değer katmaktadır. Bu tür çoraplar, kadınların el becerilerini ve sanatsal yeteneklerini sergilemelerine olanak tanımaktadır. Nakışlı çoraplar, özellikle gelinlerin çeyizlerinde önemli bir yer tutar ve kültürel bir miras olarak gelecek nesillere aktarılmaktadır (A. Derviş, 2023) (Altınır, 2021a).

Kuzey Makedonya'da yapılan alan araştırması, burada çorap örme işlemlerinde sıklıkla beş şiş kullanımının tercih edildiğini göstermektedir. Beş şiş ile örme tekniği, çorapların dairesel olarak örülmesini sağlayarak dikişsiz ve sürekli bir yapı sunmaktadır. Bu yöntem, çorapların topuk ve ayak bileği gibi zor örülen kısımlarında daha fazla esneklik ve konfor sağlamaktadır. Emine Derviş ve Hatice İdris ile yapılan sözlü görüşmelerden elde edilen bilgilere göre, bölge halkı bu teknik sayesinde daha çeşitli ve estetik açıdan zengin çoraplar üretmektedir. Beş şiş ile örme, özellikle geleneksel desen ve motiflerin uygulanmasında avantaj sağlar ve kültürel mirasın korunmasına katkıda bulunmaktadır. Bu teknik, Kuzey Makedonya'nın çeşitli bölgelerinde yaygın olarak kullanılmakta olup, yöre halkının el becerilerini ve zanaatkarlık geleneklerini yaşatmaktadır (İdris, 2023) (Altınır, 2021a).

2.2.1.3. Etnik Yapıya ve Kullanıma Göre El Örmesi Çoraplar

Kuzey Makedonya'da kadın çorapları, uzun veya kısa konçlu, çok renkli ve desenli olarak örülen ve kadınların giydiği çoraplardır. Bu kategoriye genç kız çorapların da dahil olduğu bilinmektedir. Genç kız çorapları, kısa ve uzun konçlu, çok renkli ve desenli olarak örülür ve genç kadınlar tarafından giyilmektedir. Çeyiz

çoraplarının ise en güzel desenlerle ve birçok renkle örülen, genç kızların çeyizlerine konulan çoraplardır olduğu bilgisi aktarılmıştır (E. Derviş, 2023) (Altınır, 2021a).

Erkek çorapları, kısa ve uzun konçlu, tek renk veya sade örülen, erkeklerin giydiği çoraplar tarif edilmektedir. Bazı yörelerde renkli olarak örüldüğü de görülmektedir. Erkek çorapları, genellikle daha sade ve tek renkli olup, işlevselliği ön planda tutmaktadır. Ancak bazı bölgelerde bu çoraplar, çeşitli motiflerle süslenmiş olabilir. Damat çoraplarının ise çok süslü ve çok renkli, kısa veya uzun konçlu olarak yapılan çoraplar olduğu bilgisi aktarılmıştır. Bu çoraplar, damadın düğün töreninde giydiği özel çoraplar olarak tarif edilmektedir (E. Derviş, 2023) (Altınır, 2021a).

Kaynak kişi Emine Derviş ile yapılan sözlü görüşmelerde, bu tür çorapların sadece kırmızı renkleri nedeniyle değil, aynı zamanda desenli ve ilgi çekici olmaları nedeniyle de tercih edildiği belirtilmiştir. Diğer kaynaklardan alınan bilgilerden farklı olarak, Emine Derviş'in arşivinde bu tür çorapların iki çeşidine rastlanmıştır. Kadınlar için olan çoraplar, çeşitli kompozisyonlarda, konç kısmı ayak bileğinin bir kısmını kaplayacak şekilde, renkli ve gösterişli olarak örülmektedir. Erkekler için üretilen çoraplar ise benzer şekilde gösterişli ve çok renklidir, ancak kompozisyon olarak hemen hemen tek bir desene sahiptir. Erkek çoraplarının üzerinde yer alan “yedi dağ çiçeği” motifi, hemen hemen tüm erkek çoraplarında aynı yerleşimle kullanılmaktadır (Altınır, 2021a).

Çocuk çorapları, kız ve erkek çocukları için farklı uzunluklarda konçlarla ve renkli ya da renksiz olarak örülmektedir. Bu çoraplar, çocukların hareketli yaşam tarzına uyum sağlamak için tasarlanmıştır. Renkli ve desenli çoraplar çocukların ilgisini çekerken, renksiz ve sade çoraplar daha işlevsel bir kullanım sunmaktadır (Köklü, 1997, s. 50).

Yörede yapılan alan araştırmasında tam olarak tespit edilen bir çocuk çorabına rastlanmamıştır. Buna rağmen kaynak kişilerle yapılan sözlü görüşmelerde bu çoraplardan bahsedilmektedir. Çocuk çoraplarının renkli ve çeşitli motiflerle süslenmiş olduğu bilgisi aktarılmaktadır. Emine Derviş'e göre, bu çoraplar yerel halk tarafından büyük bir özenle örülmekte ve çocukların beğenisine sunulmaktadır.

Ayrıca, çocuk çoraplarında kullanılan motiflerin, yerel kültürü ve gelenekleri yansıtmakta olduğundan bahsedilmektedir. Bu çocuk çoraplarının, genellikle aile büyükleri tarafından çocuklara hediye edilmekte olduğu ve çocukların sosyal yaşamlarında önemli bir yere sahip olduğu bilgisi de yine kaynak kişi tarafından aktarılmaktadır (E. Derviş, 2023) (Altınar, 2021a).

Yörede yapılan alan araştırmalarında, özellikle alanda gidilen Alikoç ve Kocaali Yörük köylerinde, gelinlerde kullanılan alaca çoraplar da büyük bir önem taşımaktadır. Emine Derviş'ten öğrenilen bilgilere göre, bu çoraplar gelinliklerin altına giyilmekte ve oldukça süslü ve renkli desenlerle örülmektedir. Alaca çoraplar, genellikle “el emeği göz nuru” olarak nitelendirilmekte ve gelinlerin çeyizlerinde önemli bir yere sahip olmaktadır. Gelinlerdeki alaca çoraplar, sadece düğün günü şıklığını tamamlamakla kalmamakta, aynı zamanda gelinin aile değerlerine ve yerel geleneklere bağlılığını da sembolize etmektedir (E. Derviş, 2023) (Altınar, 2021a).

2.2.2. Çoraplarda Desen, Motif ve Kompozisyon Özellikleri

Motifler, el sanatları ve süsleme sanatlarında tekrar eden ögeler olup, belirli bir kompozisyon oluşturmakta ve genellikle anlam veya simgesellik taşımaktadır. Anadolu çorap motifleri, sosyal statü, inanç, evlilik, göç gibi olguları simgelemekte ve bireylerin sosyal kimliklerini ifade etme.3. aracı olarak kullanılmaktadır. Bu motifler bitkisel, geometrik, figürlü, nesnel ve sembolik bezemelerden oluşmakta ve çorapların estetik ile kültürel değerini artırmaktadır. Motiflerin çorap üzerinde bir araya gelişi, çorabın genel görünümünü belirlemekte; boyuna, yatay, verev çizgili ve benekli kompozisyonlar, farklı estetik ifadeler sunarak çorabın görünümüne ve anlamına katkı sağlamaktadır (Akpınarlı, 1995, s. 34; Barışta, 1998, s. 57; Erberk, 2002, s. 138; Taner, 1984, s. 157).

Araştırma süreci boyunca Kuzey Makedonya'nın çeşitli bölgelerinde yapılan detaylı çorap incelemeleri, bölgenin zengin kültürel ve sanatsal mirasını yansıtan değerli bilgiler sunmaktadır. Araştırmanın ana odağı, geleneksel el örmesi çorapların incelenmesi olup, bu çoraplar teknik beceri ve estetik zenginlik açısından dikkat çekici bulgular içermektedir. Kadriye Elmazova, Emine Derviş ve Abdurrahim Ali gibi kaynak kişilerden elde edilen veriler, bu çorapların yapımında kullanılan malzemelerin

çeşitliliği ve motiflerin anlamı hakkında bilgi vermektedir. Yapılan çalışmalar, özellikle Kalkandelen, Radoviş ve Üsküp bölgelerinden incelenen çorap örnekleri, bölgesel el sanatlarında kültürel çeşitliliğini ve zenginliğini ortaya koymaktadır.

Kuzey Makedonya'daki çorap örücülüğü, yalnızca teknik beceri ve estetik zenginlik açısından değil, aynı zamanda bu bölgedeki kültürel mirasın korunması ve aktarılması bakımından da önemli bir rol oynamaktadır. Araştırma sürecinde elde edilen veriler, geleneksel el sanatlarının zamanla nasıl evrildiğine dair önemli ipuçları sunarken, çorapların yapımında kullanılan malzemelerin ve tekniklerin çeşitliliği de dikkat çekmektedir. Görsel 19'da yer alan örnekler, bu süreçte tespit edilen bulguların somut bir yansıması olarak karşımıza çıkmakta ve bölgenin zengin el sanatları mirasını gözler önüne sermektedir.

Görsel 27. Kuzey Makedonya'da Tespit Edilen Bazı El Örmesi Çorap Örnekleri

Kaynak: Altınar, 2021

Örgü tekniklerinin yanı sıra kullanılan iplik türleri ve renklerin çeşitliliği, çorapların sadece gündelik kullanım öğeleri olmadığını, aynı zamanda bölgesel kimlik ve kültürel değerleri de taşıdığını göstermektedir. Araştırma sırasında, özellikle yün ve sentetik iplikler kullanılarak örülen çorapların motif ve desen incelemeleri yapılmış, bu motiflerin kültürel simgeler olarak nasıl kullanıldığı ve estetik değerler taşıdığı belirlenmiştir. Çoraplar üzerinde yapılan incelemeler, bölgenin geleneksel örgü desenlerinin yanı sıra, bu desenlerin kültürel geçmişe nasıl bağlandığına dair önemli ipuçları sunmaktadır (Altınar, 2021a).

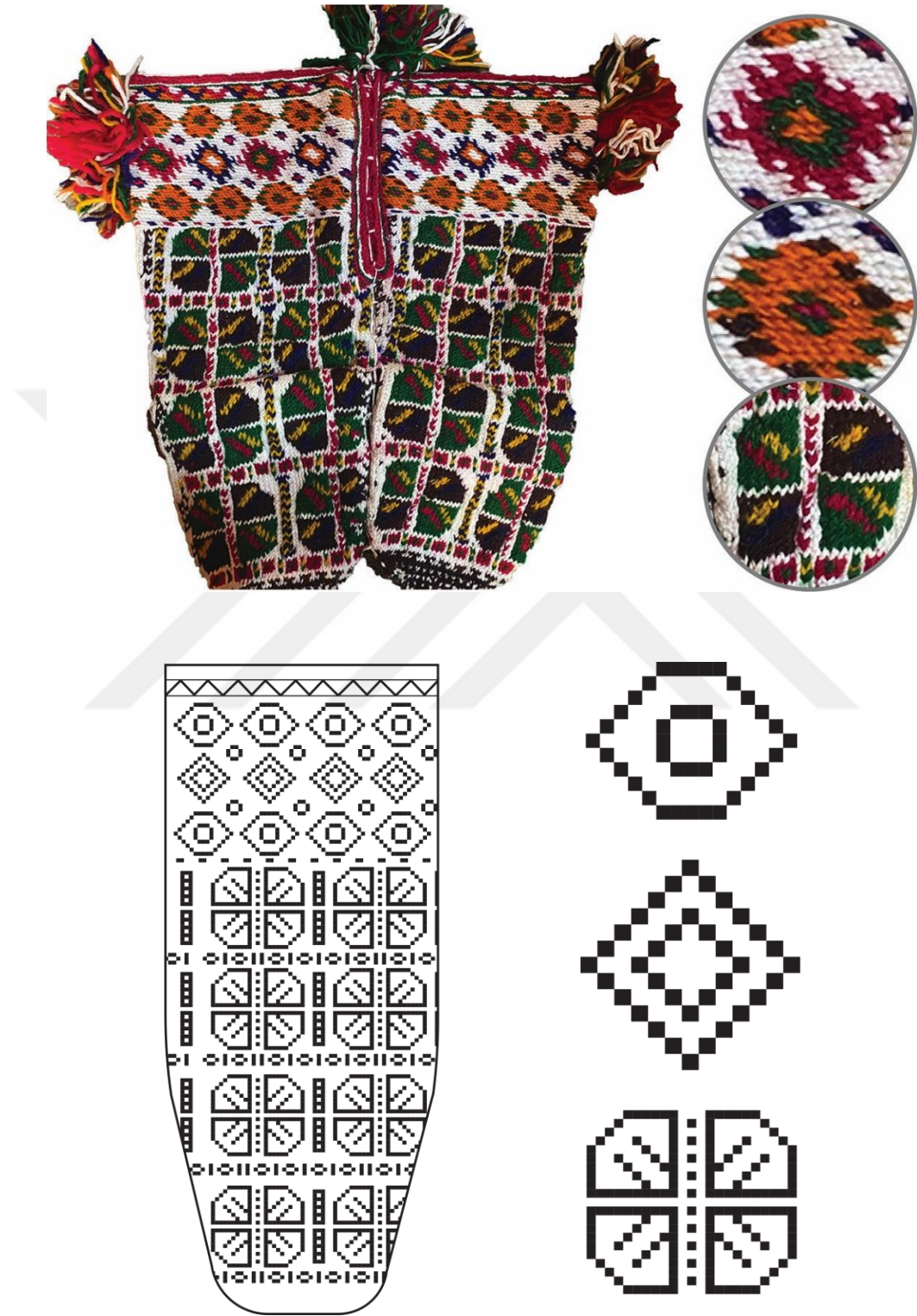
Bu bölgelerde yapılan araştırmalar, belirli bir kültüre özgü izlere rastlanmadığını

göstermektedir. Bunun yerine, çeşitli kültürlerden gelen motiflerin ve tekniklerin bir araya geldiği bir kültür mozaïği olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durum, Kuzey Makedonya'daki çorap örücülüğünün, çeşitli kültürel etkileşimlerin bir sonucu olarak ortaya çıkan zengin ve çeşitli bir mirası nasıl barındırdığını göstermektedir. Bu çeşitlilik, çorapların sadece giyim öğesi olmanın ötesinde, bölgenin kültürel kimliğini ve tarihsel geçmişini taşıyan önemli bir simge olduğunu pekiştirmektedir (Altınır, 2021a).

Bu ve öncesi başlıklarda, Kuzey Makedonya'daki geleneksel el sanatlarının önemli bir parçası olan örme çorapların kültürel ve estetik değerlerine odaklanıldı. Üsküp, Radoviş, Valandova, Tetova (Kalkandelen), Gostivar ve çevresindeki köylerde yapılan alan araştırmaları, bölgedeki zanaatkârların becerilerinin ve kültürel mirasın korunmasına yönelik çabalarının artırılması gerektiğini ispatlamaktadır. Kadın, erkek ve çocuk çorapları gibi farklı türlerdeki örme çoraplar, bölgenin zengin kültürel dokusunu yansıtmaktadır. Her bir çorap türünün sadece işlevselliği değil, aynı zamanda yerel estetik anlayışı ve kültürel sembolizmi de içinde barındırdığı gözlemlenmektedir. Bu çorapların geleneksel motifler ve desenlerle süslenmiş olup, kuşaktan kuşağa aktarılan bir mirasın parçası olarak değerlendirilmesi gerekmektedir (Altınır, 2021a).

Kuzey Makedonya'da yapılan alan araştırmasından elde edilen veriler, çorap örme geleneklerinin yerel halk arasında artık azalmakta olduğu ve bazı bölgelerde ise tamamen ortadan kalktığını göstermektedir. Literatürden ve alan araştırmasından elde edilen bilgilerin ışığında bölgede tespit edilen toplam 39 adet çorap örneğinden birbirilerinden farklı süslemelere, kullanım amacına ve kültürel bağlamına sahip toplam 27 adet çorabın, görselleri, yüzey alan şeması çizimleri ve teknik incemeleri, bu el örücülüğü ürünlerinin hem sanatsal hem de kültürel açıdan ne kadar değerli olduğunun daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

BÖLÜM 3: KUZEY MAKEDONYA ÖRME ÇORAPLARININ GÖRSEL VE TEKNİK ANALİZİ

Görsel 28. Kuzey Makedonya Geleneksel El Örmesi Çorap Görseli ve Motif Detayları, Yüzey Alan Şeması ve Motif Detayları, Örnek 1

Örnek Sıra No:	1	Örneğin Türü:	Alacalı Çorap, Damat çorabı
Tespit Edildiği Yer:	Ülke:		Yöre:
	Kuzey Makedonya		Radoviş/Kocali
Çorabın Örüldüğü Tarih:	Yaklaşık 40 Yıllık	Çorabı Ören Kişi:	Emine Derviş
Çorabın Ölçüleri:	Boy (cm):	34	En (cm):
			16
			Örneğin Genel Durumu:
			Kullanılabilir
Kullanılan İplik Türleri:	Yün:	x	Kıl:
			-
	Pamuk:	x	Orlon (Sentetik):
			-
Çoraplarda Kullanılan Renkler:	Beyaz, turuncu, kahverengi, kırmızı, yeşil, sarı, lacivert.		
Çoraplarda Kullanılan Desen ve Motifler:	Bitkisel, Geometrik		
Örgü Tekniği:	5 Şiş	Araştırmanın Yapıldığı Tarih:	Ağustos 2021
			Haziran - Temmuz 2023
Kaynak Kişi:	Emine Derviş		

Tablo 1. Kuzey Makedonya El Örmesi Çorap İnceleme Tablosu, Örnek 1

Bu el örmesi çorap örneği Kuzey Makedonya Radoviş/Kocaali köyünde tespit edilmiş olup, kaynak kişi Emine Derviş'ten alınan bilgilere göre kendisi tarafından yaklaşık 40 yıl önce örüldüğü bilinmektedir. El örmesi çorap, beyaz, turuncu, kahverengi, kırmızı, yeşil, sarı ve lacivert renklerde yün ve pamuk iplikleri kullanılarak yapılmıştır. 5 şiş tekniğiyle elle örülen çorap, başlık bölümünde tığ işi detaylar içerirken, konç kısmında lastik örgü tekniği kullanılmaktadır. El örmesi çorap, yatay ve simetrik bir kompozisyon anlayışına sahip olup, bitkisel kökenli geometrik formda motiflerle süslendiği görülmektedir. Anadolu kilimlerinde görülen bereket ve çorabın konç ve bileklik kısımlarında topak gül olarak adlandırılan motif kompozisyonu uygulanmıştır. Kaynak kişi Emine Derviş'ten sözlü görüşme sonucunda öğrenilen bilgiye göre Çeyizlik olarak değerlendirilen bu el örmesi çorap, Kuzey Makedonya'nın zengin kültürel mirasını yansıtmakta ve bölge kültürünün çeşitliliğini sergilemektedir.

Görsel 29. Kuzey Makedonya Geleneksel El Örmesi Çorap Görseli ve Motif Detayları, Yüzey Alan Şeması ve Motif Detayları, Örnek 2

Örnek Sıra No:	2	Örneğin Türü:	Akca çorap
Tespit Edildiği Yer:	Ülke:	Yöre:	
	Kuzey Makedonya	Üsküp / Eski Osmanlı Çarşısı	
Çorabın Örüldüğü Tarih:	Yaklaşık 38 Yıllık	Çorabı Ören Kişi:	Bilinmiyor
Çorabın Ölçüleri:	Boy (cm):	37	En (cm): 16
			Örneğin Genel Durumu:
Kullanılan İplik Türleri:	Yün: x	Kıl: -	Pamuk: -
			Orlon (Sentetik): x
Çoraplarda Kullanılan Renkler:	Beyaz, Yeşil, Kırmızı, Yıldız, Açık Yeşil, lacivert.		
Çoraplarda Kullanılan Desen ve Motifler:	Hayvansal, Geometrik		
Örgü Tekniği:	5 Şiş- Tığ	Araştırmanın Yapıldığı Tarih:	Ağustos 2021
			Haziran – Temmuz 2023
Kaynak Kişi:	Adnan Berisha		

Tablo 2. Kuzey Makedonya El Örmesi Çorap İnceleme Tablosu, Örnek 2

Bu el örmesi çorap, Kuzey Makedonya'nın Üsküp bölgesinde tespit edilmiştir. Üzerindeki Arnavut bayrağı tasviri nedeniyle Arnavut çorabı olarak düşünülen bu çorap, bölgedeki kültür mozaığının bir örneğidir. Yaklaşık 38 yıl önce örülen çorabın örücüsü bilinmemektedir. Beyaz, yeşil, kırmızı, yıldız, açık yeşil ve lacivert renklerde yün ve sentetik ipliklerle örülmüştür. Çift başlı kartal motifi etrafında farklı renklerle süslenmiş bu çorabın başlık bölümü geriye bükümlü ve tığ işi detaylar içermektedir. Kalp motiflerini andıran şekiller, iç içe geçmiş baklava desenleri ve çeşitli geometrik motifler çorabın görsel kompozisyonunu zenginleştirmektedir. Çeyizlik olarak değerlendirilen bu çorap, bölgedeki kültürel çeşitliliği ve estetik algıyı yansıtmaktadır. Çorap üzerindeki püsküllerle süslenmiş olup, tahmini yaşı 20-30 yıldır. Kaynak kişi, bu tür renkli ve süslü çorapların Arnavutlara ait olduğunu belirtmiştir.

Görsel 30. Kuzey Makedonya Geleneksel El Örmesi Çorap Görseli ve Motif Detayları, Yüzey Alan Şeması ve Motif Detayları, Örnek 3

Örnek Sıra No:	3	Örneğin Türü:	Alacalı/Çeyizlik Çorap
Tespit Edildiği Yer:	Ülke:		Yöre:
	Kuzey Makedonya		Radoviş/Kocali
Çorabın Örüldüğü Tarih:	Yaklaşık 40 Yıllık		Çorabı Ören Kişi: Emine Derviş
Çorabın Ölçüleri:	Boy (cm):	34	En (cm): 17
			Örneğin Genel Durumu: Sağlam
Kullanılan İplik Türleri:	Yün: x	Kıl: -	Pamuk: x
			Orlon (Sentetik): -
Çoraplarda Kullanılan Renkler:	Beyaz, turuncu, koyu yeşil, sarı, lacivert, siyah.		
Çoraplarda Kullanılan Desen ve Motifler:	Bitkisel, Geometrik		
Örgü Tekniği:	5 Şiş-Tığ	Araştırmanın Yapıldığı Tarih:	Ağustos 2021
			Haziran – Temmuz 2023
Kaynak Kişi:	Emine Derviş		

Tablo 3. Kuzey Makedonya El Örmesi Çorap İnceleme Tablosu, Örnek 3

Bu el örmesi çorap örneği, Kuzey Makedonya'nın Radoviş/Kocali köyünde tespit edilmiştir ve yaklaşık 40 yıl önce Emine Derviş tarafından örüldüğü bilgisi aktarılmaktadır. Çorap; beyaz, turuncu, koyu yeşil, sarı, lacivert ve siyah renklerde yün ve pamuk iplikleri kullanılarak örülmüştür. 5 şiş ve tığ teknikleri kullanılarak örülen çorabın diğer bazı örneklerde olduğu gibi, başlık ve konç kısmında lastik örgü tekniği ile dikkat çekmektedir. Başlık, basit kapatma tekniği ile bitirilmiş olup, başlık ve koncun yarısına kadar olan kısmı lastik, geri kalan kısmının ise düz şiş örgü ile tamamlandığı görülmektedir. Konç bölümündeki motifler arasında iç içe geçmiş baklava desenleri görülmektedir. Konç bölümü ile ayak üstü bölümünü bağlayan kısımda elmas şekilleri ve çeşitli geometrik formlar bulunmaktadır. Bu motiflerin yerleşimi, yatay ve simetrik bir kompozisyon oluşturmakta ve çorabın görsel bütünlüğünü sağlamaktadır. Bu çorap yörede çeyizlik ve aynı zamanda alacalı olarak isimlendirilmektedir.

Görsel 31. Kuzey Makedonya Geleneksel El Örmesi Çorap Görseli ve Motif Detayları, Yüzey Alan Şeması ve Motif Detayları, Örnek 4

Örnek Sıra No:	4	Örneğin Türü:	Çeyizlik/Garaca çorap
Tespit Edildiği Yer:	Ülke:		Yöre:
	Kuzey Makedonya		Radoviş/Kocalı
Çorabın Örüldüğü Tarih:	Yaklaşık 50 Yıllık		Çorabı Ören Kişi: Emine Derviş
Çorabın Ölçüleri:	Boy (cm):	30	En (cm): 17
Kullanılan İplik Türleri:	Yün: x	Kıl: -	Pamuk: x
Çoraplarda Kullanılan Renkler:	Beyaz, kırmızı, yeşil, sarı, mavi, kahverengi, siyah.		
Çoraplarda Kullanılan Desen ve Motifler:	Bitkisel, Geometrik		
Örgü Tekniği:	5 Şiş	Araştırmanın Yapıldığı Tarih:	Ağustos 2021
Kaynak Kişi:	Emine Derviş		

Tablo 4. Kuzey Makedonya El Örmesi Çorap İnceleme Tablosu, Örnek 4

Bu el örmesi çorap, yaklaşık 50 yıl önce Kuzey Makedonya'nın Radoviş/Kocalı bölgesinde dokunan ve kaynak kişi Emine Derviş tarafından örülmüş olan örnektir. Çorap, siyah zemin rengi sebebiyle yörede "Garaca çorap" olarak adlandırılmakta olup, 30 cm boyunda ve 17 cm enindedir. Dokuma sırasında yün ve pamuk iplikleri kullanılmış, bu da çorabın dayanıklılığını ve sıcak tutma özelliklerini artırmıştır. Ayaküstü ve konç bölümünde görülen kompozisyonlarda zemin rengi olarak beyaz renk tercih edilmiş, işlemlerde ise canlılığı ve bölgenin kültürel zenginliğini yansıtan kırmızı, yeşil, sarı, mavi, kahverengi ve siyah renkler tercih edilmiştir.

Motif olarak, çorabın tasarımında bitkisel ve geometrik desenler öne çıkmaktadır. Anadolu halı, kilim, dokuma ve örme işlerinde önemli bir yer tutan bereket motifi, bu örnekte 8 kollu yıldız şeklinde tasarlanmış ve bu yıldızın içi de pıtrak motifleri ile bezenmiştir. Çorabın uç kısımlarında ise koruyucu bir anlam taşıyan göz motifleri yer almaktadır. Bu çorap türü yörede, özellikle çeyizlik olarak değerlendirilmekte, kadınlar için önemli bir kültürel değer taşımaktadır.

Görsel 32. Kuzey Makedonya Geleneksel El Örmesi Çorap Görseli ve Motif Detayları, Yüzey Alan Şeması ve Motif Detayları, Örnek 5

Örnek Sıra No:	5	Örneğin Türü:	Alacalı/Çeyizlik Çorap				
Tespit Edildiği Yer:	Ülke:			Yöre:			
	Kuzey Makedonya			Tetova (Kalkandelen)			
Çorabın Örüldüğü Tarih:	Yaklaşık 35 Yıllık		Çorabı Ören Kişi:		Bilinmiyor		
Çorabın Ölçüleri:	Boy (cm):	32	En (cm):	18	Örneğin Genel Durumu:	Sağlam	
Kullanılan İplik Türleri:	Yün:	x	Kıl:	-	Pamuk:	-	Orlon (Sentetik): x
Çoraplarda Kullanılan Renkler:		Beyaz, turuncu, mavi, kırmızı, yeşil, siyah.					
Çoraplarda Kullanılan Desen ve Motifler:		Bitkisel, Geometrik					
Örgü Tekniği:	5 Şiş		Araştırmanın Yapıldığı Tarih:		Ağustos 2021		
					Haziran – Temmuz 2023		
Kaynak Kişi:	Kadriye Elmazova						

Tablo 5. Kuzey Makedonya El Örmesi Çorap İnceleme Tablosu, Örnek 5

Kadriye Elmazova'nın arşivinde bulunan bu çorap örneği, Kuzey Makedonya'nın Tetova (Kalkandelen) bölgesinde, yaklaşık 35 yıl önce örüldüğü tespit edilen bir örnektir. 32 cm uzunluğunda ve 18 cm genişliğinde olan bu çorap örneğinin, beş şiş örgü tekniği ile dokunduğu bilgisine ulaşılmıştır. Yün ve sentetik iplikler kullanılarak örülen çorapta, beyaz, turuncu, mavi, kırmızı, yeşil ve siyah renkler tercih edilmiştir. Başlık kısmı basit bir lastik kapatma tekniği ile bitirilmiş olup, konç ve başlığın yarısına kadar olan kısmı lastik örgü, kalan kısmı ise düz şiş örgü tekniği ile örülmüştür. Çorap üzerindeki bitkisel ve geometrik motifler, bölgesel kültürel mirası ve geleneksel el sanatlarını yansıtmaktadır. Yarım baklava motifleri, koç boynuzunu andıran desenler ve geometrik formda lale motifleri çorapta göze çarpan detaylar arasındadır. Bu çorap, bölgedeki kadınlar tarafından çeyizlik olarak değerlendirilen, geleneksel el örmeciliğinin bir örneğidir.

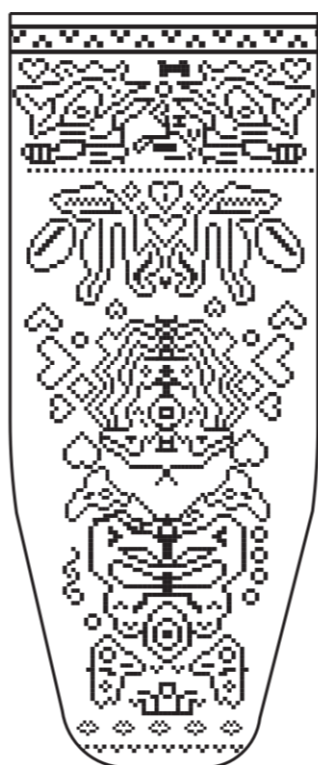

Görsel 33. Kuzey Makedonya Geleneksel El Örmesi Çorap Görseli ve Motif Detayları, Yüzey Alan Şeması ve Motif Detayları, Örnek 6

Örnek Sıra No:	6			Örneğin Türü:	Akca Çorap			
Tespit Edildiği Yer:	Ülke:				Yöre:			
	Kuzey Makedonya				Tetova (Kalkandelen)			
Çorabın Örüldüğü Tarih:	Yaklaşık 30 Yıllık			Çorabı Ören Kişi:		Bilinmiyor		
Çorabın Ölçüleri:	Boy (cm):		32	En (cm):	16	Örneğin Genel Durumu:	Sağlam	
Kullanılan İplik Türleri:	Yün:	-	Kıl:	-	Pamuk:	x	Orlon (Sentetik):	x
Çoraplarda Kullanılan Renkler:				Beyaz, kırmızı, yeşil, turuncu, mavi, sarı, lacivert, siyah.				
Çoraplarda Kullanılan Desen ve Motifler:				Bitkisel, naturalist				
Örgü Tekniği:	5 Şiş			Araştırmanın Yapıldığı Tarih:		Ağustos 2021		
						Haziran – Temmuz 2023		
Kaynak Kişi:	Kadriye Elmazova							

Tablo 6. Kuzey Makedonya El Örmesi Çorap İnceleme Tablosu, Örnek 6

Bu el örmesi çorap örneği, Kuzey Makedonya'nın Tetova (Kalkandelen) bölgesinde tespit edilmiştir ve yaklaşık 30 yıl önce üretildiği kaynak kişiden alınan bilgilere göre anlaşılmaktadır. Çorap, beyaz, kırmızı, yeşil, turuncu, mavi, sarı, lacivert ve siyah renklerde pamuk ve sentetik iplikler kullanılarak örülmüş olup, 32 cm boyunda ve 16 cm enindedir. Beş şiş tekniği ile örülen çorabın başlık kısmı basit bir kapatma tekniği ile sonlandırılmış, konç bölümünün yarısına kadar lastik örgü, kalan kısmı ise düz örgü ile tamamlanmıştır. Çorap üzerinde bitkisel ve natüralist motifler yer almakta olup, burun kısımlarında yörede “çilek çiçeği” olarak adlandırılan küçük süslemeler bulunmaktadır. Kuzey Makedonya'nın zengin florasından esinlenerek seçilen bu natüralist motifler, bölgedeki örme çoraplarda sıkça görülmektedir. Yöre halkı, etrafındaki doğayı ve çiçekleri resmetmek amacıyla bu motifleri çoraplarında kullanmaktadırlar.

Görsel 34. Kuzey Makedonya Geleneksel El Örmesi Çorap Görseli ve Motif Detayları, Yüzey Alan Şeması ve Motif Detayları, Örnek 7

Örnek Sıra No:	7	Örneğin Türü:	Alacalı Çorap
Tespit Edildiği Yer:	Ülke:	Yöre:	
	Kuzey Makedonya	Radoviş/Kılavuzlu	
Çorabın Örüldüğü Tarih:	Yaklaşık 30 Yıllık	Çorabı Ören Kişi:	Bilinmiyor
Çorabın Ölçüleri:	Boy (cm):	30	En (cm): 17
Kullanılan İplik Türleri:	Yün: - Kıl: -	Pamuk: -	Orlon (Sentetik): x
Çoraplarda Kullanılan Renkler:	Beyaz, turuncu, bordo, pembe lacivert, mavi, yeşil, sarı.		
Çoraplarda Kullanılan Desen ve Motifler:	Bitkisel, Hayvansal, natüralist		
Örgü Tekniği:	5 Şiş	Araştırmanın Yapıldığı Tarih:	Ağustos 2021
			Haziran – Temmuz 2023
Kaynak Kişi:	Satiye Züberova		

Tablo 7. Kuzey Makedonya El Örmesi Çorap İnceleme Tablosu, Örnek 7

Bu el örmesi çorap, Kuzey Makedonya'nın Radoviş/Kılavuzlu köyünde yaklaşık 30 yıl önce örülmüştür. Üretiminde beyaz, turuncu, bordo, pembe, lacivert, mavi, yeşil ve sarı gibi sentetik iplikler kullanılmıştır. Çorap, 30 cm boyunda ve 17 cm enindedir. Beş şiş tekniğiyle örülen çorabın başlık ve konç kısımlarında lastik örgü tekniği tercih edilmiştir. Başlık kısmı basit bir kapatma tekniğiyle tamamlanırken, konç bölümünün yarısı lastik örgüyle, kalan kısmı ise düz örgüyle örülmüştür. Çorap üzerinde bitkisel, hayvansal, geometrik ve natüralist motifler bulunmakta olup, bu motifler çorabın estetik değerini artırmaktadır. Bu el örmesi çorap, bölgedeki çeyizlik eşyalar arasında önemli bir yere sahiptir ve geleneksel el sanatlarının yansımalarını göstermektedir.

Görsel 35. Kuzey Makedonya Geleneksel El Örmesi Çorap Görseli ve Motif Detayları, Yüzey Alan Şeması ve Motif Detayları, Örnek 8

Örnek Sıra No:	8	Örneğin Türü:	Akca Çorap					
Tespit Edildiği Yer:	Ülke:					Yöre:		
	Kuzey Makedonya					Radoviş/Alikoç		
Çorabın Örüldüğü Tarih:	Yaklaşık 35 Yıllık		Çorabı Ören Kişi:			Bilinmiyor		
Çorabın Ölçüleri:	Boy (cm): 38		En (cm): 20		Örneğin Genel Durumu:		Sağlam	
Kullanılan İplik Türleri:	Yün:	-	Kıl:	-	Pamuk:	x	Orlon (Sentetik):	x
Çoraplarda Kullanılan Renkler:			Beyaz, turuncu, mavi, kırmızı, bordo, yeşil, sarı, siyah.					
Çoraplarda Kullanılan Desen ve Motifler:			Bitkisel, hayvansal, natüralist					
Örgü Tekniği:	5 Şiş		Araştırmanın Yapıldığı Tarih:			Ağustos 2021		
						Haziran – Temmuz 2023		
Kaynak Kişi:	Abdurrahim Ali							

Tablo 8. Kuzey Makedonya El Örmesi Çorap İnceleme Tablosu, Örnek 8

Bu el örmesi çorap, Kuzey Makedonya'nın Radoviş/Alikoç bölgesinde yaklaşık 35 yıl önce örülmüştür. Çorap, beyaz, turuncu, mavi, kırmızı, bordo, yeşil, sarı ve siyah renklerde pamuk ve sentetik iplikler kullanılarak beş şiş tekniği ile örülmüştür. Başlık ve konç kısmında lastik örgü tekniği uygulanmış, başlık kısmı ise basit bir kapatma tekniği ile sonlandırılmıştır. Çorap üzerindeki bitkisel, hayvansal ve natüralist motifler, Kuzey Makedonya'nın zengin doğasından esinlenilerek tasarlanmıştır ve çorabın estetik değerini artırmaktadır. Konç kısmında çiçek demeti, alt kısmında baklava motifini andıran koç boynuzu ve ayak üstü bölümünde karşılıklı kuş motifi ile saksıdan çıkan çiçek motifleri yer almaktadır.

Çeyizlik olarak değerlendirilen bu çorap, bölgesel kültürel mirası ve geleneksel zanaatkarlığı yansıtmaktadır. Kaynak kişi Abdurrahim Ali'ye göre, bu el örmesi çoraplar, yalnızca bir giyim parçası olmanın ötesinde, bölgesel kimliğin ve kültürel anlatıların önemli bir taşıyıcısıdır. Bu tür el işi ürünler, geleneksel motiflerin ve zanaatkarlık becerilerinin modern dünyada devam ettirilmesi açısından değerli birer örnektir.

Görsel 36. Kuzey Makedonya Geleneksel El Örmesi Çorap Görseli ve Motif Detayları, Yüzey Alan Şeması ve Motif Detayları, Örnek 9

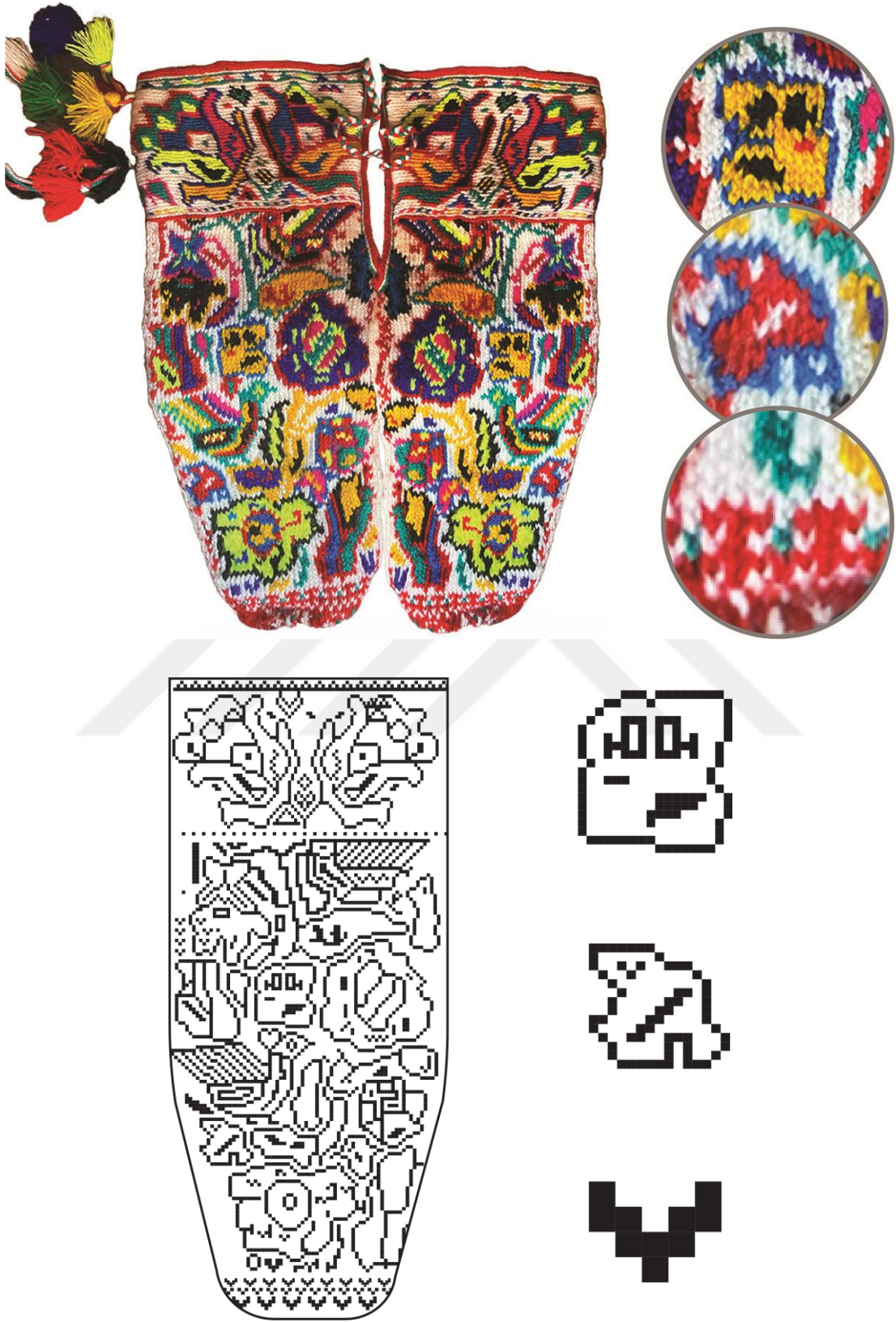
Örnek Sıra No:	9	Örneğin Türü:	Garaca Çorap					
Tespit Edildiği Yer:	Ülke:			Yöre:				
	Kuzey Makedonya			Radoviş/Kocaali				
Çorabın Örüldüğü Tarih:	Yaklaşık 60 Yıllık		Çorabı Ören Kişi:			Safiye Camal		
Çorabın Ölçüleri:	Boy (cm):	34	En (cm):	18	Örneğin Genel Durumu:	Sağlam		
Kullanılan İplik Türleri:	Yün:	x	Kıl:	-	Pamuk:	-	Orlon (Sentetik):	x
Çoraplarda Kullanılan Renkler:	Beyaz, turuncu, yeşil, sarı, lacivert, siyah.							
Çoraplarda Kullanılan Desen ve Motifler:	Geometrik							
Örgü Tekniği:	5 Şiş		Araştırmanın Yapıldığı Tarih:			Ağustos 2021		
						Haziran – Temmuz 2023		
Kaynak Kişi:	Saliha Camal							

Tablo 9. Kuzey Makedonya El Örmesi Çorap İnceleme Tablosu, Örnek 9

Bu el örmesi çorap, Kuzey Makedonya'nın Radoviş/Kocaali bölgesinde Safiye Camal tarafından yaklaşık 60 yıl önce örülmüştür. Koyu zemin renginden dolayı “Garaca Çorap” olarak adlandırılmaktadır. Bu çorap, 34 cm boyunda ve 18 cm eninde olup, yün ve sentetik ipliklerle beş şiş tekniği kullanılarak yapılmıştır. Beyaz, turuncu, yeşil, sarı, lacivert ve siyah gibi çeşitli renklerle örülmüştür.

Çorabın başlık ve konç kısımlarında lastik örgü tekniği uygulanmış, başlık kısmı ise basit bir kapatma tekniği ile sonlandırılmaktadır. Konçun yarısında lastik örgü, diğer yarısında ise düz şiş örgü tekniği kullanılarak tamamlanmaktadır. Çorap üzerinde yer alan tarak, hayat ağacı ve geometrik süslemeler gibi motifler, çorabın estetik değerini artırarak, geleneksel el sanatlarının bir yansımasını oluşturmaktadır.

Çeyizlik olarak değerlendirilen bu çorap, bölgesel kültürel mirasın ve zanaatkarlığın önemli bir örneği olarak kabul edilmektedir.

Görsel 37. Kuzey Makedonya Geleneksel El Örmesi Çorap Görseli ve Motif Detayları, Yüzey Alan Şeması ve Motif Detayları, Örnek 10

Örnek Sıra No:	10	Örneğin Türü:	Akça / Çeyizlik Çorap						
Tespit Edildiği Yer:	Ülke:					Yöre:			
	Kuzey Makedonya					Radoviş/Kocalı			
Çorabın Örüldüğü Tarih:	Yaklaşık 55 Yıllık			Çorabı Ören Kişi:			Meryem Derviş		
Çorabın Ölçüleri:	Boy (cm):		38	En (cm):		16	Örneğin Genel Durumu:		Sağlam
Kullanılan İplik Türleri:	Yün:	x	Kıl:	-	Pamuk:	-	Orlon (Sentetik):		x
Çoraplarda Kullanılan Renkler:			Beyaz, turuncu, pembe, kırmızı, mavi, lacivert yeşil, sarı, siyah.						
Çoraplarda Kullanılan Desen ve Motifler:			Bitkisel, hayvansal, natüralist						
Örgü Tekniği:	5 Şiş		Araştırmanın Yapıldığı Tarih:				Ağustos 2021		
							Haziran – Temmuz 2023		
Kaynak Kişi:	Emine Derviş								

Tablo 10. Kuzey Makedonya El Örmesi Çorap İnceleme Tablosu, Örnek 10

Bu el örmesi çorap, Kuzey Makedonya'nın Radoviş/Kocalı bölgesinde, Meryem Derviş tarafından yaklaşık 55 yıl önce örülmüş olup, “Akça Çorap” adıyla bilinmektedir. Çorap, 38 cm boy ve 16 cm eninde olup, yün ve sentetik ipliklerden yapılmaktadır. Bu çorabın örme işleminde beyaz, turuncu, pembe, kırmızı, mavi, lacivert, yeşil, sarı ve siyah tonları tercih edilmektedir.

Çorap üzerinde yer alan bitkisel, hayvansal ve natüralist motifler, çorabın estetik değerini artırmakta ve bölgenin kültürel mirasını yansıtan geleneksel el sanatlarının bir örneği olarak değerlendirilmektedir. Natüralist üslup, doğadaki çiçeklerin gerçekçi bir şekilde resmedilmesiyle karakterize edilmektedir. Çorabın en üst kısmında açılmamış gonca gül motifi yer almakta, ağaç desenlerinin etrafında ise kuşlar bulunmaktadır. Bu çorap, çeyizlik olarak kabul edilmekte olup, bu bilgiler kaynak kişi Emine Derviş tarafından aktarılmaktadır.

Görsel 35. Kuzey Makedonya Geleneksel El Örmesi Çorap Görseli ve Motif Detayları, Yüzey Alan Şeması ve Motif Detayları, Örnek 11

Örnek Sıra No:	11	Örneğin Türü:	Çeyiz Çorabı					
Tespit Edildiği Yer:	Ülke:			Yöre:				
	Kuzey Makedonya			Radoviş/Kocalı				
Çorabın Örüldüğü Tarih:	Yaklaşık 60 Yıllık			Çorabı Ören Kişi:		Bilinmiyor		
Çorabın Ölçüleri:	Boy (cm):		34	En (cm):		18	Örneğin Genel Durumu:	Sağlam
Kullanılan İplik Türleri:	Yün :	x	Kıl :	-	Pamuk :	-	Orlon (Sentetik):	x
Çoraplarda Kullanılan Renkler:			Beyaz, turuncu, mavi, lacivert, kırmızı, yeşil, sarı.					
Çoraplarda Kullanılan Desen ve Motifler:			Bitkisel, hayvansal, Geometrik, natüralist					
Örgü Tekniği:	5 Şiş		Araştırmanın Yapıldığı Tarih:			Ağustos 2021		
						Haziran – Temmuz 2023		
Kaynak Kişi:	Saliha Camal							

Tablo 11. Kuzey Makedonya El Örmesi Çorap İnceleme Tablosu, Örnek 11

Bu el örmesi çorap, Kuzey Makedonya'nın Radoviş/Kocalı bölgesinde tespit edilmiş olup, yaklaşık 60 yıl önce örülmüştür. Ören kişinin kimliği belirsizdir, ancak çorap “Çeyiz Çorabı” olarak adlandırılmaktadır ve 34 cm boyunda, 18 cm eninde yapılmıştır. Kullanılan malzemeler arasında yün ve sentetik iplikler bulunmakta olup, bu iplikler beyaz, turuncu, mavi, lacivert, kırmızı, yeşil ve sarı gibi renk tonlarına sahiptir.

Örgü tekniği olarak beş şiş tekniği kullanılmış, başlık ve konç kısmında ise lastik örgü tekniği tercih edilmiştir. Başlık, basit bir bitirme tekniği ile kapatılmış olup, başlık ve konç kısmının yarısına kadar lastik örgüyle, kalan kısmı ise düz şiş örgüyle tamamlanmıştır. Çorabın tasarımında bitkisel, hayvansal, geometrik ve natüralist motifler öne çıkmakta olup, bu motifler çorabın estetik değerini artırmakta ve geleneksel el sanatlarının modern bir yansımasını oluşturmaktadır. Özellikle kuşlar, Makedonya örme çoraplarında bitkisel formdaki çiçekler arasında geometrik bir şekilde stilize edilmiştir; kuş formları keskin ve köşeli hatlarla örülmüştür. Bu çorap, bölgesel kültürel mirası ve geleneksel zanaatkarlığı temsil eden bir çeyizlik parça olarak değerlendirilmektedir.

Görsel 38. Kuzey Makedonya Geleneksel El Örmesi Çorap Görseli ve Motif Detayları, Yüzey Alan Şeması ve Motif Detayları, Örnek 12

Örnek Sıra No:	12	Örneğin Türü:	Alacalı Çorap								
Tespit Edildiği Yer:	Ülke:						Yöre:				
	Kuzey Makedonya						Kalkandelen				
Çorabın Örüldüğü Tarih:	Yaklaşık 65 Yıllık				Çorabı Ören Kişi:		Bilinmiyor				
Çorabın Ölçüleri:	Boy (cm):		34		En (cm):		16		Örneğin Genel Durumu:		Sağlam
Kullanılan İplik Türleri:	Yün:	x	Kıl:	-	Pamuk:	x	Orlon (Sentetik):			x	
Çoraplarda Kullanılan Renkler:	Beyaz, turuncu, yeşil, sarı, mavi, lacivert, mor, pembe, kırmızı, bordo, siyah										
Çoraplarda Kullanılan Desen ve Motifler:	Bitkisel, Geometrik										
Örgü Tekniği:	5 Şiş- tığ		Araştırmanın Yapıldığı Tarih:				Ağustos 2021				
							Haziran – Temmuz 2023				
Kaynak Kişi:	Kadriye Elmazova										

Tablo 12. Kuzey Makedonya El Örmesi Çorap İnceleme Tablosu, Örnek 12

Bu el örmesi çorap, Kuzey Makedonya'nın Tetova/Kalkandelen bölgesinde tespit edilmiş olup, yaklaşık 65 yıl önce üretilmiştir. Çorap örücüsünün kimliği bilinmemekle birlikte, “Çeyiz Çorabı” olarak adlandırılan bu örnek, 34 cm boyunda ve 16 cm enindedir. Yün, pamuk ve sentetik ipliklerin kullanıldığı çorap, beyaz, turuncu, yeşil, sarı, mavi, lacivert, mor, pembe, kırmızı, bordo ve siyah gibi çeşitli renk tonlarını barındırmaktadır.

Çorabın örgü teknikleri arasında beş şiş ve tığ teknikleri yer almaktadır. Başlık kısmı tığ işiyle detaylandırılmış, konç bölgesinde ajur örgü tekniği uygulanmıştır. Diğer kısımlar ise düz örgü tekniğiyle tamamlanmıştır. Bitkisel ve geometrik motiflerle süslenen çorap, bu motiflerin tığ işiyle sonradan işlenmesiyle estetik bir zenginlik kazanmaktadır. Çorabın genelini oluşturan yeşil zeminin, bölgenin florasını temsil eden çiçek ve yapraklarla natüralist bir tarzda süslendiği görülmektedir. Konç kısmında ise farklı bir örgü tekniği kullanılarak yapılan süslemeler görülmektedir.

Görsel 39. Kuzey Makedonya Geleneksel El Örmesi Çorap Görseli ve Motif Detayları, Yüzey Alan Şeması ve Motif Detayları, Örnek 13

Örnek Sıra No:	13	Örneğin Türü:	Çeyizlik/Alacalı Çorap
Tespit Edildiği Yer:	Ülke:	Yöre:	
	Kuzey Makedonya	Radoviş/Kocalı	
Çorabın Örüldüğü Tarih:	Yaklaşık 50 Yıllık	Çorabı Ören Kişi:	Bilinmiyor
Çorabın Ölçüleri:	Boy (cm):	32	En (cm): 16
			Örneğin Genel Durumu: Sağlam
Kullanılan İplik Türleri:	Yün:	x	Kıl: -
			Pamuk: -
			Orlon (Sentetik): x
Çoraplarda Kullanılan Renkler:	Beyaz, kırmızı, yeşil, mavi, sarı.		
Çoraplarda Kullanılan Desen ve Motifler:	Geometrik		
Örgü Tekniği:	5 Şiş	Araştırmanın Yapıldığı Tarih:	Ağustos 2021
			Haziran – Temmuz 2023
Kaynak Kişi:	Emine Derviş		

Tablo 13. Kuzey Makedonya El Örmesi Çorap İnceleme Tablosu, Örnek 13

Beyaz, kırmızı, yeşil, mavi ve sarı renklerde yün ve sentetik ipliklerle beş şiş tekniği kullanılarak örülen bu çorap örneğinde, geometrik motiflerin yüzeyde karışık bir şekilde uygulandığı görülmektedir. Bu el örmesi çorap örneği, Kuzey Makedonya'nın Radoviş/Kocalı bölgesinde tespit edilmiştir ve yaklaşık 50 yıl önce örülmüştür. Kaynak kişi, motiflerin isimlerini bilmediklerini, ancak önceki örneklerden gördükleri kilim desenlerini altı üstlü çorabın her yerine uyguladıklarını ifade etmiştir. Kullanım amacı olarak çeyizlik olan bu çorap, püsküllerle süslenmiş olup, Kuzey Makedonya'nın zengin kültürel mirasını yansıtmaktadır. "Alacalı Çorap" olarak adlandırılan bu çoraba, yöre halkının bu ismi vermesinin sebebi olarak kırmızı rengi çok sevmeleri, kaynak kişi tarafından aktarılmıştır.

Balkan coğrafyasının kültürel sınırlarının belirsizliği nedeniyle, bu ve benzeri çorap örneklerine başka bölgelerde de rastlamak mümkündür, bu da tam olarak karakteristik bir tanımlama yapmayı zorlaştırmaktadır.

Görsel 40. Kuzey Makedonya Geleneksel El Örmesi Çorap Görseli ve Motif Detayları, Yüzey Alan Şeması ve Motif Detayları, Örnek 14

Örnek Sıra No:	14	Örneğin Türü:	Akcalı Çorap
Tespit Edildiği Yer:	Ülke:	Yöre:	
	Kuzey Makedonya	Kalkandelen	
Çorabın Örüldüğü Tarih:	Yaklaşık 60 Yıllık	Çorabı Ören Kişi:	Bilinmiyor
Çorabın Ölçüleri:	Boy (cm):	En (cm):	Örneğin Genel Durumu: Sağlam
Kullanılan İplik Türleri:	Yün : x Kıl: - Pamuk: x	Orlon (Sentetik):	-
Çoraplarda Kullanılan Renkler:	Beyaz, turuncu, kırmızı, yeşil, sarı, mavi, siyah.		
Çoraplarda Kullanılan Desen ve Motifler:	Geometrik		
Örgü Tekniği:	5 Şiş	Araştırmanın Yapıldığı Tarih:	Ağustos 2021 Haziran – Temmuz 2023
Kaynak Kişi:	Kadriye Elmazova		

Tablo 14. Kuzey Makedonya El Örmesi Çorap İnceleme Tablosu, Örnek 14

“Akcalı Çorap” olarak adlandırılan bu çorap, yün ve pamuk iplikleri kullanılarak yapılmış olup, beyaz, turuncu, kırmızı, yeşil, sarı, mavi ve siyah renkleri içermektedir. Örgü tekniği olarak beş şiş kullanılmıştır. Çorabın konç kısmında, literatürde “pıtrak” ve “göz” motifleri olarak bilinen motifler yer almaktadır. Çorabın ayak üstü bölümünde ise geometrik motifler, yüzeye bazı bölgelerde simetrik, bazı bölgelerde ise serbest bir şekilde yerleştirilmiştir. Çeyizlik olarak adlandırılan çorapların belirgin bir karakteristik özelliği olmadığı, bu çorapların genç kızlar için 10 ila 40 çift arasında değişen sayılarda örüldüğü tespit edilmiştir. Bu tür örneklerle Kuzey Makedonya’nın birçok yöresinde rastlanmaktadır. Bu çoraplardan bir kısmı kullanılırken, bir kısmı saklanmakta ve diğerleri hediye olarak verilmektedir. Geometrik formların baskın olduğu bu çorap, Arnavut kültüründen etkilenmiş olup, konç kısmında Anadolu ve Balkan kilimlerinde görülen motiflere benzer desenler bulunmaktadır. Motifler arasında kalp motifini andıran semboller, taraf motif ve iç içe geçmiş baklava motifleri yer almakta olup, yatay ve simetrik bir kompozisyon oluşturarak kalın ve ince bantlar halinde yan yana tekrarlanmaktadır. Çeyizlik çoraplarda püskül kullanımı da yaygındır, bu da çoraplara estetik bir zenginlik katmaktadır.

Görsel 41. Kuzey Makedonya Geleneksel El Örmesi Çorap Görseli ve Motif Detayları, Yüzey Alan Şeması ve Motif Detayları, Örnek 15

Örnek Sıra No:	15	Örneğin Türü:	Çeyiz Çorap
Tespit Edildiği Yer:	Ülke:		Yöre:
	Kuzey Makedonya		Radoviş/Kocali
Çorabın Örüldüğü Tarih:	Yaklaşık 55 Yıllık	Çorabı Ören Kişi:	Bilinmiyor
Çorabın Ölçüleri:	Boy (cm):	36	En (cm): 19
Örneğin Genel Durumu:	Kullanılabilir		
Kullanılan İplik Türleri:	Yün : x	Kıl: -	Pamuk: x
Çoraplarda Kullanılan Renkler:	Beyaz, turuncu, bordo, kırmızı, yeşil, sarı, mavi.		
Çoraplarda Kullanılan Desen ve Motifler:	Bitkisel, Hayvansal, natüralist		
Örgü Tekniği:	5 Şiş	Araştırmanın Yapıldığı Tarih:	Ağustos 2021
			Haziran – Temmuz 2023
Kaynak Kişi:	Emine Derviş		

Tablo 15. Kuzey Makedonya El Örmesi Çorap İnceleme Tablosu, Örnek 15

Bu el örmesi çorap, Kuzey Makedonya'nın Radoviş/Kocali bölgesinde yaklaşık 55 yıl önce örülmüş olup, ören kişinin kimliği bilinmemektedir. “Çeyiz Çorap” olarak adlandırılan bu çorap, 36 cm boyunda ve 19 cm enindedir. Yün ve pamuk iplikleriyle beş şiş tekniği kullanılarak yapılan çorap, beyaz, turuncu, bordo, kırmızı, yeşil, sarı ve mavi gibi çeşitli renkler içermektedir.

Çorabın konç kısmında yer alan natüralist tarzda işlenmiş geyik figürleri, birbirine dönük vücutları ve farklı yöne bakan başlarıyla dikkat çekmektedir. Ayaküstü bölümündeki kuş motifleri ise hem vücutları hem de başları birbirine bakacak şekilde simetrik olarak yerleştirilmiştir. Bu figürler, iki çorap yan yana geldiğinde tam bir kompozisyon oluşturacak şekilde işlenmiştir.

Çoraplarda kullanılan motifler, Balkanlar'ın çok kültürlü yapısının bir yansıması olarak görülmektedir. Başlık kısmında kullanılan ve artan ipliklerden yapılan püsküller, çorabın estetik değerini artırmakta ve bu tür çeyizlik çoraplarda yaygın bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. Kaynak kişi Emine Derviş'e göre, bu ve benzeri çoraplar gelinler tarafından hem çeyizlik olarak örülmekte hem de hediye

olarak hazırlanmaktadır.

Görsel 42. Kuzey Makedonya Geleneksel El Örmesi Çorap Görseli ve Motif Detayları, Yüzey Alan Şeması ve Motif Detayları, Örnek 16

Örnek Sıra No:	16	Örneğin Türü:	Akca Çorap
Tespit Edildiği Yer:	Ülke:		Yöre:
	Kuzey Makedonya		Radoviş/Kılavuzlu
Çorabın Örüldüğü Tarih:	Yaklaşık 30 Yıllık	Çorabı Ören Kişi:	Bilinmiyor
Çorabın Ölçüleri:	Boy (cm):	34	En (cm): 16
			Örneğin Genel Durumu: Sağlam
Kullanılan İplik Türleri:	Yün: x	Kıl: -	Pamuk: -
			Orlon (Sentetik): x
Çoraplarda Kullanılan Renkler:	Beyaz, mavi, bordo, pembe, turkuaz, yeşil, sarı, siyah.		
Çoraplarda Kullanılan Desen ve Motifler:	Bitkisel, Geometrik		
Örgü Tekniği:	5 Şiş	Araştırmanın Yapıldığı Tarih:	Ağustos 2021
			Haziran – Temmuz 2023
Kaynak Kişi:	Satiye Züberova		

Tablo 16. Kuzey Makedonya El Örmesi Çorap İnceleme Tablosu, Örnek 16

Kuzey Makedonya'nın Radoviş/Kılavuzlu bölgesinde tespit edilen, yaklaşık 40 yıllık bir geçmişe sahip bu “Akca Çorap”, zengin renk paleti ve geometrik desenleriyle dikkat çekmektedir. Çorabın konç kısmında, karanfil motifleri etrafında yer alan kalp şeklindeki küçük motifler, Anadolu ve Balkan kilimlerindeki desenlere benzerlik göstermektedir. Bu durum, çoraptaki motiflerin Arnavut kültüründen etkilendiğini düşündürüyor. Kalp, tarak motifi baklava gibi motiflerin yatay ve simetrik bir düzen içinde yer alması, çoraba güçlü bir görsel kimlik kazandırmaktadır.

Bu örnek; beyaz, mavi, bordo, pembe, turkuaz, yeşil, sarı ve siyah gibi canlı renklerin bir araya gelmesiyle ortaya çıkan çarpıcı bir görünüme sahiptir. Özellikle açık pembe rengin kullanımı, çorabın son dönem örneklerinden biri olabileceğine işaret etmektedir. Ancak zamanla oluşan renk solmaları, çorabın uzun süre kullanıldığını göstermektedir. Çorap, yün ve sentetik ipliklerin birleşimiyle, 5 şiş tekniği kullanılarak örülmüş. Bu teknik, çoraba dairesel bir yapı kazandırarak, daha esnek bir kullanım imkanı sunmaktadır.

Görsel 43. Kuzey Makedonya Geleneksel El Örmesi Çorap Görseli ve Motif Detayları, Yüzey Alan Şeması ve Motif Detayları, Örnek 17

Örnek Sıra No:	17	Örneğin Türü:	Çeyiz Çorap					
Tespit Edildiği Yer:	Ülke:					Yöre:		
	Kuzey Makedonya					Radoviş/Kılavuzlu		
Çorabın Örüldüğü Tarih:	Yaklaşık 30 Yıllık			Çorabı Ören Kişi:		Bilinmiyor		
Çorabın Ölçüleri:	Boy (cm):	37		En (cm):	17	Örneğin Genel Durumu:		Sağlam
Kullanılan İplik Türleri:	Yün:	x	Kıl:	-	Pamuk :	-	Orlon (Sentetik):	x
Çoraplarda Kullanılan Renkler:			Fosfor yeşili, yeşil, mavi, pembe, kırmızı, beyaz, krem, sarı, siyah.					
Çoraplarda Kullanılan Desen ve Motifler:			Bitkisel, hayvansal, Geometrik					
Örgü Tekniği:	5 Şiş	Araştırmanın Yapıldığı Tarih:				Ağustos 2021		
						Haziran – Temmuz 2023		
Kaynak Kişi:	Satiye Züberova							

Tablo 17. Kuzey Makedonya El Örmesi Çorap İnceleme Tablosu, Örnek 17

Bu el örmesi çorap, Kuzey Makedonya'nın Radoviş/Kılavuzlu bölgesinde tespit edilmiş olup, yaklaşık 30 yıl önce örülmüştür. Ören kişinin kimliği bilinmemektedir. “Çeyiz Çorap” olarak adlandırılan bu çorap, 37 cm boyunda ve 17 cm enindedir. Yün ve sentetik iplikler kullanılarak yapılan çorap, fosfor yeşili, yeşil, mavi, pembe, kırmızı, beyaz, krem, sarı ve siyah renkleri içermektedir. Örgü tekniği olarak beş şiş kullanılmıştır.

Çorabın yüzeyinde, tüm yüzeyi kaplayacak şekilde yerleştirilmiş kelebek motifleri dikkat çekmektedir. Bazı yerlerde tek büyük kelebek, bazı yerlerde ise çift olarak kelebek motifleri kullanılmıştır. Ayrıca çorap, birbirine simetrik olarak bakan kuş ve diğer süslemelerle de bezelidir. Bu örnekte diğer örnekler gibi Kuzey Makedonya'nın doğal habitatından esinlenerek örülmüş bir örnektir. Günlük kullanım olarak değerlendirilen bu çorap, bölgenin kültürel çeşitliliğini ve zenginliğini yansıtmaktadır. Bu çorap Kuzey Makedonya'nın kültürel karmaşıklığını ve bölgenin geleneksel el sanatları ile kültürel mirasını gözler önüne sermektedir.

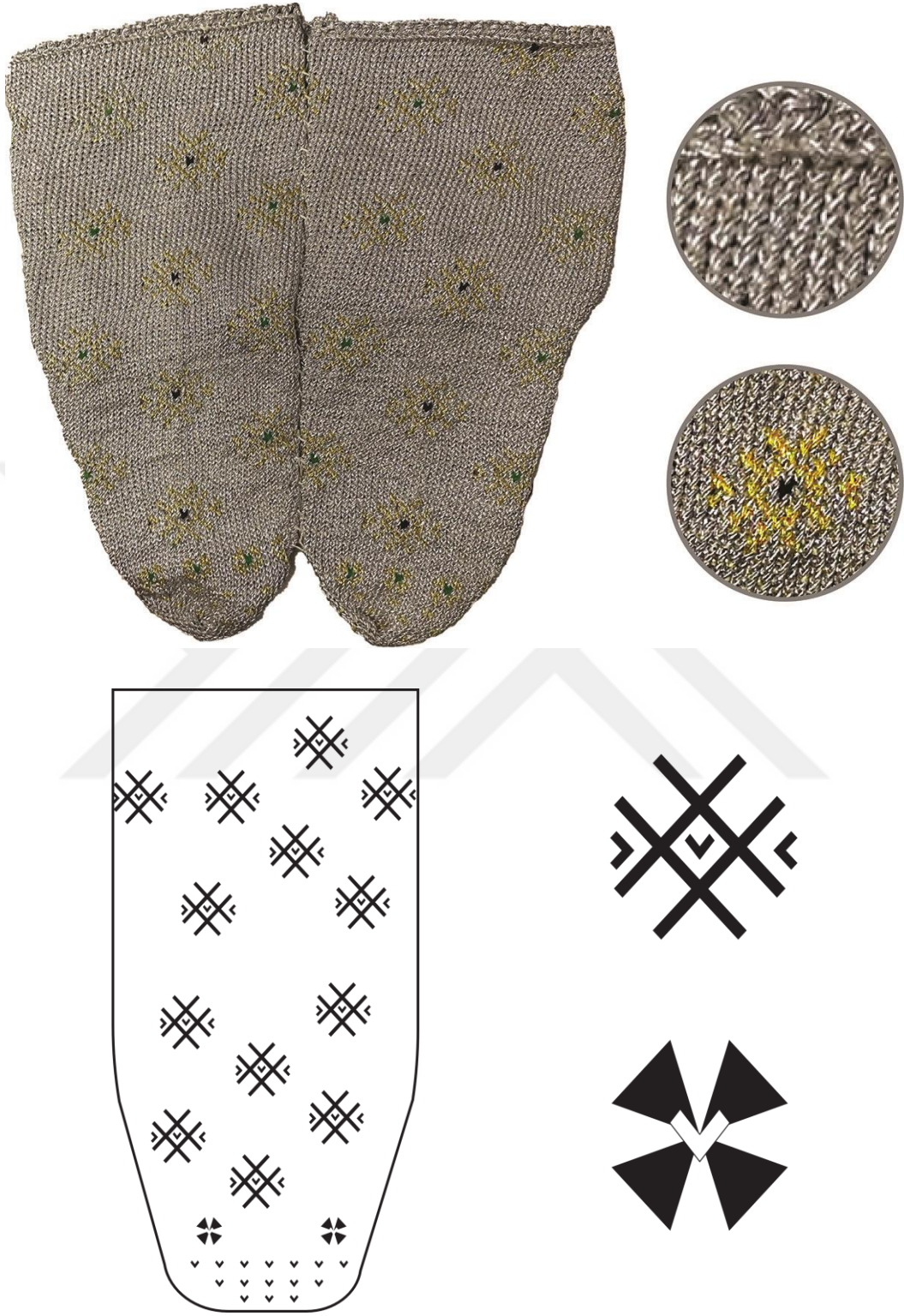
Görsel 44. Kuzey Makedonya Geleneksel El Örmesi Çorap Görseli ve Motif Detayları, Yüzey Alan Şeması ve Motif Detayları, Örnek 18

Örnek Sıra No:	18	Örneğin Türü:	Gündelik Çorap
Tespit Edildiği Yer:	Ülke:		Yöre:
	Kuzey Makedonya		Radoviş/Kılavuzlu
Çorabın Örüldüğü Tarih:	Yaklaşık 40 Yıllık		Çorabı Ören Kişi: Bilinmiyor
Çorabın Ölçüleri:	Boy (cm):	38	En (cm): 16
Örneğin Genel Durumu:	Yıpranmış		
Kullanılan İplik Türleri:	Yün : x	Kı l: -	Pamuk : x
Çoraplarda Kullanılan Renkler:	Yeşil, yıldız, pembe, turuncu, mavi, kahverengi, krem, siyah.		
Çoraplarda Kullanılan Desen ve Motifler:	Geometrik		
Örgü Tekniği:	5 Şiş	Araştırmanın Yapıldığı Tarih:	Ağustos 2021
			Haziran – Temmuz 2023
Kaynak Kişi:	Satiye Züberova		

Tablo 18. Kuzey Makedonya El Örmesi Çorap İnceleme Tablosu, Örnek 18

Bu el örmesi çorap, Kuzey Makedonya'nın Radoviş/Kılavuzlu bölgesinde yaklaşık 40 yıl önce örülmüştür ve ören kişinin kimliği bilinmemektedir. “Gündelik Çorap” olarak adlandırılan bu çorap, 38 cm boyunda ve 16 cm enindedir. Yün, pamuk ve orlon sentetik iplik karışımı kullanılarak yapılan çorap, yeşil, yıldız, pembe, turuncu, mavi, kahverengi, krem ve siyah renkler içermektedir. Çorabın konç kısmında ve yüzeyinde yıldız motifleri ile zenginleştirilmiş geometrik süslemeler bulunmaktadır. Bu motifler, Arnavut kültüründen etkilenmiş olup, Anadolu ve Balkan kilimlerinde görülen baklava motiflerine benzer desenler içermektedir. Motifler, yatay ve simetrik bir kompozisyon oluşturarak kalın ve ince bantlar halinde yan yana tekrarlanmıştır.

Çorabın başlık bölümü lastiksiz şiş ile örülmüş, ilmekler zincir tekniği ile bitirilmiştir. Konç bölümünün üst kısmı, “çift arttırma” tekniği ile delikli bir yapıya sahiptir, düz örgü ile yapılmıştır. Ayak üstü kısmı lastik örgü, burun kısmı ise düz örgü ile tamamlanmıştır. Gündelik kullanıma yönelik tasarlanmasına rağmen, bu çorap estetik açıdan zengin motiflerle süslenmiştir ve bölgenin kültürel çeşitliliğini yansıtan bir örnek olarak kabul edilmektedir.

Görsel 45. Kuzey Makedonya Geleneksel El Örmesi Çorap Görseli ve Motif Detayları, Yüzey Alan Şeması ve Motif Detayları, Örnek 19

Örnek Sıra No:	19	Örneğin Türü:	Gündelik Çorap
Tespit Edildiği Yer:	Ülke:		Yöre:
	Kuzey Makedonya		Radoviş/ Alikoç
Çorabın Örüldüğü Tarih:	Yaklaşık 40 Yıllık		Çorabı Ören Kişi: Bilinmiyor
Çorabın Ölçüleri:	Boy (cm):	34	En (cm): 16
Kullanılan İplik Türleri:	Yün: x	Kıl: -	Pamuk: -
Çoraplarda Kullanılan Renkler:	Yeşil, sarı, lacivert, yıldız, gri		
Çoraplarda Kullanılan Desen ve Motifler:	Bitkisel, Geometrik		
Örgü Tekniği:	5 Şiş	Araştırmanın Yapıldığı Tarih:	Ağustos 2021
			Haziran – Temmuz 2023
Kaynak Kişi:	Hatice Derviş		

Tablo 19. Kuzey Makedonya El Örmesi Çorap İnceleme Tablosu, Örnek 19

Bu el örmesi çorap, Kuzey Makedonya'nın Radoviş/Alikoç bölgesinde yaklaşık 40 yıl önce örülmüştür ve ören kişinin kimliği bilinmemektedir. “Gündelik Çorap” olarak adlandırılan bu çorap, 34 cm boyunda ve 16 cm enindedir. Çorap, yün ve sentetik iplikler kullanılarak yapılmış olup, yeşil, sarı, lacivert, yıldız ve gri renkleri içermektedir.

Çorabın tüm bölümleri düz örgü tekniği ile örülmüş, başlık kısmında ilmekler kordon tekniği ile bitirilmiştir. Gümüş ve altın yaldızlı ipliklerle zenginleştirilmiş olan çorap, tamamen gümüş yaldızlı ipliklerden oluşan zemin üzerine bitkisel ve geometrik motiflerle süslenmiştir. Bu motifler çoraba parlak ve çekici bir görünüm kazandırarak, gündelik kullanım için uygun bir estetik sunmaktadır. Yörede, bu tarz çoraplar genellikle “gelin çorabı” olarak adlandırılmakta olup, kısa konçlu ve az desenli yapılarıyla bilinirler. Kullanılan simli iplikler ve sade tasarım, bölgenin kültürel çeşitliliğini ve geleneksel el sanatlarının zenginliğini yansıtan özellikler arasındadır.

Görsel 46. Kuzey Makedonya Geleneksel El Örmesi Çorap Görseli ve Motif Detayları, Yüzey Alan Şeması ve Motif Detayları, Örnek 20

Örnek Sıra No:	20	Örneğin Türü:	Garaca Çorap
Tespit Edildiği Yer:	Ülke:	Yöre:	
	Kuzey Makedonya	Radoviş/Kocalı	
Çorabın Örüldüğü Tarih:	Yaklaşık 60 Yıllık	Çorabı Ören Kişi:	Bilinmiyor
Çorabın Ölçüleri:	Boy (cm):	35	En (cm): 17
			Örneğin Genel Durumu:
Kullanılan İplik Türleri:	Yün: x	Kıl: -	Pamuk: -
			Orlon (Sentetik): x
Çoraplarda Kullanılan Renkler:	Beyaz, turuncu, bordo, kırmızı, yeşil, sarı, siyah.		
Çoraplarda Kullanılan Desen ve Motifler:	Bitkisel, natüralist		
Örgü Tekniği:	5 Şiş + Tığ	Araştırmanın Yapıldığı Tarih:	Ağustos 2021
			Haziran – Temmuz 2023
Kaynak Kişi:	Saliha Camal		

Tablo 20. Kuzey Makedonya El Örmesi Çorap İnceleme Tablosu, Örnek 20

Bu el örmesi çorap, Kuzey Makedonya'nın Radoviş/Kocalı bölgesinde yaklaşık 60 yıl önce örülmüştür ve ören kişinin kimliği bilinmemektedir. “Gündelik Çorap” olarak adlandırılan bu çorap, 35 cm boyunda ve 17 cm enindedir. Yün ve sentetik iplikler kullanılarak yapılan çorabın süslemelerinde, beyaz, turuncu, bordo, kırmızı, yeşil, sarı ve siyah renkler tercih edildiği görülmektedir.

Çorabın başlık kısmı lastik şiş örgü tekniği ile örülmüş ve ilmekler kordonla bitirilmiştir. Konç kısmı ve diğer bölümleri düz örgü tekniği ile örülmüştür. Çorabın yüzeyi, bitkisel ve natüralist motiflerle süslenmiştir; özellikle burun kısmında çilek çiçeği motifleri ve ayak üstünde natüralist, açılmamış tomurcuklar ve çiçekler dikkat çekmektedir. Konç kısmının yarısından itibaren kullanılan siyah ve gümüş yaldız karışımı iplik, çoraba estetik bir zenginlik katmıştır.

Bu çorap, gündelik kullanım için tasarlanmış olmasına rağmen, detaylı motifleri ve yaldızlı iplik kullanımıyla görsel bir çekicilik sunar. Çorabın tasarımı, bölgenin kültürel çeşitliliğini ve geleneksel el sanatlarının zarafetini yansıtmaktadır.

Görsel 47. Kuzey Makedonya Geleneksel El Örmesi Çorap Görseli ve Motif Detayları, Yüzey Alan Şeması ve Motif Detayları, Örnek 21

Örnek Sıra No:	21	Örneğin Türü:				Çeyizlik çorap			
Tespit Edildiği Yer:	Ülke:					Yöre:			
	Kuzey Makedonya					Radoviş/Alikoç			
Çorabın Örüldüğü Tarih:	Yaklaşık 40 Yıllık				Çorabı Ören Kişi:			Hatice Derviş	
Çorabın Ölçüleri:	Boy (cm):		38		En (cm):	16	Örneğin Genel Durumu:		Sağlam
Kullanılan İplik Türleri:	Yün:	x	Kıl:	-	Pamuk:	x	Orlon (Sentetik):		x
Çoraplarda Kullanılan Renkler:			Beyaz, turuncu, bordo, kırmızı, yeşil, sarı, siyah.						
Çoraplarda Kullanılan Desen ve Motifler:			Bitkisel, natüralist						
Örgü Tekniği:	5 Şiş		Araştırmanın Yapıldığı Tarih:					Ağustos 2021	
								Haziran – Temmuz 2023	
Kaynak Kişi:	Hatice Derviş								

Tablo 21. Kuzey Makedonya El Örmesi Çorap İnceleme Tablosu, Örnek 21

Bu el örmesi çorap, Kuzey Makedonya'nın Radoviş/Alikoç bölgesinde yaklaşık 40 yıl önce Hatice Derviş tarafından örülmüş olup, “Çeyizlik Çorap” olarak adlandırılmıştır. Çorap, 38 cm boyunda ve 16 cm enindedir. Pamuk, yün ve orlon sentetik iplikler kullanılarak yapılmış olup, beyaz, turuncu, bordo, kırmızı, yeşil, sarı ve siyah renkler içermektedir.

Çorabın başlık kısmında ilmekler basit bir teknikle bitirilmiş olup, başlık ve koncun başlığa doğru üçte birlik kısmı lastik örgü ile yapılmıştır. Çorabın geri kalan kısmı ise düz şiş örgü ile tamamlanmıştır. Çeyizlik olarak değerlendirilen bu çorap, püsküllerle süslenmiş olup, bölgenin kültürel çeşitliliğini ve zenginliğini yansıtmaktadır. Burun kısmında çilek çiçeği olarak isimlendirilen süslemeler bulunmakta olup, bitkisel ve natüralist motiflerle, geometrik formların hakimiyeti altında süslenmiştir. Motifler, yatay ve simetrik bir kompozisyon oluşturarak, kalın ve ince bantlar halinde yan yana tekrarlanmıştır. Bu çorap, Kuzey Makedonya'nın kültürel karmaşıklığını ve geleneksel el sanatlarının zarafetini gözler önüne sermektedir.

Görsel 48. Kuzey Makedonya Geleneksel El Örmesi Çorap Görseli ve Motif Detayları, Yüzey Alan Şeması ve Motif Detayları, Örnek 22

Örnek Sıra No:	22	Örneğin Türü:	Gelin Çorabı
Tespit Edildiği Yer:	Ülke:		Yöre:
	Kuzey Makedonya		Radoviş/Kocalı
Çorabın Örüldüğü Tarih:	Yaklaşık 45 Yıllık	Çorabı Ören Kişi:	Hatice Derviş
Çorabın Ölçüleri:	Boy (cm):	34	En (cm): 16
Örneğin Genel Durumu:		Yıpranmış	
Kullanılan İplik Türleri:	Yün:	-	Kıl: -
		Pamuk:	-
		Orlon (Sentetik):	x
Çoraplarda Kullanılan Renkler:	Gri, yeşil, sarı, siyah.		
Çoraplarda Kullanılan Desen ve Motifler:	Bitkisel, Geometrik		
Örgü Tekniği:	5 Şiş	Araştırmanın Yapıldığı Tarih:	Ağustos 2021
			Haziran – Temmuz 2023
Kaynak Kişi:	Hatice Derviş		

Tablo 22. Kuzey Makedonya El Örmesi Çorap İnceleme Tablosu, Örnek 22

Bu el örmesi çorap, Kuzey Makedonya'nın Radoviş/Kocalı bölgesinde tespit edilmiş olup, yaklaşık 45 yıl önce Hatice Derviş tarafından örülmüştür. “Gündelik Çorap” olarak adlandırılan bu model, 34 cm boyunda ve 16 cm enindedir. Yapımında yün ve simli sentetik iplikler tercih edilmiş olup, gri, yeşil, sarı ve siyah renkler kullanılmıştır. Örgü tekniği olarak beş şiş yöntemi benimsenmiştir.

Çorabın tüm bölümleri düz örgü tekniği ile tamamlanmış, başlık kısmında ilmekler zincir tekniği ile sonlandırılmıştır. Konç kısımlarında lastik yerine, uzun bırakılan iplikler tığlarla örülüp, çorap giyildikten sonra bağlanarak çorabın ayağa oturması sağlanmıştır. “Gündelik çorap” olarak tabir edilen bu model, Anadolu'da “göz motifi”, yörede ise “baklavali” olarak adlandırılan motiflerle süslenmiştir. Ayrıca, zemin rengi tamamen gümüş yaldızlı iplikten oluşmakta, motiflerde ise gümüş ve altın yaldızlı iplikler ile siyah ve yeşil iplikler kullanılarak estetik bir zenginlik sunulmuştur.

Bu çorap, özellikle Kuzey Makedonya'daki Türk toplulukları arasında yeni gelinler tarafından tercih edilmekte olup, gündelik kullanım için uygun bir estetik ve işlevsellik sunmaktadır.

Görsel 49. Kuzey Makedonya Geleneksel El Örmesi Çorap Görseli ve Motif Detayları, Yüzey Alan Şeması ve Motif Detayları, Örnek 23

Örnek Sıra No:	23	Örneğin Türü:	Gelin Çorabı
Tespit Edildiği Yer:	Ülke:	Yöre:	
	Kuzey Makedonya	Radoviş/Kılavuzlu	
Çorabın Örüldüğü Tarih:	Yaklaşık 35 Yıllık	Çorabı Ören Kişi:	Kadriye Elmazova
Çorabın Ölçüleri:	Boy (cm):	34	En (cm): 17
			Örneğin Genel Durumu: Yıpranmış
Kullanılan İplik Türleri:	Yün : - Kıl: - Pamuk: -	Orlon (Sentetik):	x
Çoraplarda Kullanılan Renkler:	lacivert, pembe, kırmızı, yeşil, sarı, gri, yıldız.		
Çoraplarda Kullanılan Desen ve Motifler:	Bitkisel, Geometrik		
Örgü Tekniği:	5 Şiş	Araştırmanın Yapıldığı Tarih:	Ağustos 2021
			Haziran – Temmuz 2023
Kaynak Kişi:	Satiye Züberova		

Tablo 23. Kuzey Makedonya El Örmesi Çorap İnceleme Tablosu, Örnek 23

Bu el örmesi çorap, Kuzey Makedonya'nın Radoviş/Kılavuzlu bölgesinde yaklaşık 35 yıl önce Kadriye Elmazova tarafından örülmüş olup, “Gündelik Çorap” olarak adlandırılmaktadır. Model, 34 cm boyunda ve 17 cm genişliğinde olup, yün ve sentetik iplikler kullanılarak yapılmıştır. Çorap, gri, yeşil, sarı, beyaz, lacivert, pembe, bordo, kırmızı ve yıldız gibi renkler içermektedir. Örgü tekniği olarak beş şiş kullanılmıştır.

Çorabın yüzeyinde küçük kare kutucuklar oluşturularak içerisine lacivert, pembe ve bordo gibi renkler yerleştirilmiş, çoraba dinamik bir görünüm kazandırılmıştır. Çorabın konç kısmı ve diğer bölümleri düz örgü ile örülmüş, başlık kısmındaki ilmekler zincir tekniği ile bitirilmiştir. Motifler, çorap örülürken işlenmiş olup, bitkisel ve natüralist motiflerle süslenmiştir. Baklava motifleri içerisinde farklı renklerde geometrik olarak bir tür kalp motifini andıran süslemeler yatay ve simetrik bir kompozisyon oluşturularak, kalın ve ince bantlar halinde simetrik olarak tekrarlanmıştır.

Çorabın tasarımı, bölgenin kültürel çeşitliliğini ve geleneksel el sanatlarını yansıtan bir örnek olarak kabul edilmektedir.

Görsel 50. Kuzey Makedonya Geleneksel El Örmesi Çorap Görseli ve Motif Detayları, Yüzey Alan Şeması ve Motif Detayları, Örnek 24

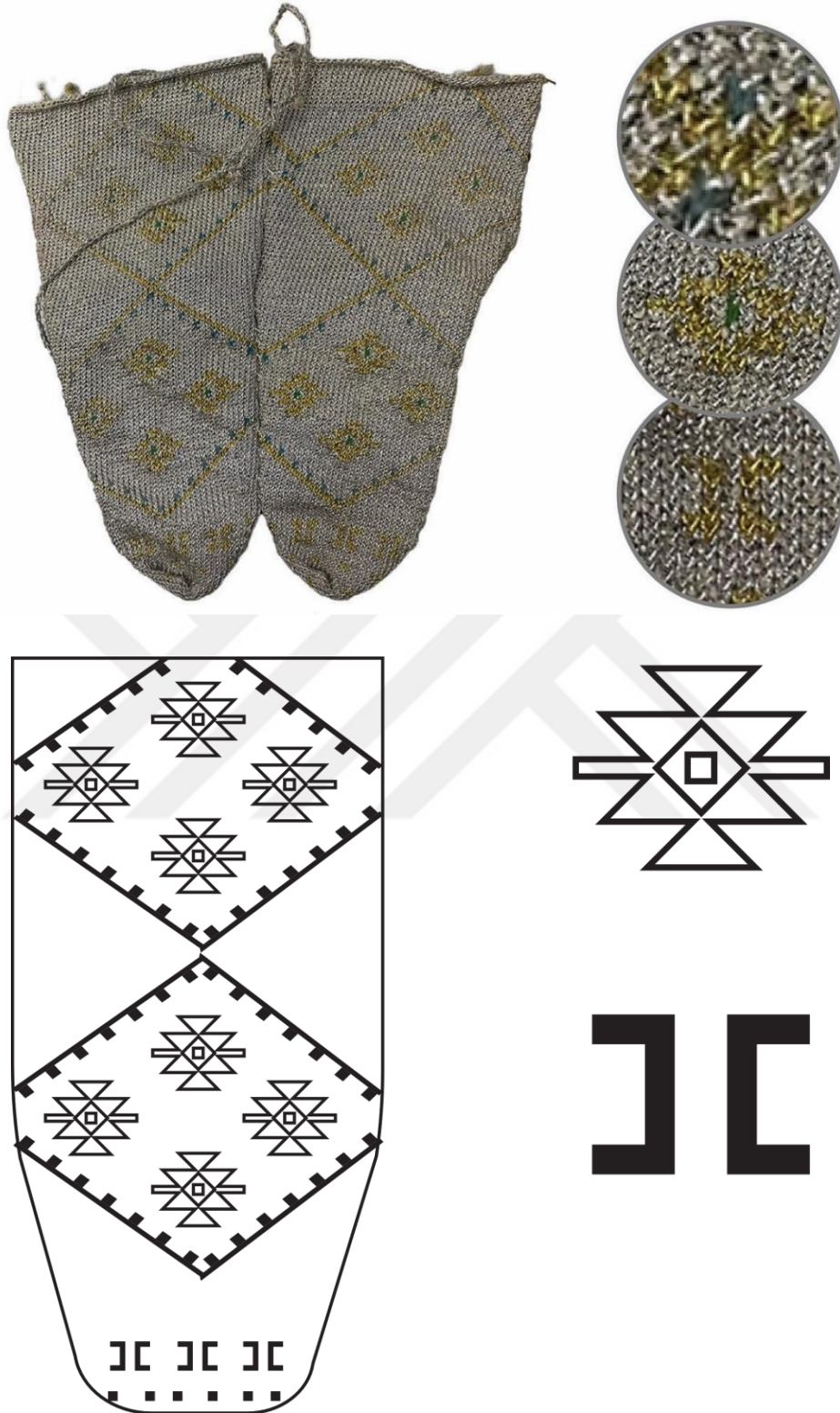
Örnek Sıra No:	24	Örneğin Türü:	Nakışlı İşlemeli Çorap
Tespit Edildiği Yer:	Ülke:		Yöre:
	Kuzey Makedonya		Üsküp / Eski Osmanlı Çarşısı
Çorabın Örüldüğü Tarih:	Yaklaşık 40 Yıllık	Çorabı Ören Kişi:	Bilinmiyor
Çorabın Ölçüleri:	Boy (cm):	29	En (cm): 16
			Örneğin Genel Durumu:
Kullanılan İplik Türleri:	Yün:	x	Kıl: -
			Pamuk: -
Çoraplarda Kullanılan Renkler:	Beyaz, sarı, pembe, yeşil, kahverengi		
Çoraplarda Kullanılan Desen ve Motifler:	Geometrik		
Örgü Tekniği:	5 Şiş + Tığ	Araştırmanın Yapıldığı Tarih:	Ağustos 2021
			Haziran – Temmuz 2023
Kaynak Kişi:	Adnan Berisha		

Tablo 24. Kuzey Makedonya El Örmesi Çorap İnceleme Tablosu, Örnek 24

Bu çorap örneği, Kuzey Makedonya'nın örme kültüründe “Nakışlı, İşlemeli Çoraplar” olarak adlandırılmaktadır ve genellikle kahverengi yün iplikle desensiz olarak örülmüştür. Yörede desensiz olarak örülen çorapların bazıları, süsleme unsuru olarak sonradan işlenen motiflerle zenginleştirilmiştir. Bu süslemeler, Kanaviçe tekniğini andıran iğne veya tığ işiyle yüzeye eklenmiş veya tığla örülerek oluşturulan 3-5 iplik kullanılarak zemine dikilmiş ve pullarla süslenmiştir.

Bu tür desenler, örgü çoraplara sonradan eklenmiş olup, kullanıma bağlı olarak çabuk deforme olabilmektedir. Bu yüzden, bu tarz örnekler genellikle günümüze kadar ulaşamamış, sadece çeyiz olarak sandıklarda saklanan örnekler günümüze kadar gelmiştir. İncelenen çorap örneklerinde bu tarzda örneklerine az da olsa rastlanmıştır.

Diğer çorap örneklerine göre daha kısa örülen bu çoraplar, genellikle ayak bileğinin hemen üstünde biten bir ölçüye sahip olmaktadır. Bu özellik, onları patik ve çorap arasında bir yere konumlandırmaktadır. Bu çoraplar, bölgenin geleneksel el sanatlarının zarif bir yansıması olarak kabul edilmekte olup, kültürel mirası gözler önüne sermektedir.

Görsel 51. Kuzey Makedonya Geleneksel El Örmesi Çorap Görseli ve Motif Detayları, Yüzey Alan Şeması ve Motif Detayları, Örnek 25

Örnek Sıra No:	25	Örneğin Türü:	Gelin Çorabı
Tespit Edildiği Yer:	Ülke:	Yöre:	
	Kuzey Makedonya	Radoviş/Kılavuzlu	
Çorabın Örüldüğü Tarih:	Yaklaşık 30 Yıllık	Çorabı Ören Kişi:	Kadriye Elmazova
Çorabın Ölçüleri:	Boy (cm):	34	En (cm): 17
			Örneğin Genel Durumu:
			Sağlam
Kullanılan İplik Türleri:	Yün:	-	Kıl: - Pamuk: -
			Orlon (Sentetik): x
Çoraplarda Kullanılan Renkler:	Gri, yaldız, sarı, yeşil.		
Çoraplarda Kullanılan Desen ve Motifler:	Bitkisel, Geometrik		
Örgü Tekniği:	5 Şiş	Araştırmanın Yapıldığı Tarih:	Ağustos 2021
			Haziran – Temmuz 2023
Kaynak Kişi:	Satiye Züberova		

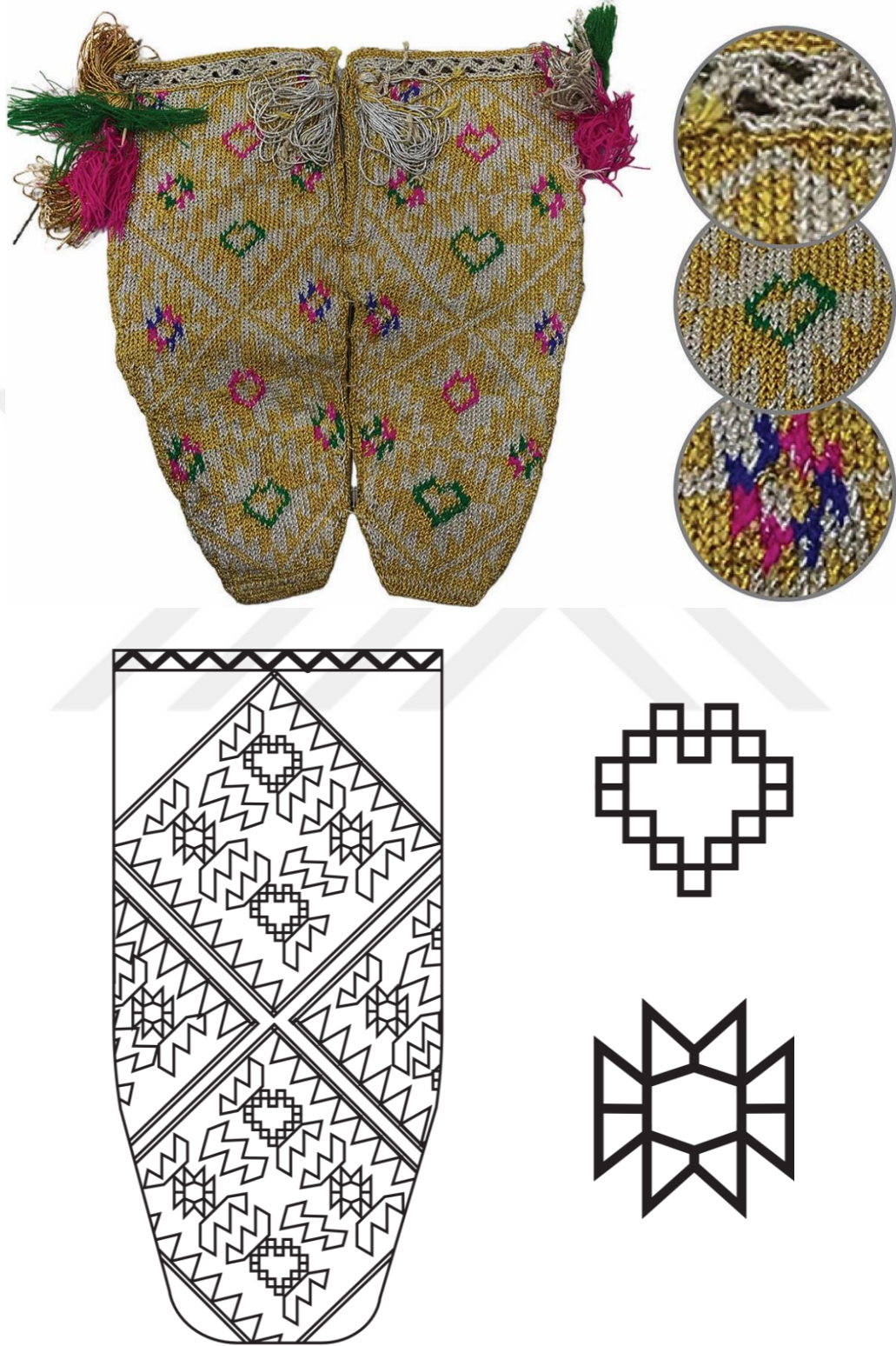
Tablo 25. Kuzey Makedonya El Örmesi Çorap İnceleme Tablosu, Örnek 25

Bu el örmesi çorap, Kuzey Makedonya'nın Radoviş/Kılavuzlu bölgesinde Kadriye Elmazova tarafından yaklaşık 30 yıl önce örülmüştür ve “Gündelik Çorap” olarak adlandırılmaktadır. Çorap, 34 cm boyunda ve 17 cm genişliğinde olup, yün ve simli sentetik iplikler kullanılarak gri, sarı ve yeşil renklerde yapılmıştır. Beş şiş örgü tekniği kullanılarak örülen çorabın tüm bölümleri düz örgü ile tamamlanmış, başlık kısmındaki ilmekler zincir tekniği ile bitirilmiştir.

Çorap, Anadolu'da yıldız motifleri olarak bilinen desenlerle süslenmiş, bu motifler tüm yüzeyi dört farklı şekilde kaplayacak biçimde kullanılmıştır. Konçlarda lastik bulunmamakta, uzun bırakılan ve tığlarla örülen iplikler, çorap giyildikten sonra bağlanarak çorabın ayağa oturması sağlanmaktadır. Gelin çorabı olarak da kullanılan bu model, diğer örneklerle göre daha az renkli ve az desenli olup, genellikle Kuzey Makedonya'da Türklerin yaşadığı bölgelerde yeni evlenen kadınlar tarafından tercih edilmektedir.

Çorabın zemin rengi tamamen gümüş yaldızlı iplikten oluşmakta olup, gümüş ve altın yaldızlı iplikler ile siyah ve yeşil iplikler de desen oluşturmak için

kullanılmaktadır.

Görsel 52. Kuzey Makedonya Geleneksel El Örmesi Çorap Görseli ve Motif Detayları, Yüzey Alan

Şeması ve Motif Detayları, Örnek 26

Örnek Sıra No:	26	Örneğin Türü:	Gelin Çorabı
Tespit Edildiği Yer:	Ülke:		Yöre:
	Kuzey Makedonya		Üsküp / Eski Osmanlı Çarşısı
Çorabın Örüldüğü Tarih:	Yaklaşık 30 Yıllık		Çorabı Ören Kişi:
			Bilinmiyor
Çorabın Ölçüleri:	Boy (cm):	34	En (cm): 18
			Örneğin Genel Durumu:
			Sağlam
Kullanılan İplik Türleri:	Yün:	x	Kıl: - Pamuk: - Orlon (Sentetik): x
Çoraplarda Kullanılan Renkler:	Mavi, yeşil, sarı, yıldız, gri, pembe.		
Çoraplarda Kullanılan Desen ve Motifler:	Bitkisel, Geometrik		
Örgü Tekniği:	5 Şiş	Araştırmanın Yapıldığı Tarih:	Ağustos 2021
			Haziran – Temmuz 2023
Kaynak Kişi:	Adnan Berisha		

Tablo 26. Kuzey Makedonya El Örmesi Çorap İnceleme Tablosu, Örnek 26

Bu el örmesi çorap, yaklaşık 30 yıl önce Kuzey Makedonya'nın Üsküp şehrindeki Eski Osmanlı Çarşısı bölgesinde tespit edilmiştir. Ören kişinin kimliği bilinmeyen bu çorap, “Gelin Çorabı” olarak adlandırılmakta olup, 34 cm boyunda ve 18 cm genişliğindedir. Yün ve simli sentetik iplikler kullanılarak örülen çorap, mavi, yeşil, sarı, yıldız, gri ve pembe renkleri içermektedir. Beş şiş tekniğiyle örülmüş olan çorap, başlık kısmında ilmekler geriye bükümlü tekniğiyle bitirilmiştir.

Çorabın yüzeyi, diğer örneklerden farklı olarak, küçük kare formlu kutucuklar oluşturularak tasarlanmıştır. Bu kutucuklar içerisine lacivert, pembe, bordo, kırmızı, yeşil ve sarı renkleri yerleştirilmiş, böylece yüzeyde dinamik bir hareket oluşturulmuştur. Çorabın tümü düz örgü tekniğiyle örülmüş olup, bitkisel ve geometrik motiflerle süslenmiştir. Bu motifler, çorabın tasarımına estetik bir zenginlik katmaktadır.

Çorap, genellikle yeni gelinler tarafından giyilmekte ve gündelik kullanım için ideal olup, Kuzey Makedonya'nın kültürel mirasını ve geleneksel el sanatlarının zarafetini yansıtmaktadır. Kaynak kişi Adnan Berisha, Eski Osmanlı Çarşısı'nda bu tür

ürünleri halktan toplayarak satışını gerçekleştirmektedir.

Görsel 53. Kuzey Makedonya Geleneksel El Örmesi Çorap Görseli ve Motif Detayları, Yüzey Alan Şeması ve Motif Detayları, Örnek 27

Örnek Sıra No:	27	Örneğin Türü:	Garaca Çorap							
Tespit Edildiği Yer:	Ülke:			Yöre:						
	Kuzey Makedonya			Üsküp / Eski Osmanlı Çarşısı						
Çorabın Örüldüğü Tarih:	Yaklaşık 60 Yıllık		Çorabı Ören Kişi:			Bilinmiyor				
Çorabın Ölçüleri:	Boy (cm):	34	En (cm):	18	Örneğin Genel Durumu:			Sağlam		
Kullanılan İplik Türleri:	Yün:	x	Kıl:	-	Pamuk:	-	Orlon (Sentetik):	x		
Çoraplarda Kullanılan Renkler:			Lacivert, yeşil, bordo, kırmızı, mavi, kahverengi.							
Çoraplarda Kullanılan Desen ve Motifler:			Geometrik							
Örgü Tekniği:	5 Şiş	Araştırmanın Yapıldığı Tarih:			Ağustos 2021					
					Haziran – Temmuz 2023					
Kaynak Kişi:	Adnan Berisha									

Tablo 27. Kuzey Makedonya El Örmesi Çorap İnceleme Tablosu, Örnek 27

Bu el örmesi çorap, Kuzey Makedonya'nın Üsküp şehrindeki Eski Osmanlı Çarşısı bölgesinde bulunmuş olup, bu bölgede örülüp örülmediği kesin olarak bilinmemektedir. Bu tür çorapların genellikle Arnavutlardan alındığı bilgisi, kaynak kişi Adnan Berisha tarafından aktarılmıştır. “Akça Çorap” olarak adlandırılan bu örneğin, yaklaşık 60 yıl önce örüldüğü tahmin edilmekte olup, 34 cm boyunda ve 18 cm genişliğinde olduğu görülmektedir. Yün ve sentetik iplikler kullanılarak yapılan çorap, lacivert, yeşil, bordo, yıldız, kırmızı, mavi ve kahverengi renklerde süslemeler içermektedir. Beş şiş teknikle örülen çorap, geometrik ve bitkisel motiflerle süslenmiş olup, yüzeyde yatay zikzak motifleri gibi su yoluna benzer motifleriyle de dikkat çekmektedir.

Çorabın konç ve ayak üstü bölgeleri, lastik örgü tekniği olmadan düz örgü ile tamamlanmış ve bu bölgelerde motifler daha belirgin hale getirilmiştir. Çeyizlik olarak değerlendirilen bu çorap, püsküllerle süslenerek kültürel mirası yansıtan bir sanat eseri olarak kabul edilmektedir. Bu çorap, özellikle yeni evlenen kadınlar tarafından tercih edildiği bilgisi kaynak kişi tarafından aktarılmıştır.

3.1. Alan Araştırmasında Tespit Edilen Diğer Örnekler

Bu çalışma kapsamında Kuzey Makedonya’da tespit edilen 39 adet çorap örneği arasından, detaylı teknik inceleme ve yüzey alan şeması çizimi ile incelenen 27 adet çorap, bölgedeki el örücülüğünün sanatsal ve kültürel zenginliğini gözler önüne sermektedir. Ancak, bu çalışma sadece teknik incelemelerle sınırlı kalmamakta, aynı zamanda yerel halk arasında gittikçe kaybolan bu geleneksel el sanatının, kültürel mirasın bir parçası olarak korunması gerektiğine de vurgu yapmaktadır.

Teknik incelemelere dahil edilmeyen kalan 12 adet çorap ve patik örneği, her ne kadar teknik incelemeye tabi tutulmamış olsa da görsel olarak sunulmaları bu ürünlerin sanatsal değerini göz ardı etmemek adına önemli bir adım olacaktır. Bu görseller, bölgenin zengin kültürel dokusunu yansıtan motifler ve renklerin çeşitliliğini izleyiciye aktarmakta, bu el emeği ürünlerin estetik güzelliğini ve kültürel bağlamını ön plana çıkarmaktadır.

Görsel 54. Kuzey Makedonya’da Tespit Edilen El Örmesi Çorap Örneği Altınar, 2021a

Bu çorap örneği, Kuzey Makedonya'nın geleneksel el örücülüğü tekniklerinin zengin bir ifadesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Çorabın tasarımında kullanılan renk paleti, sarı, kırmızı, yeşil ve mavi gibi parlak tonların ustaca bir araya getirilmesiyle dikkat çekmektedir. Bu renkler, genellikle bölgenin doğal çevresinden esinlenerek seçilmiş olup, yerel halkın doğaya olan yakın bağlarını sembolize etmektedir. Geometrik motifler ise, çorabın hem estetik hem de kültürel açıdan önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir. Bu motiflerin her biri, topluluğun tarihsel deneyimlerini, inançlarını ve yaşam tarzını aktaran semboller olarak işlev görmektedir. Ayrıca, çorabın üst kısmında bulunan püsküller, geleneksel giysilerde sıklıkla görülen bir süsleme ögesi olup, el işçiliğinin detaycılığını ve zanaatkârların bu süreçteki maharetini ortaya koymaktadır. Şematik bir incelenmesi yapılmamış olmasına rağmen, bu çorap, hem sanatsal hem de kültürel anlamda derin bir değere sahiptir ve bu tür geleneksel el sanatlarının korunması gerekliliğini bir kez daha vurgulamaktadır.

Görsel 55. Kuzey Makedonya'da Tespit Edilen El Örmesi Çorap Örneği Altner, 2021

Bu çorap örneği, Kuzey Makedonya'nın geleneksel el sanatlarının modernleşme sürecindeki değişimini yansıtan ilginç bir tasarım sunmaktadır. Çorabın üst kısmındaki

sade siyah renk geçişi, alt bölümdeki canlı sarı zemin üzerine yerleştirilen karmaşık ve renkli motiflerle çarpıcı bir kontrast oluşturmaktadır. Sarı zemin üzerine işlenen bu desenler, soyut ve stilize edilmiş doğa unsurlarını anımsatmaktadır. Çeşitli renklerdeki bu motifler, özellikle pembe, yeşil, mavi ve kırmızı tonlarla bezenmiş olup, geleneksel örme tekniklerine modern bir dokunuş katmaktadır. Siyah-beyaz ipliklerin kullanımı, muhtemelen hem estetik hem de işlevsel bir tercih olarak öne çıkmakta; dayanıklılığı artırırken, görsel olarak da dikkat çekici bir etki yaratmaktadır. Bu çorap, bölgedeki geleneksel motiflerin günümüz estetik anlayışıyla harmanlandığını ve bu sayede kültürel mirasın yenilikçi yollarla sürdürülebileceğini göstermektedir. Şematik bir incelemeye tabi tutulmamış olsa da, bu çorap örneği, yerel halkın sanatsal ve kültürel değerlerinin korunması ve geleceğe taşınması açısından büyük önem taşımaktadır.

Görsel 56. Kuzey Makedonya’da Tespit Edilen El Örmesi Çorap Örneği Altner, 2021

Bu çorap örneği, Kuzey Makedonya'nın geleneksel el sanatlarının teknik ve kültürel özelliklerini yansıtan önemli bir veridir. Çorabın üst kısmındaki siyah bölüm, görsel ayırım yaratırken, beyaz zemin üzerine işlenmiş çiçek motifleri belirli bir düzen içinde tekrar etmektedir. Kırmızı, yeşil, sarı ve pembe ipliklerin kullanıldığı bu

motifler, bölgenin yerel flora ile olan bağlarını yansıtan semboller olarak değerlendirilebilir. Püskül detayı ise, bu tür geleneksel ürünlerde sıklıkla karşılaşılan bir unsur olup, çorabın tarihsel ve kültürel bağlamını güçlendirmektedir. Teknik incelenmesi yapılmamış olmakla birlikte, bu çorap, daha önce detaylı olarak incelenen örneklerle benzer nitelikler taşımakta, geleneksel örme tekniklerinin ve motif kullanımının sürekliliğini göstermektedir.

Görsel 57. Kuzey Makedonya’da Tespit Edilen El Örmesi Çorap Örneği

Kaynak: Altınar, 2021

Bu çorap örneği, yakın tarihli üretimi ve sentetik ipliklerin yoğun kullanımı ile dikkat çekmektedir. Çorapta kullanılan motifler, bölgenin bitki örtüsünü yansıtan desenlerle zenginleştirilmiştir. Konç bölümünde yer alan süslemeler, Anadolu motiflerinde sıklıkla karşılaşılan su yolu desenlerine benzerlik göstermektedir. Bu tür motifler, genellikle suyun yaşam kaynağı olmasına atıfta bulunan semboller olarak değerlendirilir. Çorabın taban kısmında ise, yöreye özgü ancak tam olarak tanımlanamamış bazı süslemeler simetrik bir düzen içinde yer almakta ve tüm taban bölümünü kaplamaktadır. Bu süslemelerin kökeni ve anlamı hakkında daha fazla

bilgiye ihtiyaç duyulsa da, bu çorap, bölgenin geleneksel motiflerinin modern malzemelerle nasıl harmanlandığını gösteren önemli bir örnektir. Bu tür yakın tarihli örneklerin incelenmesi, geleneksel motiflerin çağdaş el sanatlarındaki evrimini anlamak için önemli veriler sunmaktadır.

Görsel 58. Kuzey Makedonya’da Tespit Edilen El Örmesi Çorap Örneği

Kaynak: Altınır, 2021

Bu çorap örneğinde, sentetik ipliklerin yanı sıra doğal ipliklerin de kullanıldığı düşünülmektedir. Desenlerde, Kuzey Makedonya'nın florasından esinlenen stilize çiçek motifleri ön plandadır. Kırmızı, yeşil, mavi, turuncu ve sarı tonlarının canlı bir şekilde bir araya getirildiği bu motifler, bölgenin bitki örtüsüne atıfta bulunmaktadır. Çorabın burun kısmında ise, yörede "çilek çiçeği" olarak bilinen küçük süslemeler bu örnekte de dikkat çekmektedir. Bu süslemeler, yerel bitki örtüsü ile olan ilişkiyi sembolize eden özgün desenlerdir. Sentetik ve doğal ipliklerin bir arada kullanılması, bu çorabı, geleneksel motiflerin modern malzemelerle harmanlandığı bir örnek haline getirmektedir.

Görsel 59. Kuzey Makedonya’da Tespit Edilen El Örmesi Patik Örneği

Kaynak: Altınar, 2021

Bu patik, tamamen doğal pamuk ipliklerinden örülmüş olup, mavi zemin üzerine işlenen geometrik üsluptaki bitkisel motiflerle dikkat çekmektedir. Genel süslemelerin geometrik tarzda yapıldığı bu patikte, bitkisel motifler belirli bir düzen içinde tekrarlanarak simetrik bir desen oluşturmuştur. Pamuk ipliklerin kullanımı hem geleneksel dokuma tekniklerinin sürdürülmesine hem de malzemenin yerel kaynaklarla uyumlu olmasına işaret etmektedir. Bu patik, geleneksel motiflerin modern yorumlarıyla harmanlanmış olup, kültürel zenginliği ve yerel el sanatlarının evrimini yansıtan önemli bir çalışmadır. Kuzey Makedonya’da yapılan araştırmasında çok fazla patik tespit edilememiş olmasına rağmen, patiklerde kullanılan motiflerin geometrik tarza süslemeleri olan çorap örneklerine benzedikleri, yine de çoraplar kadar detaylı bir süslemeye sahip olmadıkları tespit edilmiştir.

Görsel 60. Kuzey Makedonya’da Tespit Edilen El Örmesi Patik Örneği

Kaynak: Altınır, 2021

Bu patik örneği, kırmızı zemin üzerinde yer alan elmas şeklindeki geometrik motiflerle dikkat çekmektedir. Beyaz, mavi, sarı ve yeşil tonlarında işlenen bu motifler, simetrik bir düzen içinde yerleştirilmiş ve geleneksel örme tekniklerinin karakteristik özelliklerini yansıtmaktadır. Patiklerin ağız kısmındaki sık dokuma hem estetik hem de işlevsel bir detay olarak öne çıkmaktadır. Bu patikteki motiflerin yerleşimi ve renk kullanımı, bölgenin geleneksel örme sanatının çeşitliliğini ve özgünlüğünü ortaya koymaktadır. Bu tür örneklerin incelenmesi, yerel motiflerin nasıl şekillendiğini ve zamanla nasıl evrildiğini anlamak için önemli ipuçları sunmaktadır.

Görsel 61. Kuzey Makedonya’da Tespit Edilen El Örmesi Çorap Örneği

Kaynak: Altınır, 2021

Bu çorap, yörede damatlar tarafından giyilen özel bir örnek olup, hem görsel hem de kültürel açıdan büyük bir öneme sahiptir. Çorap, yoğun geometrik motiflerle süslenmiş ve kırmızı zemin üzerinde farklı renklerde işlenen desenlerin yatay şeritler halinde sıralanmasıyla dikkat çekmektedir. Konç kısmından buruna kadar tekrarlanan bu desenler, geleneksel örme tekniklerinin zenginliğini ve kültürel motiflerin çeşitliliğini sergilemektedir. Yörede yapılan görüşmelerde, bu çorapların belirli bir anlama sahip olmamakla birlikte, atalara ait kilim desenlerinin karmaşık bir şekilde yeniden yorumlandığı bilgisine ulaşılmıştır.

Damatların giydiği bu özel çoraplar, kirlenmemesi için Anadolu'da "tozluk" olarak bilinen bir tür giyim eşyası ile korunmaktadır. Tozluk, çorabın üzerine giyilerek hem koruma sağlar hem de bu özel çorapların geleneksel bir tören parçası olarak daha uzun süre muhafaza edilmesine olanak tanır. Bu uygulama, bölgedeki geleneklerin ve

el sanatlarının sadece estetik değil, aynı zamanda pratik bir boyutunun da olduğunu göstermektedir. Çorapların bu şekilde korunması, onların hem kültürel hem de işlevsel önemini artırmaktadır.

Görsel 62. Kuzey Makedonya’da Tespit Edilen El Örmesi Çorap Örneği

Kaynak: Altınar, 2021

Yöredeki kaynak kişilerle yapılan görüşmeler sonucunda, bu çorap örneğinde de kullanılan motiflerin belirli bir anlam taşımadığı, aksine atalarından kalan kilimlerdeki süslemelerin karmaşık bir biçimde tekrarlandığı bilgisine ulaşılmıştır. Bu durum, motiflerin rastgele ya da estetik kaygılarla seçilip uygulandığını, ancak belirgin bir sembolik anlam taşımadığını göstermektedir. Bu tür motif kullanımı, geleneksel motiflerin bazen anlamlarını yitirse bile estetik bir devamlılık içinde nasıl yaşatıldığını ve kültürel mirasın şekilsel olarak sürdürüldüğünü ortaya koymaktadır. Bu da, geleneksel sanatların zamanla nasıl evrildiği ve bireylerin bu sanatları nasıl yorumladıkları konusunda önemli bir veri sunmaktadır.

Görsel 63. Kuzey Makedonya’da Tespit Edilen El Örmesi Çorap Örneği

Kaynak: Altınır, 2021

Bu çorap örneğinde, bölgenin florasından esinlenerek seçilmiş çiçekler geometrik formda örülmüştür. Siyah zemin üzerinde belirgin şekilde öne çıkan bu çiçek motifleri, renkli ipliklerle örülerek zengin bir görsellik sunmaktadır. Burun kısmında yer alan ve daha önceki örneklerde de görülen çilek çiçeği motifi, yörede yaygın olarak kullanılan bir desen olarak karşımıza çıkmaktadır. Çorabın genelinde, yeşil, pembe, mavi ve sarı gibi canlı renkler tercih edilmiş olup, bu renkler çiçek motiflerinin geometrik formlarını daha belirgin hale getirmiştir. Bu çorap, bölgenin bitki örtüsünü geometrik süslemeler aracılığıyla yansıtan bir örnek olarak değerlendirilebilir.

Görsel 64. Kuzey Makedonya’da Tespit Edilen El Örmesi Çorap Örneği

Kaynak: Altınar, 2021

Bu çeyizlik ve hediyelik çorap, günlük kullanım için değil, özel bir anlam taşıyan ve sembolik olarak değerli olan bir parça olarak değerlendirilir. Çorabın başlık kısmında yer alan iplikler, çorabın bağlanarak saklanması sağlar, bu da onun sadece özel durumlar için saklandığını ve kullanılmadığını gösterir.

Desen açısından, çorabın alt kısmında sade ve zarif geometrik motifler hakimdir. Sarı, mavi ve siyah tonlarındaki ince detaylarla işlenmiş bu motifler, çorabın genel tasarımında dikkat çekici bir düzen oluşturur. Motiflerin çoğu küçük ve minimal bir yapıya sahip olup, belirli bir ritim içinde tekrarlanmıştır. Bu çorap, işlevselliğinden çok, estetik ve kültürel anlamı ile öne çıkan bir parçadır. Hediyelik ve çeyizlik olarak değerlendirilmesi, bu çorabın kültürel bir sembol olarak değerini artırır ve yöredeki el sanatlarının sembolik boyutunu vurgular. Çorabın özel saklama şekli ve anlamı, bu tür geleneksel ürünlerin sadece giyim değil, aynı zamanda kültürel değerler taşıyan nesneler olduğunu ortaya koymaktadır.

Görsel 65. Kuzey Makedonya’da Tespit Edilen El Örmesi Çorap Örneği

Kaynak: Altınar, 2021

Bu çorap, basit ve sade bir tasarım anlayışıyla örülmüş olup, süslemeler tamamen örgü teknikleri kullanılarak verilmiştir. Yıldız renginde tek renk iplikle işlenmiş olan çorapta, geometrik desenler çorabın genelinde tekrarlanmaktadır. Çorabın üst kısmında, ipliklerle bağlanmasını sağlayan bir özellik bulunmakta, bu da çorabın kolayca giyilip çıkarılmasını sağlamaktadır.

Yörede yapılan görüşmelere göre, bu çoraplar gelinler tarafından özellikle günlük kullanım için tercih edilmektedir. Günlere, pazara veya benzeri sosyal etkinliklere giderken giyilen bu çoraplar, sade tasarımı ve işlevselliği ile öne çıkmaktadır. Tek renk kullanımı, çorabın zarif ve mütevazı bir görünüm kazanmasını sağlamaktadır.

BÖLÜM 4: BULGULAR VE TESPİTLER

Bu çalışmada, Kuzey Makedonya'nın geleneksel el örgüsü çoraplarına dair bir inceleme gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın temel amacı, bu çorapların kültürel miras içindeki yerini daha iyi anlamak ve bu zengin geleneği gelecek nesillere aktarmaktır. İnceleme süreci boyunca, çorapların yapıldığı malzemelerden, kullanılan desen ve motif türlerine kadar pek çok faktör derinlemesine incelenmiştir. Bu incelemelerden elde edilen bilgiler ışığında, Kuzey Makedonya'daki farklı bölgelerde tespit edilen çorap örneklerinin yaşları, renkleri, hammaddeleri, üretildikleri bölgeler ve fiziksel özellikleri değerlendirilmiştir.

Çalışmanın başında, çorap örneklerinin tespit edildiği yerler, bu örnekleri sağlayan kaynak kişiler, çorapların örüldüğü tarihler ve bu çorapları ören kişilere ilişkin veriler bir tablo halinde sunulmuştur. Bu tablo, çalışmanın dayandığı temel verileri özetlemekte ve inceleme sonuçlarının hangi örnekler üzerinden yapıldığını göstermektedir. Tablo 28.'de, her bir çorap örneğinin nerede bulunduğu, kim tarafından örüldüğü ve yaklaşık olarak ne zaman yapıldığı bilgileri yer almaktadır. Bu bilgiler, geleneksel el sanatlarının korunmasında ve bu zanaatın kökenlerine dair daha iyi bir anlayış geliştirilmesinde kritik bir rol oynamaktadır.

Tabloyu takiben, çalışmanın farklı başlıkları altında yapılan incelemeler detaylandırılmıştır. İlk olarak, çorap örneklerinin yaşlarına dair bir dağılım incelemeleri yapılmıştır. Bu incelemeler, çorapların tarihsel sürekliliğini ve bu el sanatlarının zaman içinde nasıl korunduğunu anlamak için önemlidir. Ardından, renk dağılımı incelenmiştir ve çoraplarda kullanılan renklerin çeşitliliği ile bu renklerin kültürel olarak ne anlama geldiği üzerinde durulmuştur.

Hammadde incelemesi, çorap üretiminde kullanılan yün, pamuk ve sentetik ipliklerin dağılımını ortaya koymuştur. Bu inceleme, her bir malzemenin geleneksel çorap üretimindeki rolünü ve bu malzemelerin tercih edilme nedenlerini açıklamaktadır. Coğrafi dağılımlara dair veriler ise çorapların üretildiği bölgeleri incelemiştir, bu bölgelerin geleneksel el sanatları üretimindeki önemini vurgulamıştır.

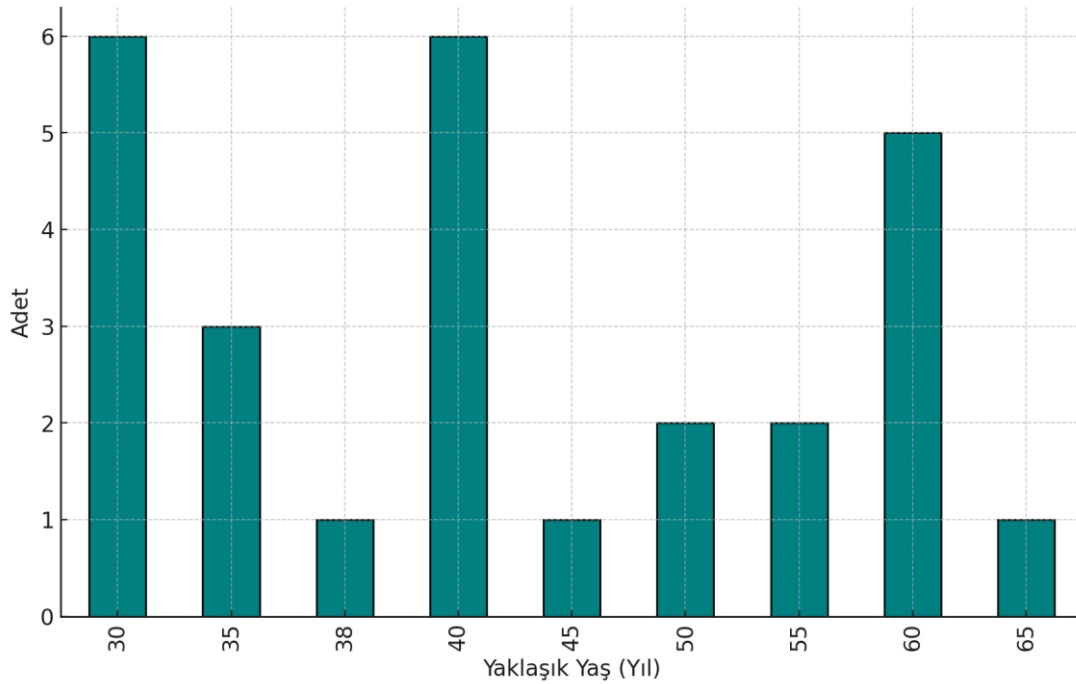
Fiziksel boyutların incelendiği en-boy dağılımı, çorapların boyutlarının nasıl bir

standarda sahip olduğunu ve bu ölçülerin üretim teknikleri ile ilişkisini değerlendirmiştir. Son olarak, çoraplarda kullanılan desen ve motif türleri incelenmiş; bu motiflerin estetik ve sembolik değerleri ile toplum üzerindeki etkileri üzerine bir değerlendirme yapılmıştır.

Örnek Sıra No	Tespit Edildiği Yer	Kaynak Kişi	Çorabın Örüldüğü Tarih	Çorabı Ören Kişi
1	Radoviş/Kocali	Emine Derviş	Yaklaşık 40 Yıllık	Emine Derviş
2	Üsküp / Eski Osmanlı Çarşısı	Adnan Berisha	Yaklaşık 38 Yıllık	Bilinmiyor
3	Radoviş/Kocali	Emine Derviş	Yaklaşık 40 Yıllık	Emine Derviş
4	Radoviş/Kocali	Emine Derviş	Yaklaşık 50 Yıllık	Emine Derviş
5	Tetova (Kalkandelen)	Kadriye Elmazova	Yaklaşık 35 Yıllık	Bilinmiyor
6	Tetova (Kalkandelen)	Kadriye Elmazova	Yaklaşık 30 Yıllık	Bilinmiyor
7	Radoviş/Kılavuzlu	Satiye Züberova	Yaklaşık 30 Yıllık	Bilinmiyor
8	Radoviş/Alikoç	Abdurrahim Ali	Yaklaşık 35 Yıllık	Bilinmiyor
9	Radoviş/Kocali	Saliha Camal	Yaklaşık 60 Yıllık	Safiye Camal
10	Radoviş/Kocali	Emine Derviş	Yaklaşık 55 Yıllık	Meryem Derviş
11	Radoviş/Kocali	Saliha Camal	Yaklaşık 60 Yıllık	Bilinmiyor
12	Tetova (Kalkandelen)	Kadriye Elmazova	Yaklaşık 65 Yıllık	Bilinmiyor
13	Radoviş/Kocali	Emine Derviş	Yaklaşık 50 Yıllık	Bilinmiyor
14	Tetova (Kalkandelen)	Kadriye Elmazova	Yaklaşık 60 Yıllık	Bilinmiyor
15	Radoviş/Kocali	Emine Derviş	Yaklaşık 55 Yıllık	Bilinmiyor
16	Radoviş/Kılavuzlu	Satiye Züberova	Yaklaşık 30 Yıllık	Bilinmiyor
17	Radoviş/Kılavuzlu	Satiye Züberova	Yaklaşık 30 Yıllık	Bilinmiyor
18	Radoviş/Kılavuzlu	Satiye Züberova	Yaklaşık 40 Yıllık	Bilinmiyor
19	Radoviş/Kocali	Hatice Derviş	Yaklaşık 40 Yıllık	Bilinmiyor
20	Radoviş/Kocali	Saliha Camal	Yaklaşık 60 Yıllık	Bilinmiyor
21	Radoviş/Kocali	Hatice Derviş	Yaklaşık 40 Yıllık	Hatice Derviş
22	Radoviş/Kocali	Hatice Derviş	Yaklaşık 45 Yıllık	Hatice Derviş
23	Radoviş/Kılavuzlu	Satiye Züberova	Yaklaşık 35 Yıllık	Satiye Züberova
24	Üsküp / Eski Osmanlı Çarşısı	Adnan Berisha	Yaklaşık 40 Yıllık	Bilinmiyor
25	Radoviş/Kılavuzlu	Satiye Züberova	Yaklaşık 30 Yıllık	Satiye Züberova
26	Üsküp / Eski Osmanlı Çarşısı	Adnan Berisha	Yaklaşık 30 Yıllık	Bilinmiyor
27	Üsküp / Eski Osmanlı Çarşısı	Adnan Berisha	Yaklaşık 60 Yıllık	Bilinmiyor

Tablo 28. Kuzey Makedonya'daki Geleneksel El Örgüsü Çorap Örneklerinin Tespit Edildiği Yerler, Kaynak Kişiler ve Örülme Tarihleri

4.1. Çorap Örneklerinin Yaş Dağılımı Grafiği

Görsel 66. Çorap Yaklaşık Yaşlarına Göre Adet Dağılım Grafiği

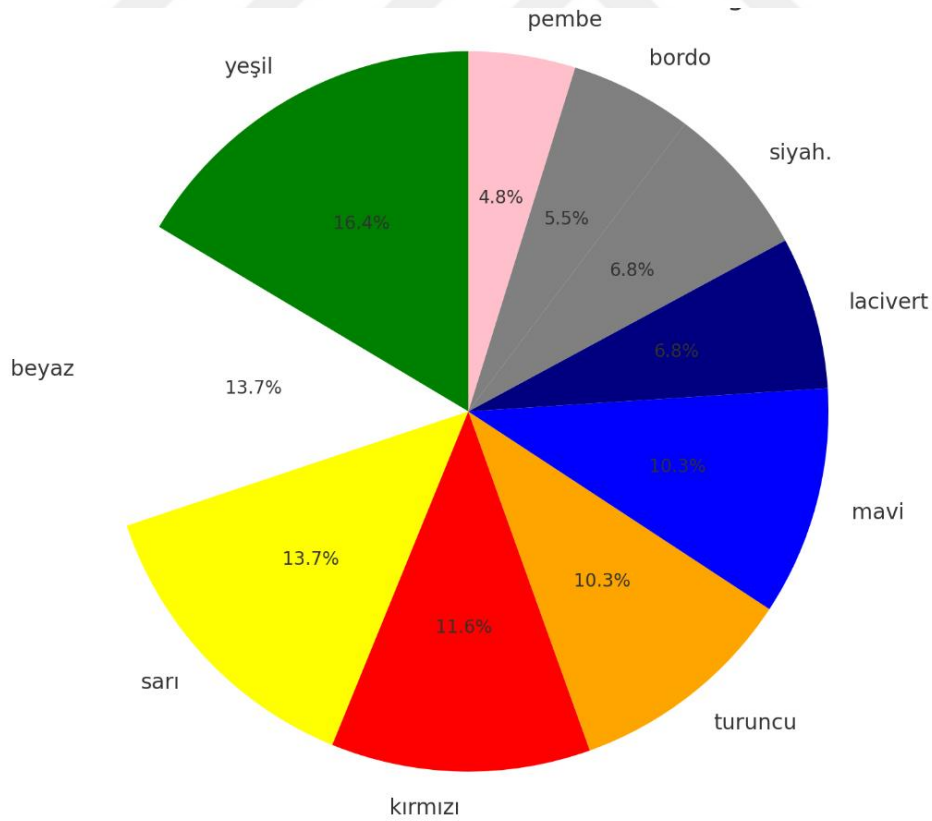
Grafikte, farklı yaş gruplarına göre kişilerin dağılımını gösteren bir çubuk grafik yer alıyor. X ekseninde yaklaşık yaş grupları (30, 35, 38, 40, 45, 50, 55, 60, 65) ve Y ekseninde bu yaş gruplarına ait frekanslar gösteriliyor. Toplamda 27 adet kişi bulunmakta ve en yüksek frekansa sahip yaş grupları 30 ve 40 yaş grupları olup, her ikisi de 6 adet kişi ile temsil edilmektedir. 35 yaş grubunda 3, 50 ve 55 yaş gruplarında ise 2 adet kişi bulunmaktadır. 60 yaş grubunda 5 kişi yer alırken, en düşük frekanslar ise 38, 45 ve 65 yaş gruplarında olup her biri yalnızca 1 adet kişiyi içermektedir. Grafik, özellikle 30 ve 40 yaş gruplarının diğer yaş gruplarına göre daha kalabalık olduğunu, buna karşın 38, 45 ve 65 yaş gruplarının daha az temsil edildiğini göstermektedir. Bu dağılım, 30-40 yaş aralığında yoğun bir yığılma olduğunu ve yaş ilerledikçe bu yığılmanın azaldığını işaret etmektedir.

Çorapların yaş dağılımının, Kuzey Makedonya'nın el örgüsü çoraplarının geçmişini ve kültürel mirasını aydınlatmaya yönelik değerli veriler sunmaktadır. Bu inceleme, elde edilen verilere dayanarak çorapların yaklaşık olarak kaç yıllık olduklarını belirlemektedir. Gösterilen grafik, çorapların en yaygın olarak rastlanan

yaş aralıklarını ve bu kültürel mirasın zaman içindeki sürekliliğini sergilemektedir. El örgüsü çorapların yaşlarına göre, bu geleneksel el sanatının nesilden nesile aktarılmakta olduğunu gösteren bir yansıma olarak kabul edilmektedir.

Kuzey Makedonya'nın özellikle Radoviş, Kocali ve Tetova gibi bölgelerinden toplanan çorap örnekleri üzerinden yapılan bu çalışma, çorapların örüldüğü tarihlerin yaklaşık olarak hesaplanmasını sağlamaktadır. Bu hesaplamalar, çorapların kültürel öneminin yanı sıra, kullanılan malzemelerin ve örgü tekniklerinin zaman içindeki evrimini de ortaya koymaktadır. İnceleme sonuçları, çorapların 30 ile 60 yıl arasında değişen yaş gruplarında yoğunlaşmış olduklarını göstermektedir. Bu bulgular, belirli dönemlerdeki örgü tekniklerinin ve motiflerin popülerliğinin anlaşılmasında kritik bir rol oynamaktadır.

4.2. Çorap Örneklerinin Renk Dağılım Grafiği

Görsel 67. Çoraplarda En Sık Kullanılan Renklerin Pasta Grafiği

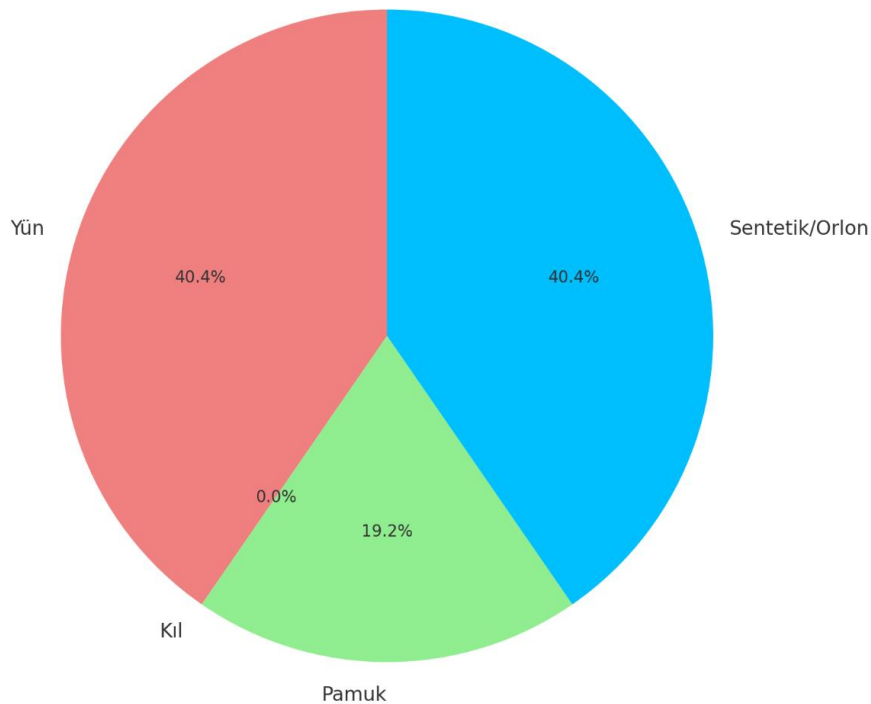
Kuzey Makedonya'daki geleneksel el örgüsü çoraplarda yapılan renk dağılımı tablosu, birkaç önemli bulguyu ortaya koymaktadır:

Hâkim Renkler: Pasta grafiği, geleneksel çorap tasarımlarında bazı renklerin çok daha yaygın olduğunu göstermektedir. Beyaz, kırmızı ve yeşil gibi renkler sıklıkla karşımıza çıkmakta, bu durum kültürel tercihler veya tarihsel olarak boyaların ve malzemelerin erişilebilirliğini yansıtıyor olabilir.

Renk Çeşitliliği: Çoraplarda kullanılan en popüler 10 renkin frekansını gösteren bar grafiği, bazı renklerin diğerlerine göre açıkça tercih edildiğini vurgulamakla birlikte, kullanılan renkler arasında bir çeşitlilik olduğunu göstermektedir. Bu çeşitlilik, belirli dönemlerde veya bölgelerde örgü teknikleri ve motiflerle ilişkili olabilir.

Bu bulgular, Kuzey Makedonya'nın zengin tekstil geçmişine ve el sanatlarına olan bağlılığını gözler önüne sermekte, aynı zamanda bu geleneksel ürünlerin modern koruma ve tanıtım çabaları için de değerli bilgiler sağlamaktadır.

4.3. Çorap Örneklerinin Hammadde Dağılım Grafiği

Görsel 68. Çoraplarda Kullanılan Hammaddelerin Dağılımı

Yapılan incelemede, Kuzey Makedonya'nın geleneksel el örgüsü çoraplarında kullanılan hammaddelerin dağılımı incelenmiştir. Grafik, hammaddelerin kullanım oranlarını yüzde olarak göstermektedir. İnceleme sonucunda elde edilen bulgular şu şekildedir:

Yün: Yün, çorap üretiminde en çok tercih edilen malzeme olup, toplam 21 çorapta kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu durum, yünün dayanıklılığı, ısı yalıtımı ve geleneksel üretimdeki önemi nedeniyle tercih edildiğini göstermektedir.

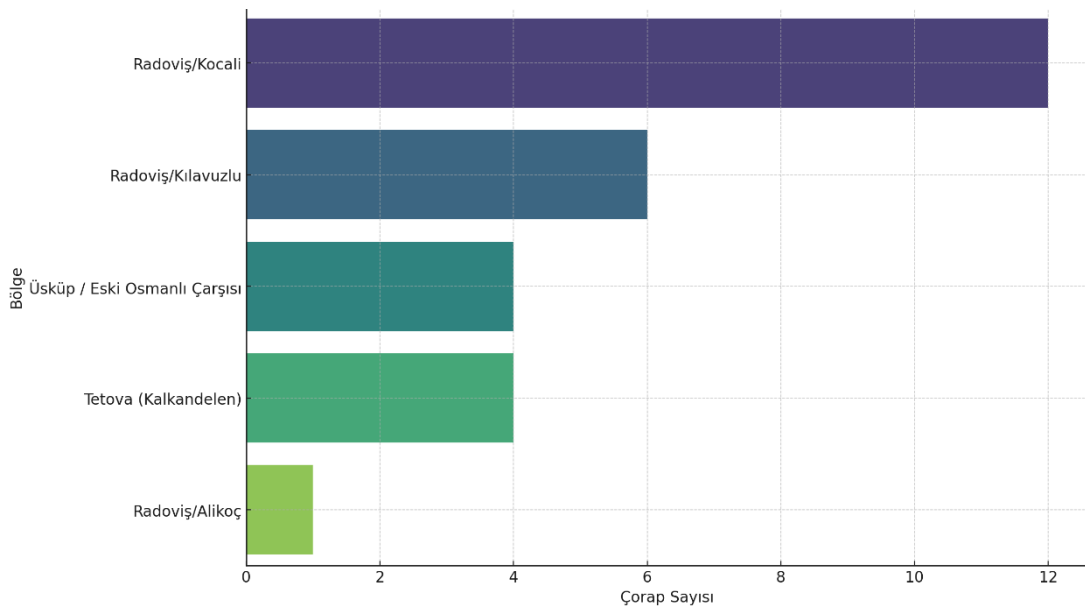
Pamuk: Pamuk, toplam 10 çorapta kullanılmıştır. Pamuk, özellikle hafifliği ve cilt dostu olması nedeniyle tercih edilmektedir. Yünün yanı sıra, pamuk da geleneksel çoraplarda önemli bir hammadde olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sentetik/Orlon: Sentetik/Orlon iplik, yün ile aynı oranda, yani 21 çorapta tespit edilmiştir. Sentetik iplikler, dayanıklılık ve maliyet açısından avantajlar sağlamakta olup, geleneksel üretimde de giderek daha fazla kullanılmaktadır.

Kıl: Hiçbir çorapta kıl ipliğinin kullanılmadığı tespit edilmiştir. Bu, geleneksel çorap üretiminde kıl ipliğinin tercih edilmediğini veya kullanımının çok nadir olduğunu göstermektedir.

Bu bulgular, geleneksel el örgüsü çoraplarda kullanılan hammaddelerin çeşitliliğini ve tercih nedenlerini ortaya koymaktadır. Yün ve sentetik ipliklerin yüksek oranlarda kullanılması, bu malzemelerin geleneksel çorap üretimindeki önemini vurgularken, pamuğun daha düşük oranda kullanılmasına rağmen önemli bir hammadde olduğunu göstermektedir. Bu inceleme, el örgüsü çorapların üretiminde kullanılan hammaddelerin tarihsel ve kültürel bağlamda nasıl şekillendiğini anlamaya yönelik önemli ipuçları sunmaktadır.

4.4. Çorap Örneklerinin Tespit Edildiği Bölge Dağılım Grafiği

Görsel 69. Çorapların Tespit Edildiği Bölgelere Göre Dağılım

Bu grafikte, Kuzey Makedonya'nın geleneksel el örgüsü çoraplarının tespit edildiği bölgelere göre dağılımı incelenmektedir. Grafik, her bir bölgeden toplanan çorapların sayısını göstermektedir. Bu veriler, belirli bölgelerin geleneksel çorap üretiminde ne kadar önemli olduğunu anlamak için kullanılmaktadır.

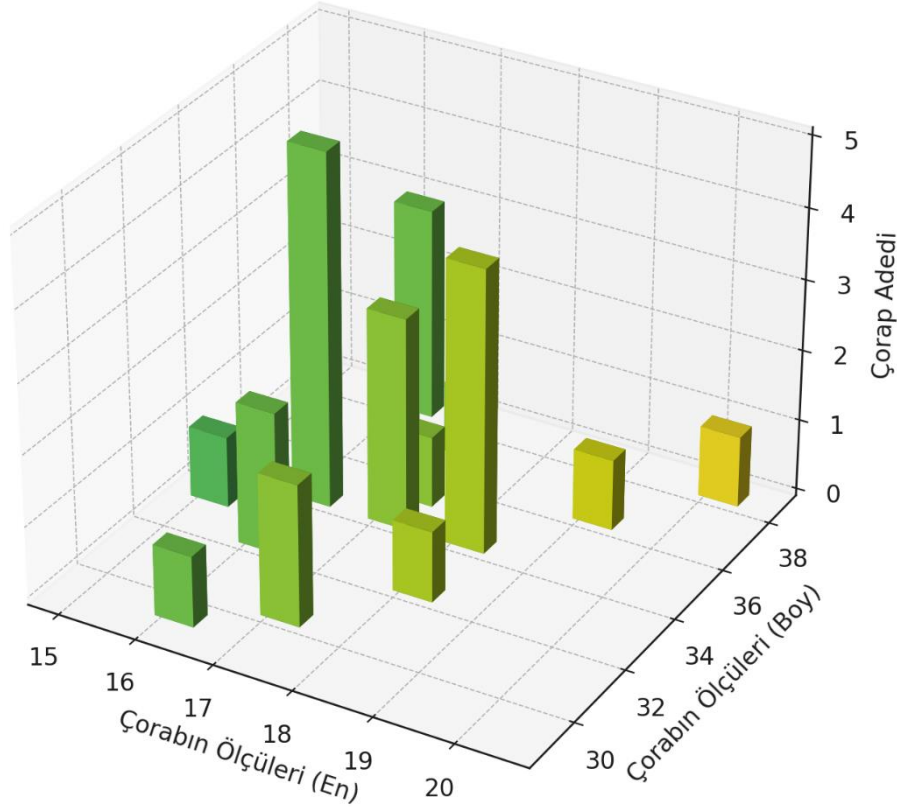
Bu grafik, Kuzey Makedonya'daki geleneksel el örgüsü çoraplarının farklı bölgelerdeki dağılımını göstermektedir. Grafik, toplamda incelenen 27 çorap örneğinin hangi bölgelerden toplandığını yansıtmaktadır. En fazla çorap, 12 adetle Radoviş/Kocali bölgesinden gelmektedir. Bunu, 7 çorap ile Radoviş/Kılavuzlu bölgesi takip etmektedir. Üsküp / Eski Osmanlı Çarşısı ve Tetova (Kalkandelen) bölgelerinden her birinden 3 çorap örneği toplanmıştır. Radoviş/Alikoç bölgesi ise 1 çorap ile en az örneğin toplandığı bölgedir.

Radoviş ve Kocali bölgeleri, en fazla çorap tespit edilen yerler olarak öne çıkmaktadır. Bu bölgeler, geleneksel el örgüsü çorap üretiminin yoğun olduğu merkezler olarak bilinmektedir. Çorap sayısının yüksek olması, bu bölgelerde çorap

üretim kültürünün canlılığını koruduğunu ve kuşaktan kuşağa aktarıldığını göstermektedir.

Tetova (Kalkandelen) ve Üsküp, çorapların tespit edildiği diğer önemli merkezler olarak karşımıza çıkmaktadır. Üsküp'ün, özellikle Osmanlı döneminden kalma çarşılarında bu çorapların izlerine rastlanması, bu el sanatının tarihsel ve kültürel önemini vurgulamaktadır. Tetova, bu kültürel mirasın korunmasında ve yaşatılmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Bununla birlikte, daha az sayıda çorap tespit edilen bölgeler de bulunmaktadır. Bu bölgelerde çorap üretiminin azalmış olabileceği veya bu kültürel mirasın kaybolma tehlikesiyle karşı karşıya olduğu düşünülmektedir. Ancak, bu bölgelerden gelen örnekler, geleneksel el sanatlarının hala mevcut olduğunu ve korunmaya değer olduğunu göstermektedir.

Görsel 70. Çorapların En ve Boy Dağılımı Grafiği

Bu grafikte, Kuzey Makedonya'nın geleneksel el örgüsü çoraplarının en ve boy ölçülerine göre dağılımı incelenmektedir. Grafik, çorapların farklı boyutlardaki dağılımını ve bu boyutların birbirleriyle olan ilişkisini göstermektedir. Bu tür bir inceleme, çorapların üretiminde tercih edilen ölçülerin belirlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

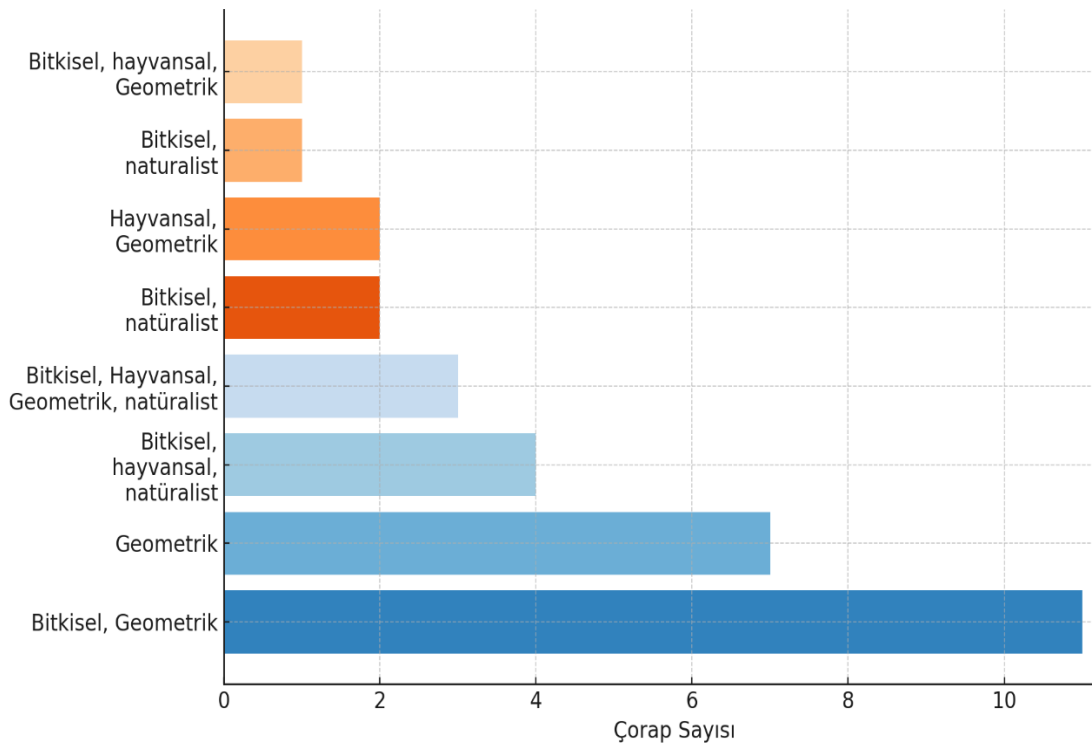
Bu grafik, Kuzey Makedonya'nın geleneksel el örgüsü çoraplarının en ve boy ölçüleri ile bu ölçülere ait adet dağılımını göstermektedir. X eksen en, Y eksen boy ölçülerini, Z eksen ise çorap adetlerini temsil etmektedir. Renkler, farklı en-boy kombinasyonlarını ayırt etmektedir. Grafikte, 16 cm en ve 34 cm boy ölçüsündeki çorapların en sık rastlanan kombinasyon olduğu ve çorap üretiminde belirli bir standart oluşturduğu gözlemlenmektedir. Bu dağılım, çorapların boyutlarının kültürel mirasın korunmasındaki önemini ve bölgesel zenginliklerin çeşitliliğini yansıtmaktadır.

Grafikte, çorapların boylarının genel olarak 30 cm ile 40 cm arasında yoğunlaştığı görülmektedir. Bu, çorapların ortalama bir uzunluğa sahip olduğunu ve bu uzunluğun geleneksel kullanım amaçlarına uygun olduğunu göstermektedir. Özellikle günlük kullanım veya çeyizlik olarak üretilen çorapların bu ölçülerde olması, geleneksel ihtiyaçlarla örtüşmektedir.

En ölçüleri ise genellikle 16 cm ile 18 cm arasında değişmektedir. Bu genişlik aralığı, çorapların rahat bir şekilde giyilebilmesini sağlamak ve aynı zamanda örgü tekniklerinin esnekliğini yansıtmaktadır. Çorapların genişlikleri, örgü tekniklerine, kullanılan iplik türlerine ve desenlerin karmaşıklığına bağlı olarak değişmektedir.

Boy ve en arasındaki ilişki incelendiğinde, çorapların boyları arttıkça genişliklerinin de nispeten arttığı gözlemlenmektedir. Bu durum, daha uzun çorapların aynı zamanda daha geniş bir yapıya sahip olabileceğini ve bu sayede daha rahat giyilebileceğini göstermektedir. Ancak, bu ilişki her zaman doğrusal bir ilişki olarak gözlemlenmemekte, bazı durumlarda farklı desenler ve teknikler bu ilişkiyi etkileyebilmektedir.

4.5. Çorap Örneklerinin Desen ve Motif Türlerinin Dağılım Grafiği

Görsel 71. Çorapların Adetlerine Göre Desen ve Motif Türleri Dağılım Grafiği

Bu grafikte, Kuzey Makedonya'nın geleneksel el örgüsü çoraplarında kullanılan desen ve motif türlerinin dağılımı incelenmektedir. Grafik, hangi desen ve motif türlerinin daha sık tercih edildiğini ve kültürel olarak öne çıktığını göstermektedir.

Bu grafik, Kuzey Makedonya'nın geleneksel el örgüsü çoraplarında kullanılan desen ve motiflerin dağılımını göstermekte olup, toplamda 27 çorap örneğini kapsamaktadır. En yaygın desen ve motif kombinasyonu 11 çorap ile "Bitkisel, Geometrik" olarak öne çıkmaktadır. Bunu, 7 çorap ile "Geometrik" motifler takip etmektedir. "Bitkisel, hayvansal, natüralist" kombinasyonu 4 çorapta, "Bitkisel, Hayvansal, Geometrik, natüralist" kombinasyonu ise 2 çorapta görülmektedir. "Bitkisel, natüralist" motifler 2 çorapta, "Hayvansal, Geometrik" ve "Bitkisel, hayvansal, Geometrik" kombinasyonları ise her biri 1 çorapta yer almaktadır.

Grafik, bitkisel ve geometrik motiflerin çoraplarda en yaygın olarak kullanılan desenler olduğunu göstermektedir. Bitkisel motifler, doğayı ve yaşamı simgeleyen

öğelerle zenginleştirilmiş olup, geleneksel el sanatlarında sıkça kullanılan bir tema olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu motifler, çorapların estetik değerini artırmakla kalmayıp, aynı zamanda doğa ile olan bağı temsil etmektedir. Geometrik motifler ise, simetri ve tekrar eden desenlerin hâkim olduğu bir stil sunmaktadır. Bu motifler, özellikle karmaşık ve dikkat çekici desenler oluşturmak için kullanılmakta olup, çorapların görsel cazibesini artırmaktadır. Geometrik desenlerin yaygın kullanımı, örgü tekniklerinin gelişmişliğini ve bu motiflerin kültürel önemini yansıtmaktadır. Hayvansal motifler ise daha az sıklıkta kullanılmış olup, bu tür desenler genellikle belirli bir sembolik anlam taşımaktadır.

SONUÇ

Çoraplar, insan hayatında günlük kullanım eşyaları olarak önemli bir yer tutmaktadır. İlk insandan bu yana, giyinme ve örtünme ihtiyacıyla birlikte çorap kullanımı da vazgeçilmez bir unsur haline gelmiştir. Çorapların kullanımı, tabiat şartlarına, iklim koşullarına, coğrafi özelliklere, yaşam şekillerine, gelir durumlarına ve sosyokültürel durumlara bağlı olarak farklılıklar göstermektedir. İlk örnekleri bitkisel liflerden örülen çoraplar, yerleşik yaşamın ve hayvancılığın gelişmesiyle birlikte hayvanların kıl veya yünlerinden elde edilen iplikler kullanılarak örülmüştür. Bu süreç, çorap örme sanatına dönüşmüş ve zamanla gelişmiştir. Çoraplarda ağırlıklı olarak yün, kıl ve pamuk gibi doğal malzemeler tercih edilirken, teknolojinin gelişmesi ve doğal hammaddelerin temininin zorlaşması nedeniyle orlon veya sentetik malzemeler de kullanılmaya başlanmıştır.

Kuzey Makedonya'daki çoraplar incelendiğinde, yün ve orlon gibi malzemelerin birlikte kullanıldığı görülmektedir. Kuzey Makedonya örme kültüründe ve Balkanlar genelinde, dokumalarında ve örgülerinde çok renkli kullanım hakimdir. Bu durum, Balkanlar'daki çok kültürlü yaşamın ve farklı kültürlerin birbirlerinden etkilenmesinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Balkan coğrafyasında kozmopolit, çok kültürlü ve çok renkli bir yaşam tarzı hakimdir. Bir bölgede Makedon, Arnavut, Sırp ve Boşnak kültürünün izlerini bir arada görmek mümkündür. Bu yüzden de bir arada yaşayan Hristiyan ve Müslüman topluluklar sürekli birbirleri ile etkileşim ve iletişim halindedir. Bu etkileşimin bir sonucu olarak, Kuzey Makedonya örme çoraplarının benzerlerini Balkan coğrafyasının başka yerlerinde de görmek mümkündür.

Bu yüksek lisans tez çalışmasında, Kuzey Makedonya'nın geleneksel el örgüsü çoraplarının renk, desen ve kompozisyon özellikleri üzerine detaylı bir inceleme gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın ana hedefi, bu çorapların bölgenin kültürel mirasındaki yerini derinlemesine anlamak ve bu zengin geleneği gelecek nesillere aktarmaya yönelik bir temel oluşturmaktır. Çalışma süresince, Kuzey Makedonya'nın Üsküp, Tetova (Kalkandelen), Radoviş, Kocali, Alikoç, ve Gostivar gibi önemli yerleşim yerleri gezilmiş, ancak Gostivar'da herhangi bir çorap örneği tespit edilememiştir. Saha araştırmalarında elde edilen bulgular, mevcut literatürle

karşılaştırılmış ve bu literatür ışığında değerlendirilmiştir.

Araştırmada, toplamda 27 çorap örneği detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bu çorapların yaş, renk, hammadde, tespit edildikleri bölgeler, fiziksel özellikler ve kullanılan desen ve motif türleri gibi çeşitli açılardan kapsamlı bir değerlendirme yapılmıştır. Üsküp, Tetova ve Radoviş gibi bölgelerde tespit edilen çorap örnekleri, bu bölgelerin kültürel çeşitliliğini ve geleneksel el sanatları geleneğinin canlılığını ortaya koymuştur. Alan araştırmalarında, Emine Derviş, Kadriye Elmazova, Satiye Züberova gibi yerel kaynak kişilerle yapılan sözlü görüşmeler, bu el sanatlarının tarihsel ve kültürel bağlamını daha iyi anlamamıza katkıda bulunmuştur.

Çoraplarda ana motifin yanı sıra, çok sayıda küçük ara süsleme motifleri kullanıldığı için, detayların daha net anlaşılması adına alanda çekilen çorap görselleri ve çizimleri ayrı sayfalarda sunulmuştur. Makedonya’da bir çorabın güzelliği, çok renkli ve çok desenli olmasına bağlıdır. Belli bir kompozisyona rastlanmamış, çoraplarda görülen desenlerin karmaşıklığı ve renk çeşitliliği, bu bölgeye özgü bir özellik olarak öne çıkmaktadır. Bölgeye göre çok renklilik, çorapların estetik değerini artıran önemli bir unsurdur.

Çalışmanın ilgili bölümlerinde, çorapların yaş dağılımı incelenmesi gerçekleştirilmiştir. Yapılan incelemelerde, çorapların büyük bir kısmının 30 ila 60 yıl arasında değişen yaşlarda olduğu tespit edilmiştir. Örneğin, Radoviş/Kocalı bölgesinde tespit edilen bazı çorapların yaklaşık 60 yıllık olduğu belirlenmiştir. Bu bulgular, çorapların tarihsel birikimini ve bu el sanatının kuşaktan kuşağa aktarılmasındaki sürekliliği göstermektedir. Çorapların yaşlarına göre incelenmesi, bu el sanatlarının bölgesel olarak nasıl korunduğunu ve devam ettirildiğini anlamak açısından kritik bir öneme sahiptir.

Renk dağılım incelenmesi ise, çoraplarda kullanılan renklerin çeşitliliğini ve kültürel anlamlarını ortaya koymuştur. Özellikle beyaz, kırmızı ve yeşil gibi renklerin çoraplarda sıklıkla kullanıldığı belirlenmiştir. Bu renklerin seçimi, hem estetik bir tercih hem de belirli sembolik anlamlar taşımaktadır. Çoraplarda kullanılan renklerin, bölgesel sembollerle ve toplumsal değerlerle güçlü bir bağlantı kurduğu görülmüştür.

Çorapların renkleri hem günlük kullanım hem de özel günler için anlam taşıyan unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hammadde dağılımlarına göre, çorapların büyük çoğunluğunda yün, pamuk ve sentetik/orlon ipliklerin kullanıldığı belirlenmiştir. Özellikle yün ve sentetik ipliklerin dayanıklılığı, bu malzemelerin tercih edilmesinde önemli bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Radoviş/Kocalı gibi bölgelerde tespit edilen çorapların çoğunda yün ve sentetik ipliklerin birlikte kullanıldığı görülmüştür. Hammadde tercihleri, çorapların uzun ömürlü olmasını sağlarken, aynı zamanda bu el sanatının ekonomik ve kültürel boyutunu da gözler önüne sermektedir.

Çorapların tespit edildiği bölgelere göre yapılan coğrafi dağılımı, Üsküp, Tetova ve Radoviş gibi bölgelerin geleneksel çorap üretiminde merkezi bir rol oynadığını göstermektedir. Üsküp, özellikle Osmanlı dönemi çarşılarında çorap üretim ve ticaretinin yaygın olduğu bir merkez olarak dikkat çekmektedir. Tetova ve Radoviş ise, el sanatlarının korunması ve sürdürülmesinde önemli yerler olarak öne çıkmaktadır. Bu bölgelerde tespit edilen çorap örnekleri, bölgenin zengin kültürel mirasının korunmasında önemli bir yere sahiptir.

Çorapların fiziksel boyutları üzerine yapılan en-boy dağılımı, bu geleneksel ürünlerin üretimindeki ölçü standartlarını incelemiştir. İnceleme sonuçları, çorapların boylarının genellikle 30 ila 40 cm arasında, enlerinin ise 16 ila 18 cm arasında değiştiğini göstermektedir. Bu ölçüler, çorapların hem estetik hem de işlevsel gereksinimlere uygun olarak üretildiğini ortaya koymaktadır. Çorapların fiziksel ölçüleri, kullanılan tekniklerle birlikte bu ürünlerin geleneksel kullanıma nasıl hizmet ettiğini de göstermektedir.

Son olarak, çoraplarda kullanılan desen ve motif türlerinin dağılımı incelenmiştir. Çoraplarda sıklıkla karşılaşılan bitkisel, geometrik, hayvansal ve naturalist motifler, bölgenin zengin kültürel yapısını yansıtan unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Özellikle bitkisel motifler, doğayı ve yaşamı simgeleyen unsurlar olarak çoraplarda yaygın olarak kullanılmıştır. Geometrik motifler ise, çorapların simetri ve tekrar eden desenlerle estetik bir bütünlük oluşturmasını sağlamaktadır. Hayvansal

motifler, toplumların inançlarını ve değerlerini sembolize eden figürler olarak dikkat çekmektedir.

Bu incelemelerin tümü, Kuzey Makedonya'nın geleneksel el örgüsü çoraplarının zengin kültürel mirasını anlamak ve bu mirası korumak adına önemli veriler sunmaktadır. Çorapların estetik, sembolik ve işlevsel özellikleri, bu çalışma boyunca titizlikle ele alınmış ve bu el sanatının kültürel önemi vurgulanmıştır. Çalışmanın bulguları, sadece akademik literatüre katkı sağlamakla kalmamakta, aynı zamanda bu geleneksel sanatların modern toplumlarda nasıl yaşatılabileceğine dair önemli ipuçları sunmaktadır. Geleneksel el sanatlarının korunması ve sürdürülebilirliği açısından bu çalışma, Kuzey Makedonya'nın zengin kültürel mirasını daha iyi anlamak ve bu mirası gelecek nesillere aktarmak için temel bir kaynak oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

- Adiller, S. (2013). Alikoç Köyü (Makedonya) Özelinde Kadının Evlilik Göçü. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3(27), 177-195.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusosyoloji/issue/540/5010>
- Akbil, F. P. (1970). *Türk El Sanatlarından Örnekler*. Akademi Yayınları.
- Akın, A. (2021). Osmanlı Sonrası Balkan Devletlerinde Bazı İslami Gelişmeler ve Din Eğitimi. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 0(7), 199 - 228.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/karataysad/issue/65644/1003109>
- Akova, S. (2012). Balkan Savaşları'ndan Günümüze Batı Balkanlar Ve Kültürlerarası İletişim Bağlamında Türkiye İle İlişkiler. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 5(9), 170-201.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/mahder/issue/28393/301971>
- Akova, S. (2016). *Batı Balkanlar'da Etnik Çeşitlilik ve Birlikte Yaşam Kültürü Üzerine... Elveda Rumeli Dizisi Örneği...*
https://www.academia.edu/3617834/Batı_Balkanlar_da_Etnik_Çeşitlilik_ve_Birlikte_Yaşam_Kültürü_Üzerine_Elveda_Rumeli_Dizisi_Örneği
- Akpınarlı, F., & Özkahveci, G. (2006, 3-5 Kasım 2006). Samsun İli El Örucülüğünün Teknik, Motif ve Kompozisyon Özellikleri. Karadeniz Bölgesi 1. El Sanatları Sempozyumu, Ordu.
- Akpınarlı, H. F. (1995). *El Örgüsü Çorapların Teknik, Desen, Renk ve Kullanım Özellikleri* [Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Ankara.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=6Oy1T0yQs-dSJYIM5bFOEQ&no=6Oy1T0yQs-dSJYIM5bFOEQ>
- Akpınarlı, H. F., Aytaç, A., & Tambaş, C. (2019). Bosna El Örgüsü Çorap Motiflerinin Tekstil Tasarımına Uygulanması. XII. Uluslararası Türk sanatı, Tarihi Ve Folkloru Kongresi/Sanat Etkinlikleri,
- Akpınarlı, H. F., & Ortaç, H. S. (2008). Sivas El Örgüsü Çorapların Motif ve Kompozisyon Özellikleri. Cumhuriyet Döneminde Sivas Sempozyumu Sivas.
- Akpınarlı, T. O. H. F., & Kasaplı, H. S. O. S. K. H. (2005). *Ankara İli El Sanatları ve Beslenme Kültürü*. Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayını.
- Altınar, S. (2021a). *Kuzey Makedonya Örmeye Çorapları Alan Araştırması* [Alan Araştırması]. Kuzey Makedonya.
- Altınar, S. (2021b). *Kuzey Makedonya Örmeye Çorapları Yüzey Alan Şeması Çizimleri* [Teknik Çizim].
- Aslan, M. (2022). Balkan Savaşlarına Giden Süreçte Balkanlar'daki Bektaşî Nüfuzunun Bölgeye Etkileri. *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 8(4), 1251 - 1267.
<https://doi.org/10.21551/jhf.1214534>
- Atay, A. (1987). *Örücülük* (Vol. 1). Milli Eğitim Yayınevi.
- Aytaç, A. (2018). Konya-Ladik Halısı Benzeri Denizli Çal Halılarına Bir Örnek. *TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi*, 10(39).
<https://doi.org/dx.doi.org/10.15189/1308-8041>
- Aytaç, Ç. (1982). *El Dokumacılığı (1. Baskı)*. Milli Eğitim Basımevi.
- Balat, G. (2023). Balkan Göç Folkloru: Kuzey Makedonya Türklerinin Kültürel Belleği Cuma Türkülerinin İcra Bağlamı ve İşlevleri. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 11(36), 43-57. <https://doi.org/10.33692/avrasyad.1256146>
- Baldwin, B. (2015). *The History Of Knitting – A Brief Introduction*.
- Balkanal, Z. (2016). Ankara İli Polatlı Yöresi El Örgüsü Çoraplar. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 9(17), 149-166. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mahder/issue/28383/301753>
- Balkanal, Z. (2021). Osmanlı'dan Gelen Kültür Mirasımız Geleneksel Türk Sanatları. *Folklor Akademi Dergisi*, 4(2), 218-226.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/folklor/issue/64660/944960>
- Barışta, H. Ö. (1986). Türk Sanatlarından El Örgüsü Çoraplar. *Erdem Dergisi*, 2(6), 867-886.

- Barışta, H. Ö. (1998). *Türk El Sanatları*. T.C. Kültür Bakanlığı.
- Başaran, B. (2021). Osmanlı İmparatorluğu'nda Bir Arada Yaşama Kültürüne Bağlı Olarak Gelişen Müslüman ve Gayrimüslim Kıyafetleri. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 14(36), 1367-1383. <https://doi.org/10.12981/mahder.1005557>
- Bayraktar, Z. Balkanlar'da Bir Arada Yaşama Kültürü Bağlamında Kimlik Çatışmasından Kültürel Entegrasyona Türk Dili ve Kültürünün Önemi. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, 36(36), 223-234. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/karadearas/issue/10060/124026>
- Bülbül, K. (2013). Balkanlar ve Türkiye İlişkilerine Medeniyet Perspektifinden Bakmak ya da Coğrafyayı Ortaklaştırmak. *Avrasya Etüdleri*, 43(1), 29-44. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/avrasya/issue/35342/392400>
- Büyüktolu, R., & Karakuş, S. (2021). XIX. Yüzyılda Osmanlı Balkan Vilayetlerinin Genel Durumu. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(1), 196 - 222. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jiss/issue/61916/839234>
- Çerkez, M. (1995). *Isparta Müzesi'nde Bulunan El Örgüsü Çoraplar* [Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi]. Ankara.
- Çetin, U. (1990). *Kız Sanat Ortaokulları Elishleri II*. Milli Eğitim Basımevi.
- Demir, B. (t.y.). *Anadolunun En Eski Gelenek ve Göreneklerinden Yün Eğirme*. Retrieved Haziran, 2024 from <https://www.aksekimiz.com/sayfa/yun-egirme>
- Diyarbakırlı, N. (1972). *Hun Sanatı*. Kültür Yayınları.
- Dölen, E. (1992). *Tekstil Tarihi: Dünyada ve Türkiye'de Tekstil Teknolojisinin ve Sanayinin Tarihsel Gelişimi* (Vol. 92). Marmara Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Durant, J. (1955). *Increase Decrease, 99 Step-by-Step Methods*. Storey Publishing.
- Eklemezler, S. A. (2023). Çok Kültürlü Bağlamda (Kuzey Makedonya'da) Yer Adları. *Erdem Dergisi*, 0(84), 1-26. <https://doi.org/10.32704/erdem.2023.84.001>
- Erberk, M. (2002). *Çatalhöyük'ten Günümüze Anadolu Motifleri*. T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Eroğlu, M. A., & Akpınarlı, F. (2023). Makedonya Örne Kültüründe Hayvan Figürlü Çoraplar. *Vakanüvis - Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 1481 - 1512. <https://doi.org/10.24186/vakanuvis.1302670>
- Eroğlu, M. A., & Akpınarlı, H. F. (2023). Kosova Prizren Arnavut Birliği Kompleksinde Tespit Edilen Geleneksel Çoraplar. *Turkish Studies*, 18(3), 1091-1108. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.69525>
- Genç, M. (2008). Akdeniz Bölgesi Doğal Boyarmadde Kaynakları ve Boyarmadde Analizleri. *Güzel Sanatlar Etkinlikleri 1 Bildiriler, Antalya*, 197-203.
- Güçlü, S. (2021). Yörük Kışlağından Kırsala, Kırsaldan Kentsele: Döşemealtı'nda Sosyal Değişme ve Kırsal Soylulaştırma. *Sosyolojik Bağlam Dergisi*, 2(2), 75-93. <https://doi.org/10.52108/2757-5942.2.2.5>
- Güler, M., Akpınarlı, H. F., Ortaç, H. S., Büyükyazıcı, M., Erkaplan, E., & Kurt, G. (2010). *Hemşin Çamlıhemşin El Örgüsü Çoraplar*. Hazar Reklam Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
- Gürcüm, B. H., & Çifçi, A. (2017). Geleneksel Örne Motiflerinin Koleksiyon Yaratım Unsuru Olarak Kullanılması: Kayseri Çorap Örücülüğü Örneği. *Social Sciences Studies Journal*, 3(8), 445-458. <https://doi.org/10.26449/sssj.67>
- Kademoğlu, B. A. (2022). *Hüseyin Öztürk Koleksiyonunda Bulunan Anadolu ve Balkan El Örmesi Çorapların Tasarım Ve Teknik Açından İrdelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi]. İstanbul.
- Karadağ, R., & Genç, M. (2005). Anadolu Türk El Dokumalarında Kullanılan Doğal Boyarmadde Kaynakları ve Boyama Yöntemleri. 6. *Uluslararası Türk Kültürü Kongresi Bildirileri, Cilt III, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları*, 1383-1411.

- Kocalar, A. C. (2018). Kültür - İnanç Turizmi Bağlamında Balkanlarda Tarihi-Kültürel (Türk-Müslüman Kökenli) Varlıkların Korunması: Ülkelerarası Sayısal Karşılaştırmalı bir Saha Araştırması. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 429-464. <https://doi.org/10.31454/usb.476951>
- Kodaman, T., & Birsell, H. (2014). 21. Yüzyıl Balkan Jeopolitiğinin Çok Boyutlu Bir Bakış Açısı ile İncelenmesi ve Türkiye'ye Etkilerinin Değerlendirilmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(1), 49-64. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sduibfd/issue/20816/222706>
- Koşar, H. Z. (1977). *Pulur (Sakıyol) Etnografya ve Folklor Araştırmaları* (Vol. 2). Ortadoğu Teknik Üniversitesi Keban Projesi Yayınları.
- Koteva, I. (2022). Osmanlı Döneminde Makedonya. *Uluslararası Hakemli İlmi Araştırma Dergisi*, 0(38). <https://eprints.ugd.edu.mk/33276/>
- Köklü, V. (1997). *Çankırı İli Kızılırmak İlçesine Ait Birkaç Köyde Bulunabilen El Örgüsü Çorap Örnekleri ve Yeni Tasarımlar* [Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi].
- Onuk, T., & Akpınarlı, F. (2003, 18-20 Eylül). Kastamonu Örucülük Sanatında Teknik Motif ve Kullanım Özellikleri. İkinci Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri, Ankara.
- Özbel, K. (1945). *El Sanatları I Anadolu Çorapları*. Kılavuz Kitapları.
- Özbel, K. (1976). *Türk Köylü Çorapları* (Vol. 1). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Özkahveci, G. (2001). *Kastamonu İli Merkez El Örgüsü Patik Motiflerinin Giysi Tasarımlarına Uygulanması* [Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi]. Ankara.
- Özkan, M., & Harmankaya, H. (2023). Kuzey Makedonya Geleneksel Sırma Süslemeleri Esas Alınarak Kadın Pantolon Tasarımlarının Oluşturulması. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 16(42), 524 - 543.
- Rutt, R. (1987). *A History of Hand Knitting*. BT Batsford Ltd. Press.
- Sease, C. (2012). *Cast On, Bind Off, 211 Ways to Begin and End Your Knitting*. Martingale & Company.
- Soysaldı, A., & Çolak, A. (2018). Bolu-Gerede İlçesi Mangallar Köyü El Örgüsü Çorap ve Patikleri. *İdil Dergisi*, 7(49), 1201-1205. <https://doi.org/10.7816/idil-07-49-17>
- Şahin, H. (1992). Malatya'da El Dokuması Çorap ve Eldivenler. *Türkiye İş Bankası Kültür ve Sanat Dergisi*, 0(16), 78-81.
- Taner, N. (1984). Halk El Sanatlarında Nakışların Abecesi ve Halk Bilimsel Özellikler. 2. Ulusal El Sanatları Sempozyumu Bildirileri, İzmir.
- Tavman, M. B. (2000). Withworth Sanat Galerisi Türk Çorap Koleksiyonunun Geleneksel Türk Köylü Çoraplarıyla Karşılaştırılması. Türk Dünyası Kültür ve Sanat Sempozyumu, Isparta.
- Toparlak, B. (2018). Kitap Tanıtımı: Osmanlı Dönemi Balkanlar'da Kültürel ve Sosyal Hayat. *İzlek Akademik Dergi*, 1(1), 65-69. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/izlek/issue/39989/480184>
- Turan, A. (2019). *Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Geleneksel Kadın Giyimi* [Doktora, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=0He0k4cxjHwEYLsRz31X6A&no=-Kwf41uzqFdSMmLwvFw_zg
- Uzunçarşılı, İ. H. (2015). *Osmanlı Tarihi (I.cilt)*. Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Veziroğlu, M. (2018). *El Örgüsü Çoraplar Konusunda Yapılan Arattırmaların Bir Arada Değerlendirilmesi* [Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi]. Isparta.
- Welsh, M. (2021). *Crochet for Beginners: A Step-by-Step Guide on How to Crochet and Start Easy Crochet Projects*. Novelty Publishing Llc.
- Yakartepe, M., & Yakartepe, Z. *K.A.M. Tekstil Teknolojisi 'Elyaf'tan- Kumaş'a* (1 ed., Vol. 9). Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.

- Yazar, L. S. (2011). *Bursa ili Dağ Yöresinde Sorgun, Kocakovacık, Gedikören, Çeki Köyleri Çorap Örucülüğü ve Bunların Günümüz Tasarımlarına Uygulanması* [Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi]. Ankara.
- Züher, H. (1971). Çorap. *T.C. Ziraat Bankası Kooperatifleri Dergisi*.

KAYNAK KİŞİLER

- Ali, A. (2023). *Kuzey Makedonya Alan Araştırması* [Sözlü Görüşme]. Kuzey Makedonya, Ravodiş;
- Aliov, İ. (2023). *Kuzey Makedonya Alan Araştırması* [Sözlü Görüşme]. Kuzey Makedonya, Ravodiş;
- Berisha, A. (2023). *Kuzey Makedonya Alan Araştırması* [Sözlü Görüşme]. Kuzey Makedonya, Üsküp;
- Derviş, A. (2023). *Kuzey Makedonya Alan Araştırması* [Sözlü Görüşme]. Kuzey Makedonya, Ravodiş;
- Derviş, E. (2023). *Kuzey Makedonya Alan Araştırması* [Sözlü Görüşme]. Kuzey Makedonya, Ravodiş;
- Derviş, H. (2023). *Kuzey Makedonya Alan Araştırması* [Sözlü Görüşme]. Kuzey Makedonya, Ravodiş;
- Eroğlu, M. A. (2023). *Kuzey Makedonya Alan Araştırması* [Sözlü Görüşme]. Türkiye, Antalya;
- İdris, İ. (2023, ile kişisel iletişim). *Kuzey Makedonya Alan Araştırması* [Sözlü Görüşme]. Kuzey Makedonya, Ravodiş;
- Selman, T. (2023). *Kuzey Makedonya Alan Araştırması* [Sözlü Görüşme]. Kuzey Makedonya, Valandova;
- Süleyman, Y. (2023). *Kuzey Makedonya Alan Araştırması* [Sözlü Görüşme]. Kuzey Makedonya;
- Tahir, C. (2023). *Kuzey Makedonya Alan Araştırması* [Sözlü Görüşme]. Kuzey Makedonya, Ravodiş;

EKLER

EK-1: ETİK BEYANI

Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırladığım bu Tezde

- Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Görsel, işitsel ve yazılı bütün bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- Atıfta bulunduğum eserlerin bütününe kaynak olarak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- Bu Tezin herhangi bir bölümünü bu üniversitede veya başka bir üniversitede başka bir Tez çalışması olarak sunmadığımı,

Beyan ederim.

...../...../.....

Sanem Altınır

EK-2: TEZ ORJİNALLİK RAPORU**AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ****Güzel Sanatlar Enstitüsü**

Yukarıda başlığı verilen Tezimin tamamını Turnitin adlı intihal programı aracılığı ile Tez Danışmanım tarafından kontrol edilmiştir. (Tez 106, Tez 206, Tez 010 Formları) Kontrol sonucunda (kaynakça hariç) aşağıdaki veriler elde edilmiştir:

Raporlama Tarihi	Sayfa Sayısı	Karakter Sayısı	Savunma Tarihi	Benzerlik Oranı (%)	Gönderim Numarası

Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Tez Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. (/ /)

Sanem Altınır

Öğrenci No:

Halı Kilim ve Eski Kumaş Desenleri

Anasanat Dalı

Yüksek Lisans	Sanatta Yeterlik	Doktora	Bütünleşik Doktora
X			

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

Doç. Dr. Mehmet Ali EROĞLU

EK-3: YAYIMLAMA VE FİKRÎ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Akdeniz Üniversitesi'ne verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversite'ye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikrî mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalara (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan, telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversite'ye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*** kapsamında tezim aşağıda belirtilen haricinde YÖK Ulusal Tez Merkezi Erişim Sisteminde erişime açılır.

☐ Enstitü Yönetim Kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. (1)

☐ Enstitü Yönetim Kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ... ay ertelenmiştir. (2)

☐ Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. (3)

...../...../.....

(İMZA)

Sanem Altınar

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Sanem Altıner
Doğum Yeri	
Doğum Tarihi	
İletişim Bilgileri	
Telefon	
e-posta	
Adres	
Eğitim Bilgileri	
Lise	
Lisans	
Yüksek Lisans	
Kariyer Bilgileri*	
İş Deneyimi	
Kurs-Sertifika	
Aldığı Ödüller	
Üyelikler	
İlgi Alanları	
Referanslar	

İmza: _____